

S/3342

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI

Władysław BIAŁEK

OCHRONA DÓBR KULTURY
W CZASIE ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA
PAŃSTWA I WOJNY

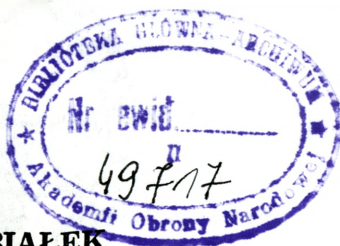

WARSZAWA

1996

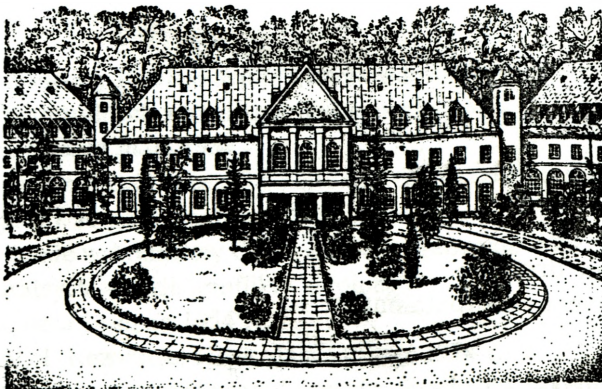

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI

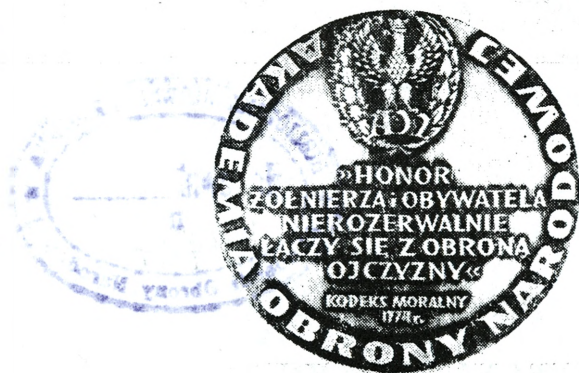
Władysław BIAŁEK

**OCHRONA DÓBR KULTURY
W CZASIE ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA
PAŃSTWA I WOJNY**

WARSZAWA

1996

Niniejszy materiał studyjny jest przeznaczony do wykorzystania na Wyższych Kursach Obronnych dla kierowniczej kadry administracji państwowej.

Wydanie drugie
poprawione i uzupełnione

SPIS TREŚCI

	Strona
Wstęp	5
1. Grabieżcy dóbr kultury	6
2. Geneza ochrony dóbr kultury w konwencjach międzynarodowych ..	8
3. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego - Haga 1954	11
4. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego - Paryż 1972	18
5. Ochrona dóbr kultury w okresie II Rzeczypospolitej	20
6. Dotychczasowe doświadczenia w zakresie organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego	24
7. Poszukiwanie struktur organizacyjnych ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego	35
8. Wojskowe aspekty Konwencji Haskiej.	51
Przypisy	59
Bibliografia.	61

Aneksy:

1. Akt Końcowy Konferencji Międzynarodowej w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Haga, dnia 14 maja 1954 r.	63
2. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Haga, dnia 14 maja 1954 r.	67
3. Regulamin wykonawczy do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Haga, dnia 14 maja 1954 r.	82
4. Protokół. Rezolucje. Haga, dnia 14 maja 1954 r.	95
5. Uzgodnienie w sprawie zasad organizacji ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa z dnia 25 lutego 1985 r.	103

6. Zasady prowadzenia prac przygotowawczych w zakresie ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa z dnia 30 maja 1986 r.	105
7. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. Paryż, dnia 23 listopada 1972 r. ...	110
8. Zarządzenie ministra kultury i sztuki z dnia 22 września 1990 r. w sprawie powołania Państwowej Służby Ochrony Zabytków i określenia jej struktury.	127
9. Zarządzenie nr 23 ministra kultury i sztuki z dnia 25 kwietnia 1995 r. w sprawie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego	129
10. Spotkanie ekspertów w sprawie zastosowania i skuteczności konwencji o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego. Sprawozdanie końcowe. Haga, 5-7 lipca 1993 r.	159
11. Propozycje wdrożenia Konwencji Haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego do praktyki działania Sił Zbrojnych RP	166

WSTĘP

Dobra kultury stanowią materialne i duchowe świadectwo dziejów narodu. Są dorobkiem myśli i pracy wielu pokoleń. Świadczą o ciągłości narodu, państwa i tradycji. Dziedzictwo kulturalne jest skutecznym środkiem przyspieszania integracji społecznej, wzmacniania więzi narodowej, pogłębiania świadomości historycznej oraz upowszechniania wiedzy i kultury.

Ochrona dóbr kultury wynika z naturalnych procesów warunkujących ich istnienie jako podstawy narodowej tradycji. Podyktowana jest zarówno interesem narodowym, jak i świadomością wartości ogólnoludzkich. Szkody wyrządzone dobrom kultury jakiegokolwiek narodu, stanowią uszczerbek w dziedzictwie kulturalnym całej ludzkości. Dlatego ochrona dóbr kultury przed utratą i zniszczeniem na skutek naturalnych kataklizmów lub konfliktów zbrojnych, należy do podstawowych obowiązków cywilizowanego państwa i jego społeczeństwa. W Rzeczypospolitej Polskiej, gromadzone w okresie przeszło tysiącletnich dziejów, dobra kultury narodowej ulegały ciągłym zniszczeniom i grabieżom na skutek tragicznych wydarzeń, jakich nie szczędziła nam historia. Stąd waga i znaczenie ochrony tego co pozostało, jako kulturalne dziedzictwo przeszłości, w spadku dla następnych pokoleń, aby nie zatraciły narodowej tożsamości i utrzymały świadomość swego wkładu w ogólnoludzki rozwój cywilizacji.

1. GRABIEŻCY DÓBR KULTURY

Straty w dobrach kultury państw i narodów na skutek działań zbrojnych towarzyszyły wszystkim epokom. Istota działania powodującego stratę w dobrach kultury na skutek grabieży, zniszczenia lub uszkodzenia nie ulegała zasadniczym zmianom. Od czasów starożytnych, po współczesne, grabieże i niszczenie dóbr kultury towarzyszyły wszystkim wojnom.

Podczas toczących się wojen w starożytności nie znano litości ani dla człowieka, ani dla wytworów jego myśli i pracy. Burzono i palono całe miasta i znaczne połacie krajów. Nawet najbardziej światli wodzowie palili i niszczyli dorobek materialny innych, współczesnych im kultur i cywilizacji. Władca Rzymu, Scypion Afrykański Młodszy, w 146 r. p.n.e. zburzył doszczętnie Kartaginę, a konsul Mummiusz zrównał z ziemią piękny i bogaty Korynt. Juliusz Cezar, w 48 r. p.n.e., spalił największą bibliotekę aleksandryjską, a Tytus, w 71 r., zburzył Jerozolimę wraz z najwspanialszym zabytkiem - świątynią Salomona.

Epoka średniowiecza nie była łaskawsza dla dóbr kultury, jednak zmieniały się cele działania, przenoszące punkt ciężkości z niszczenia na grabież¹. Coraz częściej głównym celem wypraw wojennych było zdobycie łupów, wśród których dobra kultury stanowiły znaczącą część. W V wieku Wizygoci pod wodzą Alaryka, a Wandalowie na czele z Genserykiem doszczętnie ograbili Rzym. Brzetysław II, w 1038 r., złupił znaczną część Polski, dotarł do Gniezna i ograbił tamtejszą katedrę ze wszystkich relikwii i kosztowności. Podobnie grabieżczy charakter miały wszystkie wyprawy krzyżowe. W wojnach włoskich przełomu XV i XVI wieku, król francuski Karol VIII zabrał całą bibliotekę z Neapolu, a po nim Ludwik XII bibliotekę z Padwy (Padwy).

Po odkryciu drogi do Ameryki, państwa nadmorskie Europy Zachodniej, a szczególnie Hiszpanie, dopuścili się grabieży na szeroką skalę

całej cywilizacji kontynentu. Fernando Cortez, po wylądowaniu w Meksyku w 1519 r., ograbił całe cesarstwo Azteków, pozostawiając w nim tylko gruz i zgliszcza, a srebro i złoto uzyskane z przetopienia dzieł sztuki, wysłał okrętami do Europy. Podobny los spotkał kulturę Majów i Inków. Zniszczoną kulturę dawnej Ameryki do dziś jest trudno zrekonstruować.

W XVII wieku największymi grabieżcami dóbr kultury w Europie byli królowie Szwecji. W wojnie trzydziestoletniej, w okresie tzw. "potopu" szwedzkiego na Polskę, została doszczętnie ograbiona z dóbr kultury większość ziem polskich, a szczególnie Warszawa i Kraków.

Na przełomie XVIII i XIX wieku najbardziej zachłannym zdobywcą dóbr kultury był Napoleon Bonaparte. W triumfalnym pochodzie wojennym ograbił Belgię, Holandię i Włochy, a następnie Egipt. Potem przyszła kolej na Niemcy, Prusy, Hiszpanię, Austrię i Rosję. Nie oszczędził nawet swego najwierniejszego sojusznika jakim była Polska ².

Podczas rozbiorów Polski najcenniejsze dobra kultury padły łupem zaborców. Prusacy opróżnili skarbiec koronny na Wawelu. Władze carskie zagrażyły kolekcję arrasów i zbiory biblioteki Załuskich oraz najcenniejsze dzieła z Zamku Królewskiego, Łazienek i Belwederu w Warszawie, w tym kolekcję widoków Warszawy Canaletta, a także portrety królów polskich Bacciarellego. Władze austriackie zrabowały wyposażenie pałacu królewskiego w Kozienicach, w tym słynną galerię króla Stanisława Augusta. Z Wawelu zamienionego na koszary, zginęła większość rzeźbionych głów ze stropów kasetonowych ³.

Niszczenie i grabieże dóbr kultury wystąpiły na największą skalę podczas drugiej wojny światowej. Ogromnisze zniszczeń wyrządzonych w nieruchomościach, i grabież ruchomych dóbr kultury, szczególnie konsekwentnie realizowana przez władze III Rzeszy Niemieckiej, była prowadzona na skalę niespotykaną w poprzednich cywilizacjach.

2. GENEZA OCHRONY DÓBR KULTURY W KONWENCJACH MIĘDZYNARODOWYCH

Największe straty na skutek zniszczeń lub grabieży dóbr kultury zostały spowodowane wojnami. W starożytności walczące strony miały pełną swobodę działania. Zarówno w okresie starożytności, jak i średniowiecza widziano w sztuce jedynie rzemiosło, którego wytwory nie mają tytułu do specjalnej ochrony. Pogląd ten przewartościował renesans, który dał sztuce przede wszystkim autonomię, artyście autorytet, a jego dziełu wartość unikatową.

W okresie renesansu i oświecenia coraz kategoryczniej stawiano żądania wobec stron walczących, aby w toczonych wojnach ograniczały się do takich działań, które są niezbędne do odniesienia zwycięstwa wojskowego. Poglądy te, początkowo upowszechniane wśród elit, coraz szerzej obejmowały pozostałe warstwy społeczne. W ten sposób społeczeństwa przebyły drogę od pojęcia "dzieła sztuki antycznej i renesansowej", do pojęcia "dobra kultury", które należy chronić.

Dotkliwe skutki wojen zapoczątkowały działania zmierzające do ochrony dziedzictwa kulturowego. Prawo zwyczajowe, jako mało skuteczne, zastąpiła kodyfikacja konwencyjna. Podczas konferencji międzynarodowej w Hadze w 1907 r., zostały podpisane dwie konwencje, których postanowienia dotyczyły ochrony dóbr kultury. Były to:

- konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej;
- konwencja dotycząca bombardowania przez siły morskie w czasie wojny.

Artykuł 27 konwencji dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej stwierdza, że *Podczas oblężeń i bombardowań należy stosować wszelkie niezbędne środki, ażeby w miarę możliwości oszczędzone zostały świątynie, gmachy służące celom nauki, sztuki i dobroczynności, pomniki historyczne* ⁴.

W konwencji dotyczącej bombardowania przez siły morskie w czasie wojny, ten zapis został powtórzony dla dowódców okrętów wojennych prowadzących działania zbrojne z morza przeciwko portom i miastom.

Regulamin do obu konwencji przewidywał pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osoby nie przestrzegające tych postanowień. Uzgodniono także znak rozpoznawczy w formie biało-czarnego kwadratu po przekątnej.

Obie konwencje wąsko traktowały ochronę dóbr kultury, były jednak pierwszą międzynarodową kodyfikacją i zostały ratyfikowane przez większość państw świata. Były podstawą prawną pociągnięcia do odpowiedzialności zbrodniarzy hitlerowskich za grabież dóbr kultury podbitych krajów Europy.

Podobne znaczenie dla kontynentu amerykańskiego miał tzw. Pakt Roericha, zaaprobowany w 1930 r. przez Międzynarodowe Biuro Muzeów i podpisany w Waszyngtonie 15 kwietnia 1935 r. przez 21 państw Ameryki⁵. Pakt waszyngtoński po raz pierwszy ujął w formie aktu normatywnego ideę współdziałania państw w dziedzinie opieki i poszanowania dóbr kultury nie tylko w czasie wojny, lecz także pokoju. Przedmiotem poszanowania i ochrony zostały objęte zabytki historyczne, muzea oraz instytucje naukowe, artystyczne, wychowawcze i kulturalne⁶. Sygnatariusze paktu uznali potrzebę ochrony przed wszelkimi niebezpieczeństwami zabytków będących zarówno własnością państwową, jak i prywatną, stanowiącą skarbnicę kultury narodowej. Pakt Roericha nie ustanawiał mechanizmów kontroli i zabezpieczenia wykonania swoich postanowień środkami międzynarodowymi, a przerzucał je na ustawodawstwa poszczególnych państw - stron tego układu. Lecz mimo tego, posiada doniosłe znaczenie w prawie międzynarodowym, gdyż zawiera zobowiązania państw do ochrony i poszanowania nie tylko własnych dóbr kultury, lecz także dóbr kultury będących w zasięgu suwerenności innych państw, i to nie tylko w czasie wojny, ale także w czasie pokoju⁷.

Jednocześnie z podpisaniem Paktu Roericha w Waszyngtonie, pełnomocnicy siedmiu państw amerykańskich złożyli podpisy pod tekstem "Traktatu o ochronie ruchomych dóbr kultury o wartości historycznej", w którym ochronie podlegały nie tylko wytwory człowieka, lecz także okazy flory i fauny, którym przyznano prawa zabytku. Tak szerokie

pojęcie dobra kultury, które nie zawsze musi być dziełem człowieka, wyprzedzało wyobraźnię ludzką współczesnej cywilizacji. Państwa nie były przygotowane do przyjęcia tak daleko idących zobowiązań międzynarodowych, dlatego traktat ten pozostaje nadal precedensowym wzorem, do którego powinna się zbliżać ludzka cywilizacja i społeczność międzynarodowa ⁸.

Nowego impulsu do prawnego unormowania ochrony dóbr kultury dostarczyła pierwsza wojna światowa i wojna domowa w Hiszpanii. Na zlecenie VI komisji zgromadzenia Ligi Narodów w 1936 r. i Międzynarodowej Komisji Współpracy Intelktualnej w 1937 r., Międzynarodowy Urząd Muzeów powołał komitet ekspertów, któremu powierzył opracowanie projektu konwencji. Komitet ten w 1938 r. opracował "Wstępny projekt konwencji międzynarodowej dla ochrony zabytków i dzieł sztuki w czasie konfliktów zbrojnych" ⁹. Przy jego opracowaniu wykorzystano kodyfikację haską z 1907 r. i projekty powstałe po pierwszej wojnie światowej. Był on ambitną i najobszerniejszą próbą konwencyjnego uregulowania kwestii ochrony dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych. Wybuch drugiej wojny światowej przerwał prace nad przyjęciem tej konwencji.

Po drugiej wojnie światowej, państwa bogatsze o jej doświadczenia powróciły do kodyfikacji ochrony dóbr kultury. Pojawiły się dwa równoległe dążenia. Pierwszym była próba likwidacji skutków wojny przez działania restytucyjne, odszkodowawcze za utracone dobra kultury, a drugim - rozbudowanie przepisów karnych tak, aby w przyszłości lepiej zabezpieczyć się przed zniszczeniem i grabieżą dóbr kultury. Ogrom zniszczeń i strat, jakie zostały spowodowane działaniami zbrojnymi i okupacją przez III Rzeszę Niemiecką, powodował, że państwa poszkodowane upominały się o swoje prawa, o zmianę obowiązujących do tej pory norm ogólnych i takie ich uzupełnienie, aby na przyszłość dostatecznie zabezpieczyć dobra kultury przed totalnym zniszczeniem.

3. KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO - HAGA 1954

Już na pierwszej konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO) w końcu 1946 r. podniesiono sprawę ochrony dóbr kultury. Postawiono wówczas wniosek, aby UNESCO kontynuowała działalność Międzynarodowego Urzędu Muzeów. W 1950 r. powrócono do dyskusji nad sprawą ochrony dóbr kultury. Z konkretną inicjatywą i gotowym projektem wystąpił rząd włoski. Konferencja UNESCO zleciła jej dyrektorowi generalnemu przepracowanie projektu i rozesłanie wszystkim członkom ONZ.

W 1952 r. zwołano do Paryża komitet ekspertów, który poprawił ten projekt i w następnym roku przesłał wszystkim państwom. W 1954 r. do Hagi zwołano specjalną konferencję dyplomatyczną, która zakończyła się podpisaniem aktu końcowego o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, regulaminu wykonawczego oraz protokołu. Uchwalono także trzy rezolucje i uzgodniono nowy znak rozpoznawczy.

Konwencja haska z 1954 r. zdefiniowała pojęcie dóbr kultury objętych ochroną. Wprowadziła potrzebę przygotowania przez organy państwowe - już w okresie pokoju - planów zabezpieczenia dóbr kultury znajdujących się na własnym terytorium i ich realizację na wypadek konfliktu zbrojnego. Określiła warunki jakim powinna odpowiadać ochrona dóbr kultury. Zakazała dokonywania na dobrach kultury aktów kradzieży, rabunku, bezprawnego przywłaszczenia, wandalizmu i stosowania rekwizycji oraz środków odwetu. Wprowadziła potrzebę zabezpieczenia dóbr kultury na terenach okupowanych. Zobowiązała państwa do wprowadzenia - już w czasie pokoju - do regulaminów, instrukcji i zarządzeń własnych wojsk takich postanowień, które umożliwią im przestrzeganie konwencji podczas działań zbrojnych, jak również powołania w siłach zbrojnych komórki organizacyjnej składającej się z osób o specjalnych kwalifikacjach do nadzorowania realizacji konwencji i współpracy z władzami cywilnymi. Konwencja zobowiązała państwa do szkolenia personelu wojskowego i cywilnego w

zakresie jej postanowień oraz wpajania żołnierzom szacunku do dziedzictwa kulturalnego każdego narodu, a także wprowadzenie do własnego prawa karnego sankcji karnych i dyscyplinarnych w stosunku do personelu wojskowego i cywilnego, jak również w stosunku do osób naruszających jej postanowienia.

Na mocy konwencji utworzono "Międzynarodowy Rejestr Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną", do którego państwa - strony konwencji mogą wpisywać zarówno nieruchome dobra kultury, jak i schrony na ruchome dobra kultury własnego kraju. Realizacja postanowień konwencji została uregulowana w "Regulaminie wykonawczym do konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego" oraz protokóle i rezolucjach, które uzupełniają jej postanowienia¹⁰. Polska ratyfikowała konwencję haską w 1956 r., wraz z dokumentami towarzyszącymi. Zgodnie z konwencją Polska jest zobowiązana do zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego (przygotowując odpowiednie plany w okresie pokojowym) i przestrzegania wszystkich jej postanowień w warunkach wojny.

Realizacja postanowień konwencji jest również terenem międzynarodowego współdziałania i współpracy państw zatroskanych o bezpieczeństwo dóbr kultury. Stałym międzynarodowym organem jest aparat organizacyjny UNESCO, jej dyrektor generalny, a w nielicznych przypadkach Rada Wykonawcza. UNESCO jest depozytariuszem dokumentów ratyfikacyjnych lub dokumentów przystąpienia, bądź wypowiedzenia konwencji. Prowadzi także "Międzynarodowy Rejestr Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną", pośredniczy we wzajemnych kontaktach między stronami, zarówno w celach informacyjnych, jak i pojednawczych, reprezentuje strony wobec Organizacji Narodów Zjednoczonych, uruchamia skomplikowaną procedurę, jaką przewidziała konwencja i regulamin dla rozpatrywania sprzeciwów wobec wniosków o wpis do rejestru, uruchamia procedurę wymaganą dla rewizji konwencji, prowadzi listę kandydatów do sprawowania międzynarodowych funkcji kontrolnych, udziela poszczególnym państwom - w razie potrzeby - pomoc techniczną w zorganizowaniu opieki

nad własnymi dobrami kultury oraz zwołuje zebrania przedstawicieli stron.

Szczególnie drażliwym zagadnieniem, a zarazem najbardziej kłopotliwym, jest zawsze międzynarodowa kontrola. Zasadniczym organem międzynarodowej kontroli jest komisarz generalny do spraw dóbr kultury, delegaci mocarstw opiekuńczych, inspektorzy i rzeczoznawcy. Środkami działania, jakie regulamin przyznaje komisarzowi generalnemu bez ograniczeń, są wszelkiego rodzaju wystąpienia dyplomatyczne wobec stron konfliktu zbrojnego oraz składanie sprawozdań ze swej misji stronom konfliktu i do UNESCO. Natomiast przeprowadzenie dochodzenia w sprawie naruszenia postanowień konwencji wymaga zgody państwa, na którego terenie komisarz wykonuje swoją misję.

Konwencja haska z 1954 r. rozciąga swoją moc na wszelkie konflikty, jakie mogą się zdarzyć, bez względu na ich formalny charakter i sytuację prawną przeciwników. Tak postawiony problem stanowi wielki postęp w porównaniu z postanowieniami konwencji haskiej z 1907 r. Konwencja haska z 1954 r. mówi wprawdzie o "wojnie wypowiedzianej", ale na równi z nią stawia "jakikolwiek inny konflikt zbrojny" pomiędzy stronami, jak również wobec stron konfliktów, które nie mają charakteru międzynarodowego, a tylko wewnętrzny, na terenie jednej ze stron (np. tereny byłej Jugosławii) oraz wobec państw, stron konfliktu, które dopiero w czasie wojny zadeklarują przestrzeganie jej postanowień.

Konwencja i regulamin zawierają przepisy o znaku rozpoznawczym, który miał ułatwiać identyfikację obiektów chronionych. Konferencja haska z 1954 r. powierzyła opracowanie znaku specjalnemu komitetowi. Projekt znaku rozpoznawczego przyjęty w konwencji haskiej opracował wchodzący w skład komitetu członek delegacji polskiej - profesor Jan Zachwatowicz. Znakiem rozpoznawczym przyjętym przez konferencję dla oznaczenia dóbr kultury jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe. Dobra kultury, które korzystają z ochrony ogólnej (tzw. poszanowanie), są znakowane pojedynczym znakiem, natomiast dobra kultury korzystające z ochrony specjalnej (a należą do nich dobra wpisane do

"Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kultury Objętych Ochroną Specjalną"), korzystające z przywileju "nietykalności", są znakowane w układzie potrójnym. Podobny immunitet "nietykalności" przysługuje ruchomym dobrom kultury w schronach, wpisanym do międzynarodowego rejestru, lub specjalnym transportom i schronom zaimprovizowanym w czasie konfliktu, które zostały zaopatrzone w oznakowanie potrójne i zgłoszone do UNESCO. Używanie znaku konwencyjnego dla ochrony dóbr kultury podczas konfliktów zbrojnych dla jakichkolwiek innych celów jest bezwzględnie zakazane i może świadczyć o pogwałceniu międzynarodowych norm przyjętych w konwencji.

Podpisanie przez delegacje kilkudziesięciu państw w Hadze 14 maja 1954 r. pakietu dokumentów było dla międzynarodowej ochrony dóbr kultury wydarzeniem o wyjątkowym znaczeniu. Po raz pierwszy ochronę tę potraktowano jako problem międzynarodowy w tak szerokim aspekcie i odrębnie uregulowano. Opracowano wszechstronną definicję "dobra kulturalnego" jako pojęcia zbiorczego, obejmującego szereg składników, które poprzednio nie miały ściśle sprecyzowanego znaczenia, a zakres jego ochrony mógł budzić wątpliwości. Utworzono solidne przesłanki do ochrony dóbr kultury o wyjątkowym, ogólnoludzkim znaczeniu. Wprowadzono środki upowszechniające i kontrolne, dzięki którym ochrona dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych opiera się na przygotowaniach dokonanych już w czasie pokoju. Opierając się na zasadach uznanych zarówno w teorii, jak i praktyce, nie ograniczono się do funkcji czysto deklaratywnej, ale stworzono całkowicie nowe instytucje, jak Międzynarodowy Rejestr Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną oraz międzynarodowe organy kontrolne, działające w czasie konfliktu zbrojnego. Konwencja haska z 1954 r. oraz towarzyszące jej akty wykonawcze zasłużyły na nazwę pierwszego kodeksu międzynarodowej ochrony dóbr kultury.

W płaszczyznach nie unormowanych konwencją haską z 1954 r., bądź unormowanych tylko fragmentarycznie, obowiązują nadal normy wcześniejsze. Spośród norm międzynarodowych poprzedniej kodyfikacji haskiej (z 1907 r.), nadal obowiązują zasady, że pogwałcenie praw i

zwyczajów wojennych pociąga za sobą obowiązek odszkodowawczy, oraz że grabież, niszczenie i beczeszczenie obiektów zabytkowych podlega sankcji karnej. Spośród norm zwyczajowych i honorowanych przez większość państw, w dalszym ciągu obowiązuje zasada restytucji, czyli zwrotu zagrabionego mienia w postaci dóbr kultury ¹¹.

14 maja 1954 r. w Hadze, oprócz konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, jako głównego dokumentu konferencji, podpisano także oddzielny protokół dotyczący restytucji dóbr kultury wywiezionych w czasie wojny. Sprawa restytucji była i pozostaje nadal bardzo ważnym zagadnieniem w całokształcie prawnych gwarancji ochrony dóbr kultury. Jednak ze względu na cywilno-prawne aspekty, eksperci UNESCO opracowujący konwencję, na wniosek Międzynarodowego Instytutu dla Ujednolicenia Prawa Prywatnego, wyłączyli z konwencji sprawę restytucji i opracowali w formie odrębnego protokołu, gdyż wystąpiły znaczne różnice interesów w stanowiskach części delegacji biorących udział w konferencji. Protokół ten zawiera normy pochodne odnoszące się jedynie do restytucji dóbr kultury wywiezionych w czasie wojny, nie mniej jednak jego postanowienia mają ważne znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturalnego w przyszłości.

Głównym postanowieniem protokołu o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego jest stwierdzenie, że *Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zapobiegać wywozowi z terytoriów okupowanych przez siebie w razie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych określonych w artykule 1. Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zabezpieczyć dobra kulturalne wwieszone na swoje terytorium, a pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z jakichkolwiek terytoriów okupowanych. Zabezpieczenie będzie zastosowane bądź z urzędu przy wwozie, bądź też, jeśli to nie nastąpiło, na prośbę władz odnośnego terytorium.*

Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się po zakończeniu działań wojennych zwrócić właściwym władzom terytorium poprzednio okupowanego, dobra kulturalne znajdujące się na swoim terytorium,

jeżeli dobra te zostały wywiezione z naruszeniem zasady ustalonej w ustawie 1. Dobra te nigdy nie będą mogły być zatrzymane tytułem reparacji wojennych. Wysoka Umawiająca się Strona, która miała obowiązek zapobiec wywozowi dobra kulturalnego, powinna wypłacić odszkodowanie posiadaczom w dobrej wierze dóbr kulturalnych, które podlegają zwrotowi, zgodnie z ustępem poprzednim. Dobra kulturalne pochodzące z terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, a zdeponowane przez nią na terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony dla ochrony przed niebezpieczeństwami konfliktu zbrojnego, będą zwrócone przez tę ostatnią po zakończeniu działań wojennych właściwym władzom terytorium pochodzenia ¹².

Waga pakietu dokumentów związanych z konwencją haską została potwierdzona przez praktykę. Konwencja została opracowana w oparciu o doświadczenia poprzednich kodyfikacji i skutków drugiej wojny światowej. Z perspektywy czterdziestu lat jej funkcjonowania w prawie międzynarodowym, można wyciągać wnioski, w celu uzupełnienia niektórych postanowień.

Konwencja podtrzymując doktrynę "konieczności wojskowej" usprawiedliwia sytuację, w której dobra kulturalne korzystające nawet z immunitetu "nietykalności", opartego na ochronie specjalnej, mogą ulec zagładzie na podstawie decyzji dowódcy wojskowego od szczebla dywizji. Wyjątek ten wydaje się dyskusyjny, gdyż może być nadużywany przez siły zbrojne obu walczących stron. W przepisach dotyczących sankcji karnych nie wyciągnięto wszystkich konsekwencji jakie umożliwiało prawo norymberskie. Chwiejnie i mało konsekwentnie została postawiona sprawa restytucji.

W dobie obecnej, kiedy uzbrojenie i środki rażenia używane w czasie konfliktów zbrojnych przeszły od czasów drugiej wojny światowej już kilka mutacji, brakuje wielu regulacji prawnych, a te, które istnieją, nie odpowiadają współczesnemu polu walki. Ani rozmiary znaku rozpoznawczego, ani jego forma, nie odpowiadają obecnym wymaganiom dla tych środków rażenia, które atakują spoza linii horyzontu i na dużych szybkościach. Dla sił biorących udział w działaniach zbrojnych nie

wypracowano instrumentów realizacyjnych, przy pomocy których miałyby one możliwość przestrzegania postanowień konwencji. Odsyłanie do wewnętrznych regulacji prawnych armii poszczególnych państw, nie rozwiązało tego problemu przez czterdzieści lat i nadal nie rozwiąże, jeśli sygnatariusze konwencji nie podejmą wspólnych działań, w celu uzgodnienia instrumentów realizacyjnych. Dotyczy to szczególnie naniesienia na wojskowe mapy topograficzne najważniejszych obiektów kultury i schronów na ruchome dobra kultury, wprowadzenie międzynarodowego sygnału radiowego do rozpoznawania lokalizacji przez lotnictwo bojowe dóbr kultury, wprowadzenia danych do komputerów dowodzenia i kierowania, utworzenia "banku danych" o lokalizacji dóbr kultury przy UNESCO, z których mogłyby korzystać wszystkie państwa oraz określenia warunków, jakie powinny obowiązywać strony konfliktu zbrojnego.

Uściślenia wymaga także pojęcie "dostatecznej odległości" dóbr kultury od obiektów wojskowych, przemysłowych, węzłów komunikacyjnych itp., gdyż pozwala na to precyzja współczesnych środków rażenia i ich szeroki wybór. Procedura wpisywania dóbr kultury do Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kultury Objętych Ochroną Specjalną jest zbyt skomplikowana i obwarowana skomplikowanymi warunkami, co powoduje trudności w zgłaszaniu dóbr kultury do tego rejestru. Fakt ten stał się głównym powodem braku w nim polskich dóbr kultury.

Konwencja haska mająca głównie na celu skodyfikowanie problemów ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, nie zamknie nigdy do końca tej kwestii i będzie wymagać ciągłych uzupełnień na miarę zmieniającego się pola walki i wprowadzanych na uzbrojenie nowych środków rażenia. Jest wprawdzie wydarzeniem epokowym w międzynarodowym prawie służącym ochronie dóbr kultury, ale jednocześnie wymaga ciągłych modyfikacji i nowych ustaleń wynikających z postępu cywilizacji.

4. KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO - PARYŻ 1972

Po drugiej wojnie światowej powrócono także do idei zawartej w "Traktacie o ochronie nieruchomych dóbr kultury o wartości historycznej", podpisanym w Waszyngtonie w 1935 r. W 1970 r. organizacje międzynarodowe wystąpiły z inicjatywą zwołania do Sztokholmu konferencji w sprawie ochrony naturalnego środowiska człowieka. W toku jej przygotowań ochrona dóbr kultury została potraktowana jako jeden z elementów składających się na środowisko człowieka. Analiza społecznych i kulturalnych aspektów problemu kryzysu środowiska, zamieszczona w raporcie sekretarza generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z całą stanowczością wysunęła postulat zabezpieczenia spuścizny kulturalnej w długofalowym programie polityki środowiskowej.

Konferencja sztokholmska, która odbyła się w czerwcu 1972 r., uchwaliła dwie rezolucje. Pierwsza wzywała państwa oraz organizacje FAO i UNESCO do uruchomienia międzynarodowego systemu ochrony światowej spuścizny kulturalnej. Druga zalecała zakończenie prac nad przygotowaną przez UNESCO konwencją dotyczącą ochrony spuścizny kulturalnej i naturalnej, wzywając państwa do przyjęcia tego dokumentu na najbliższej sesji konferencji generalnej UNESCO. XVII sesja konferencji generalnej UNESCO, po zapoznaniu się z nowymi projektami, 16 listopada 1972 r. przyjęła "Zalecenia dotyczące ochrony, w płaszczyźnie narodowej spuścizny kulturalnej i naturalnej" oraz tekst "Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego"¹³.

23 listopada 1972 r. w Paryżu nastąpiło podpisanie "Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego". Podpisała ją także Polska. Konwencja sprecyzowała pojęcia dziedzictwa

kulturalnego i naturalnego oraz określiła krajowe i międzynarodowe zasady ich ochrony. Ustanowiła również system międzynarodowej współpracy, powołując Komitet Dziedzictwa Światowego. Określiła instrumenty zmierzające do udzielania pomocy w ochronie i zabezpieczaniu dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, wpisanym na "Listę Dziedzictwa Światowego" ¹⁴. W Polsce na tę listę zostały wpisane urbanistyczne zespoły staromiejskie Warszawy, Krakowa i Zamościa, kopalnia soli w Wieliczce, teren byłego obozu koncentracyjnego Oświęcim - Brzezinka i Puszcza Białowieska¹⁵. Przygotowywane są dalsze propozycje wpisania na tę listę innych polskich obiektów kulturalnych i naturalnych. Wskazane byłoby, aby obiekty kultury wpisane na Listę Dziedzictwa Światowego uzyskały również uprawnienia, które przysługują w prawie międzynarodowym obiektom kultury wpisanym do Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną. Wówczas obie konwencje uzupełniałyby się wzajemnie z pożytkiem dla ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Należy zauważyć, że w okresie kilkudziesięciu lat nastąpiła znacząca ewolucja poglądów wobec ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, rozszerzając je na całe środowisko człowieka. Ochronie podlega nie tylko historyczne środowisko kulturalne, lecz także historyczne środowisko naturalne, jako spójny i jednolity system środowiskowy, w którym żyje i pracuje człowiek. W międzynarodowych konwencjach zostały wypracowane fundamentalne zasady prawne, związane z ochroną dóbr kultury i historycznego środowiska naturalnego, którego naruszenie lub zagłada zagraża egzystencji człowieka i jego roli na naszej planecie - Ziemi.

5. OCHRONA DÓBR KULTURY W OKRESIE II RZECZYPOSPOLITEJ

Początki prawnej ochrony dóbr kultury w Polsce sięgają końca XVIII wieku, kiedy to dokonano pierwszych prób inwentaryzacji zabytków. Utrata niepodległości na skutek rozbiorów przerwała te działania. W poszczególnych zaborach Polski porozbiorowej stan prawny ochrony dóbr kultury był zróżnicowany. Zaborcy nie byli zainteresowani w ochronie polskich dóbr kultury.

W Galicji dopiero po przyznaniu ograniczonej autonomii, władze krajowe przejęły pieczę nad zabytkami. W 1889 r. ukonstytuowało się grono konserwatorów Galicji Wschodniej i Zachodniej, które nie posiadało urzędowych uprawnień. Dopiero w 1914 r. w Krakowie powstał urząd konserwatorski dla Galicji Zachodniej.

Na terenie zaboru pruskiego od połowy XIX wieku funkcjonowała państwowa służba konserwatorska, która opracowała w miarę dokładny inwentarz zabytków, jednak jej działalność na ziemiach polskich w dużym stopniu była wykorzystywana do umacniania procesów germanizacyjnych.

W zaborze rosyjskim nie funkcjonowała w jakiejkolwiek formie urzędowa opieka nad zabytkami. Społeczne działanie w zakresie ochrony polskich dóbr kultury było hamowane. Dopiero w 1906 r. zezwolono na utworzenie Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przyszłości.

Po pierwszej wojnie światowej, w wyniku której Polska odzyskała niepodległość, sytuacja w sferze ochrony dóbr kultury uległa zmianie. 8 listopada 1918 r. Rada Regencyjna wydała dekret o opiece nad zabytkami sztuki i kultury. Dekret ten stał się podstawą do opracowania następnych przepisów wykonawczych, upoważniających odpowiednie organy administracji publicznej do ustalania wartości zabytkowej dzieł sztuki i nieruchomości dóbr kultury. Powołano również w strukturze

administracyjnej konserwatorów zabytków i wprowadzono rejestr dóbr kultury na terenie całego kraju.

Rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami, dało gruntowniejszą podstawę do szeroko zakrojonej, opartej na zasadach naukowych, ochrony dóbr kultury w Polsce. Rozporządzenie to wyprzedzało epokę, w której zostało wydane i pod względem ustawodawczym postawiło nasz kraj w rzędzie państw przodujących w dziedzinie ochrony dóbr kultury. Miało ono charakter kompleksowy i obejmowało dzieła architektury i budownictwa, sztuki plastyczne, relikty kultury materialnej, druki, archiwalia, rękopisy zwykłe i ozdobne, autografy, oprawy ksiąg i inne dobra kultury. O doskonałości tego rozporządzenia świadczy fakt, że zostało powtórzone z drobnymi tylko zmianami w formie dekretu z 1946 r. i regulowało ochronę dóbr kultury w Polsce do 1962 r. Znaczna część rozwiązań legislacyjnych, zawartych w tym Rozporządzeniu, funkcjonuje w obecnie obowiązującej Ustawie o ochronie dóbr kultury i o muzeach. Tak więc zasady prawne o ochronie dóbr kultury wypracowane w latach II Rzeczypospolitej nie utraciły swej wartości i funkcjonują nadal w polskim ustawodawstwie.

Podobne znaczenie miał okólnik ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego z dnia 24 października 1936 r. o ochronie charakteru starych miast i dzielnic staromiejskich, który w okresie jego ukazania się wyprzedzał regulacje prawne większości innych państw i po czasy współczesne nie utracił swej aktualności¹⁶.

Wszystkie dobra kultury zgromadzone w Rzeczypospolitej są dorobkiem myśli i pracy wielu pokoleń o zróżnicowanej przynależności etnicznej, wyznaniowej oraz światopoglądowej i stanowią nierozzerwalną część kultury ogólnoludzkiej. Ochrona tych dóbr wynika z naturalnych procesów warunkujących istnienie tradycji narodowej i państwowej.

Zasoby polskich dóbr kultury w porównaniu z innymi państwami są niezwykle skromne. Wynika to z faktu, że historia nie szczędziła nam tragicznych wydarzeń, podczas których dotkliwe straty ponosiły dobra kultury. Koncepcja ochrony dóbr kultury w okresie II Rzeczypospolitej sprawdziła się tylko częściowo. Napaść Niemiec hitlerowskich na Polskę we wrześniu 1939 r. była dużym zaskoczeniem, co powodowało, że państwo nie było przygotowane do ochrony dóbr kultury.

W tym czasie rząd holenderski prowadził sondaż na podstawie wstępnego projektu konwencji międzynarodowej dla ochrony zabytków i dzieł sztuki w czasie konfliktów zbrojnych. Na tej podstawie 4 września 1939 r. Międzynarodowe Biuro Muzeów wystosowało do właściwych resortów wszystkich państw walczących komunikat proponujący przeniesienie dóbr kultury w państwach objętych wojną, jak najdalej od teatru działań zbrojnych i nie używania budowli zabytkowych do celów obrony. Rząd holenderski wystąpił również z projektem odpowiedniej deklaracji, która podpisana została jedynie przez Holandię i Belgię. Władze Rzeczypospolitej były nieufne do projektów Ligi Narodów, gdyż w tym czasie nie dysponowała ona ani siłą, ani autorytetem. Wołały zaufać swym sojusznikom i przy ich pomocy wywieźć najcenniejsze dobra kultury za granicę. Jednak ewakuacja tych dóbr nie była należycie zabezpieczona i odbywała się w warunkach prymitywnych, bez uprzedniego przygotowania. Nie dopracowano się kompleksowych planów ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, przez co ratowanie dóbr kultury podczas działań zbrojnych we wrześniu 1939 r. miało charakter improwizacji. Uratowanie z pożogi wojennej znacznej części dóbr kultury było możliwe tylko dzięki postawie i poświęceniu działaczy kultury, pracowników organów administracji publicznej oraz patriotycznej postawie społeczeństwa.

Druga wojna światowa i okupacja zadały kulturze polskiej tak wielkie straty, że tylko w sferze materialnej Biuro Odszkodowań Wojennych

przy Prezydium Rady Ministrów w sprawozdaniu z 1947 r. oszacowało je w przybliżeniu na kwotę 5 365 000 000 złotych (według wartości polskich środków płatniczych w 1939 r.). Z tej liczby straty w nieruchomościach kultury oszacowano na kwotę 4 111 000 000 złotych, zaś straty w ruchomych dobrach kultury na 1 208 000 000 złotych¹⁷.

Szacunki te nie są jeszcze kompletne, ponieważ zniszczeniu lub grabieży uległy niezliczone zbiory należące do organizacji społecznych i instytucji oraz osób prywatnych, które nie były inwentaryzowane. Szczególnie dotyczyło to ziem polskich włączonych do Rzeszy Niemieckiej w okresie okupacji. Z terenów ziem polskich włączonych w 1939 r. w skład Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, zostały wywiezione prywatne, nie zinwentaryzowane zbiory dóbr kultury zamieszkałych tam Polaków.

6. DOTYCHCZASOWE DOŚWIADCZENIA W ZAKRESIE ORGANIZACJI OCHRONY DÓBR KULTURY NA WYPADEK KONFLIKTU ZBROJNEGO

Zmiany gospodarcze, społeczne i polityczne, jakie następowały po 1944 r., komplikowały i ograniczały możliwości odbudowy zniszczeń, szczególnie w nieruchomych dobrach kultury. Dużym wysiłkiem skarbu państwa podjęto odbudowę wielu dzielnic staromiejskich i budowli zabytkowych. Akty prawne o reformie rolnej, nacjonalizacji przemysłu, mieniu porzuconym i poniemieckim doprowadziły do zupełnej zmiany stosunków gospodarczych i uprawnień własnościowych nieruchomości dóbr kultury. Znaczna część zabytkowych pałaców i dworów uległa dewastacji. Brakowało środków na ich konserwację i restaurację. Przepisy prawne o ochronie dóbr kultury nie były dostosowane do zmienionych stosunków własnościowych. W tej sytuacji wyłoniła się konieczność przygotowania nowej ustawy, która byłaby obszerniejsza niż rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. i uwzględniała wprowadzone zmiany ustrojowe oraz zobowiązania wynikające z międzynarodowych konwencji.

W wyniku kilkuletnich prac legislacyjnych opracowano ustawę o ochronie dóbr kultury i o muzeach, uchwaloną przez Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w dniu 15 lutego 1962 r. Ustawa ta należała do najpełniejszej kodyfikacji, umożliwiając organom zajmującym się ochroną dóbr kultury realizację obowiązków nałożonych na ich właścicieli i użytkowników tych dóbr. Określała przedmiot i zakres działania organów specjalistycznych i administracyjnych, którym powierzono ochronę i opiekę nad dobrami kultury. Stwarzała podstawę prawną do zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń wynikających z klęsk żywiołowych, zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub konfliktu zbrojnego. Na jej podstawie podjęto prace studyjne zmierza-

jące do opracowania planów zabezpieczenia dóbr kultury, wynikających z postanowień konwencji haskiej o ochronie dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego.

Straty w sferze kultury i sztuki pozostawiają trwałe uszczerbek w dorobku cywilizacyjnym. Każde państwo szczeni się swoimi osiągnięciami w dziedzinie kultury i sztuki, gdyż są one wymiernym wkładem do dziedzictwa ogólnoludzkiego. Zaborcy ziem polskich podczas drugiej wojny światowej i okupacji, niszcząc wielowiekową tradycję i historię zastęglą w dziełach kultury i sztuki, niweczając dorobek wielu pokoleń na tej niwie, zmierzali do unicestwienia w społeczeństwie polskim poczucia narodowej i państwowej odrębności.

Wyciągając z tego wnioski Ministerstwo Kultury i Sztuki wykorzystując podstawy prawne zawarte w konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego oraz ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach z 1962 r., przystąpiło do opracowania niezbędnych przepisów wykonawczych, które umożliwiłyby przygotowanie planów zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego.

Podstawą umożliwiającą podjęcie prac kodyfikacyjnych były decyzje uprawnionych do tego organów państwowych. Posiedzenie Komitetu Obrony Kraju w dniu 31 marca 1973 r. określiło zasady odpowiedzialności organów szczebla centralnego i terenowego za ochronę dóbr kultury oraz wskazało na źródła pokrycia potrzeb materiałowych i transportowych związanych z rozródkowaniem dóbr kultury. Uchwała nr 111 Rady Ministrów z dnia 18 maja 1973 r., określając cele obrony cywilnej wskazała na konieczność *zapewnienia ochrony dóbr kultury przed skutkami działania broni masowego rażenia i innymi działaniami nieprzyjaciela* ¹⁸.

Po kilku latach studiów nad tym problemem, w porozumieniu z szefem obrony cywilnej kraju zostało wydane zarządzenie ministra

kultury i sztuki z dnia 9 września 1974 r., w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. Zarządzenie to w formie załącznika wprowadziło "Instrukcję w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego", która w szczegółowy sposób regulowała zadania, organizację i zasady ochrony dóbr kultury ¹⁹. Zarządzenie i instrukcja zostały znowelizowane w 1982 r.

Równolegle z decyzją podjętą w 1993 r. przez Komitet Obrony Kraju, dotyczącą zapewnienia dobru kultury ochrony przed skutkami działań zbrojnych, nie podjęto decyzji odnoszącej się do Wojska Polskiego o ochronie dóbr kultury podczas działań zbrojnych. W związku z tym ta część konwencji haskiej, która odnosiła się do wojska, była realizowana fragmentarycznie, dowolnie, bez wypracowanych aktów normatywnych. Ograniczono się do realizacji tych postanowień konwencji haskiej, które odnosiły się do administracji publicznej i jej zadań zabezpieczenia dóbr kultury przed skutkami działań zbrojnych.

Celem ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego było ich zachowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem, grabieżą, dewastacją, zaginięciem i utrzymanie w stanie zapewniającym ich wykorzystanie dla rozwoju kultury narodowej.

Ochrona dóbr kultury polegała na zabezpieczeniu przed skutkami działań zbrojnych najcenniejszych obiektów architektury, budownictwa i pomników historii, rozśrodkowaniu z miast szczególnie zagrożonych ruchomych dóbr kultury (muzealiów, zbiorów bibliotecznych i archiwów), ukryciu i zabezpieczeniu ruchomych zasobów w obrębie obiektów macierzystych jednostek organizacyjnych (muzeów, bibliotek, archiwów).

Organami odpowiedzialnymi za prowadzenie prac związanych z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego były naczelne i

terenowe organy administracji państwowej, Polska Akademia Nauk, władze naczelne związków zawodowych, organizacji społecznych i spółdzielczych. Przepisy wykonawcze nakładały obowiązek zabezpieczenia dóbr kultury na użytkowników tych dóbr, przez różne instytucje i organizacje.

W Ministerstwie Kultury i Sztuki nadzór nad organizacją ochrony dóbr kultury spoczywał na generalnym konserwatorze zabytków, Zarządzie Muzeów i Ochrony Zabytków, Zarządzie Przedsiębiorstw Państwowych "Pracownie Konserwacji Zabytków" (PKZ), Naczelnym Zarządzie Kinematografii, Departamencie Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej. Nadzór od strony wojskowej był realizowany przez Departament Spraw Obronnych. Merytoryczny i organizacyjny nadzór nad pracami związanymi z zabezpieczeniem dóbr kultury w poszczególnych województwach spoczywał na wydziałach kultury i sztuki urzędów wojewódzkich.

Plany ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego były opracowywane przez właścicieli i użytkowników dóbr kultury, przy udziale i współpracy PKZ. Były uzgadniane z jednostką nadrzędną oraz wydziałem kultury i sztuki urzędu wojewódzkiego, jak również inspektoratem obrony cywilnej właściwego urzędu wojewódzkiego.

Na podstawie planów jednostkowych, opracowanych przez właścicieli i użytkowników dóbr kultury, wydziały kultury i sztuki urzędów wojewódzkich opracowywały własne plany ochrony dóbr kultury, które zawierały:

- a) ogólną charakterystykę zasobów i rozmieszczenia dóbr kultury na terenie województwa, według stopnia zagrożenia na wypadek konfliktu zbrojnego;

- b) wnioski wynikające z analizy rozmieszczenia i zagrożenia dóbr kultury;

- c) organizację ochrony nieruchomości dóbr kultury;

- d) organizację ochrony ruchomych dóbr kultury;
- e) plan ochrony dóbr kultury wydziału kultury i sztuki urzędu wojewódzkiego.

Opracowany plan ochrony dóbr kultury wydziału kultury i sztuki urzędu wojewódzkiego, po uzgodnieniach z wojewódzkim inspektorem obrony cywilnej i po zatwierdzeniu przez wojewodę, stawał się częścią składową planów obrony wojewódzkiego lub miejskiego inspektoratu obrony cywilnej. Co roku plany jednostek organizacyjnych oraz wydziału kultury i sztuki urzędu wojewódzkiego były uaktualniane. Nadzór nad aktualizacją planów ochrony dóbr kultury był realizowany przez resort kultury i sztuki oraz podległe mu wydziały kultury i sztuki urzędów wojewódzkich.

Plany ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego były przygotowywane w warunkach istnienia w Europie dwóch przeciwnych, wzajemnie się zwalczających układów militarno-politycznych - Paktu Północnoatlantyckiego (NATO) i Układu Warszawskiego. Doktryna wojenna obu tych układów militarnych zakładała, że ewentualny konflikt zbrojny między nimi będzie miał charakter wojny jądrowej. Polska, należąca do Układu Warszawskiego, znajdowała się na bezpośrednim zapleczu ewentualnych działań zbrojnych i z tego względu mogła być najbardziej narażona na skutki wojny nuklearnej.

Dlatego odpowiednio do przewidywanej sytuacji zaplanowano rozśrodkowanie ruchomych dóbr kultury z miast najbardziej zagrożonych na uderzenia broni jądrowej. Miejsca rozśrodkowania ze względów praktycznych przewidywano na terenie własnego lub sąsiednich województw, wykorzystując przede wszystkim obiekty muzeów regionalnych lub innych instytucji kulturalno-oświatowych.

Przewidywano, że miejscem rozśrodkowania mogą być również kopalnie lub nieczynne wyrobiska, jaskinie, tunele, schrony, zamki, pałace, klasztory, kościoły i ich podziemia, piwnice budynków i inne

pomieszczenia, pod warunkiem, że nie będą używane dla innych celów oraz nie zaszkodzą zmagazynowanym tam muzealiom. Ruchome dobra kultury, które nie były objęte rozśrodkowaniem, podlegały bezpiecznemu ukryciu na miejscu.

Taka koncepcja i organizacja ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego była możliwa do realizacji w warunkach stopniowego narastania zagrożenia i możliwości przewidywania wybuchu wojny. Przy gwałtownym zaskoczeniu i konflikcie zbrojnym w czasie nie dającym się przewidzieć, realizacja tych planów była niemożliwa. Pozostawało jedynie doraźne zabezpieczenie dóbr kultury na miejscu, przy pomocy wszelkich dostępnych środków zastępczych.

Ochronie na wypadek konfliktu zbrojnego podlegały ruchome i nieruchome dobra kultury niezależnie od tego, czyją stanowiły własność lub w czym użytkowaniu się znajdowały. W tym czasie rejestr zabytków wskazywał, że na terenie Polski znajdowało się około 60 tysięcy nieruchomości dóbr kultury, z czego 44 tysiące przypadało na zabytki architektury i budownictwa, 10 tysięcy na zabytki budownictwa ludowego i 150 zabytków urbanistycznych. Zbiory muzealne resortu kultury i sztuki liczyły około 7 milionów sztuk przedmiotów o łącznym ciężarze około 12 tysięcy ton. Najbardziej wartościowe i znaczące dla polskiej kultury narodowej zbiory w postaci muzealiów znajdowały się w miastach szczególnie zagrożonych w wypadku konfliktu zbrojnego w skali globalnej i wojny nuklearnej. Dlatego ochrona najcenniejszych ruchomych dóbr kultury miała być realizowana poprzez ich rozśrodkowanie i ukrycie w możliwie bezpiecznych miejscach lub mniej zagrożonych, a pozostałe, poprzez ukrycie i zabezpieczenie ich na miejscu. Natomiast ochronę najcenniejszych nieruchomości dóbr kultury zamierzano realizować przede wszystkim przez oznakowanie ich znakami rozpoznawczymi konwencji haskiej oraz przez wykonanie prac ewidencyjno-dokumentacyjnych i techniczno-zabezpieczających²⁰.

Kierując się troską o podobne zabezpieczenie sakralnych i kościelnych dóbr kultury stanowiących nieodłączną część kultury ogólnonarodowej, 25 lutego 1985 r. zostało podpisane, między Episkopatem Polski oraz Ministerstwem Kultury i Sztuki, uzgodnienie w sprawie zasad organizacji ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Na jego podstawie 30 maja 1986 r. zostały podpisane zasady prowadzenia prac przygotowawczych w zakresie ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

W obu dokumentach zostały uzgodnione między Episkopatem Polski a Ministerstwem Kultury i Sztuki zasady współpracy w zakresie ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego i pomocy administracji państwowej w przygotowaniu planów zabezpieczenia ruchomych i nieruchomych dóbr kultury. Wyrażona została również zgoda i warunki, na jakich władze kościelne będą mogły umożliwić wykorzystanie budownictwa sakralnego, jako miejsca ukrycia świeckich, ruchomych dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego ²¹.

Główna odpowiedzialność za organizację ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego spoczywała na Ministerstwie Kultury i Sztuki, które w czasie pokoju podejmowało następujące przedsięwzięcia:

a) nadzorowało i koordynowało wykonanie zadań przygotowawczych w zakresie ochrony i rozśrodkowania dóbr kultury przez jednostki organizacyjne podległe ministrowi, jak również innym resortom oraz wydziałom kultury i sztuki urzędów wojewódzkich;

b) wydawało w porozumieniu z innymi resortami i urzędami centralnymi stosowne akty normatywne dla organów centralnej i terenowej administracji państwowej oraz innych instytucji, ustawowo odpowiedzialnych za organizację ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego;

c) określało zasady i organizację ochrony polskich dóbr kultury, znajdujących się poza granicami kraju, na wypadek konfliktu zbrojnego;

d) ustalało zasady wykorzystania pojazdów samochodowych do rozszerzania ruchomych dóbr kultury;

e) wydawało wewnętrzne akty normatywne, normujące sprawy wykorzystania studentów uczelni artystycznych do prac związanych z ochroną dóbr kultury;

f) prowadziło działalność szkoleniową, w celu przygotowania kierowniczej kadry jednostek organizacyjnych do wykonania zadań ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego;

g) kierowało działalnością finansowo-inwestycyjną, w celu przygotowania pomieszczeń do ukrycia ruchomych dóbr kultury;

h) organizowało prowadzenie prac badawczych i studialnych na tematy dotyczące ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego;

i) rozwijało współpracę jednostek centralnego podporządkowania z wojewódzkimi wydziałami kultury i sztuki oraz terenowymi inspektoratami obrony cywilnej w zakresie realizacji zadań przygotowawczych ochrony dóbr kultury;

j) nadzorowało ochronę dóbr kultury przed włamaniem, kradzieżą i pożarem, współdziałając w tym zakresie z Komendą Główną Milicji Obywatelskiej, Komendą Główną Straży Pożarnej i Głównym Inspektorem Ochrony Przemysłu.

Tak wypracowany system ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego był wysoce scentralizowany i biurokratyzowany. Podstawowa większość decyzji dotycząca spraw ochrony dóbr kultury wymagała zgody Ministerstwa Kultury i Sztuki.

Jednostki organizacyjne podległe Ministerstwu Kultury i Sztuki, inne resorty oraz wojewódzkie wydziały kultury i sztuki, główny wysiłek w działaniu koncentrowały w czasie pokoju na wdrażaniu i udoskonalaniu

przedsięwzięć wynikających z postanowień zawartych w resortowych aktach normatywnych w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego oraz na działalności planistyczno-organizacyjnej, zmierzającej do wypracowania optymalnych form i metod praktycznej realizacji planowanych w tym względzie zamierzeń. Na te instytucje akty normatywne nakładały następujące obowiązki:

- a) dokonanie klasyfikacji dóbr kultury podlegających ochronie;
- b) przeprowadzenie inwentaryzacji obiektów architektonicznych;
- c) sporządzenie wykazów ruchomych i nieruchomych dóbr kultury.
- d) wykonanie prac ewidencyjno-dokumentacyjnych i techniczno-zabezpieczających dla nieruchomych dóbr kultury podlegających zabezpieczeniu;
- e) opracowanie dokumentacji naukowo-historycznej, mikrofilmowej i fotograficznej;
- f) przygotowanie opracowań dla ruchomych dóbr kultury podlegających rozśrodkowaniu;
- g) ustalenie i przygotowanie miejsc ukrycia dla dóbr kultury podlegających rozśrodkowaniu;
- h) zapewnienie odpowiednich sił i środków dla wykonania zadań ujętych w planach ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego;
- i) opracowanie planów ochrony dóbr kultury na podstawie uprzednio przeprowadzonych prac i ustaleń kalkulacyjno-organizacyjnych.

Przewidywano, że realizacja przez wszystkie ogniwa zarządzania i kierowania ochroną dóbr kultury - resortowe i wojewódzkie - będzie się odbywać już w czasie wzrostu zagrożenia bezpieczeństwa państwa. W czasie pełnej gotowości obronnej państwa przewidywano całkowitą realizację przedsięwzięć w zakresie ochrony dóbr kultury, z takim wyliczeniem, aby je zakończyć przed rozpoczęciem rozśrodkowania ludności z miast szczególnie zagrożonych. W tym czasie wszystkie

jednostki organizacyjne centralnego podporządkowania miały być przekazane pod zarząd urzędowi wojewódzkim.

W okresie działań zbrojnych służby konserwatorskie i instytucje odpowiedzialne za realizację planów ochrony dóbr kultury miały wykonywać następujące zadania:

- a) prowadzenie opieki konserwatorskiej w miejscach rozśrodkowania;
- b) sprawowanie ochrony przed grabieżą, dewastacją, zaginięciem dóbr kultury znajdujących się w miejscach rozśrodkowania i obiektach jednostek organizacyjnych;
- c) prowadzenie ochrony przeciwpożarowej obiektów, w których były przechowywane zbiory kultury;
- d) kontynuowanie prac związanych z ochroną nieruchomych dóbr kultury;
- e) prowadzenie rejestru zniszczonych, zaginionych i uszkodzonych dóbr kultury ²².

Wydanie podstawowych aktów normatywnych i opracowanie planów ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego były wielkim postępem w stosunku do dotychczasowej praktyki. Ochrona dóbr kultury została ujęta w przepisach wykonawczych centralnej i terenowej administracji państwowej oraz wielu innych organów współdziałających. Przewidziano zespół czynności realizacyjnych przez różne ogniwa centralnej i terenowej administracji państwowej oraz jednostek organizacyjnych, od których w dużym stopniu zależało zabezpieczenie dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. Organizacja ochrony dóbr kultury została dostosowana do istniejących wówczas struktur centralnych i terenowych organów władzy państwowej. Po wielu latach żmudnej pracy, dopracowano się śmiałych przepisów prawnych dotyczących ochrony dóbr kultury oraz odpowiadających im rozwiązań technicznych. Wykorzystanie tych planów było możliwe nie tylko w przypadku konfliktu zbrojnego, lecz także w warunkach zagrożenia klęskami żywioło-

wymi. Kodyfikacja spraw związanych z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, jeszcze przez długi okres będzie funkcjonowała w polskim prawodawstwie.

Równolegle z postępowaniem w zakresie stanowienia aktów normatywnych, zabrakło środków na budowę specjalnych schronów na ruchome dobra kultury, nie dopracowano się koncepcji na produkcję uniwersalnych opakowań ewakuacyjnych oraz nie wykorzystano możliwości jakie dawały postanowienia konwencji haskiej o ochronie specjalnej dóbr kultury podczas działań zbrojnych. Organizacja ochrony dóbr kultury była mało odporna na wszelkie zagrożenia i komplikacje, jakie mogły wystąpić podczas działań zbrojnych. Zbyttnia centralizacja decyzji osłabiała możliwości samodzielnego działania jednostek organizacyjnych bezpośrednio realizujących plany ochrony dóbr kultury. Opracowane plany ochrony dóbr kultury charakteryzowały się precyzją i szczegółowością, lecz w niektórych przypadkach odbiegały od rzeczywistości i możliwości realizacyjnych.

Konfrontacja opracowanych planów z realną rzeczywistością była dokonywana podczas wielu ćwiczeń regionalnych i w skali krajowej, przynosząc doświadczenia gremiom kierowniczym. Wnioski z tych ćwiczeń mogły być uwzględniane podczas kolejnej nowelizacji i aktualizacji zarówno zarządzeń i instrukcji resortowych, jak i planów ochrony dóbr kultury. Prace nad planami ochrony dóbr kultury, prowadzone ćwiczenia i szkolenia przygotowały pod względem merytorycznym znaczne grono pracowników instytucji kultury oraz konserwacji zabytków do wykonywania zadań wynikających z ustawodawstwa polskiego i konwencji międzynarodowych.

7. POSZUKIWANIE STRUKTUR ORGANIZACYJNYCH OCHRONY DÓBR KULTURY NA WYPADEK ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA I KONFLIKTU ZBROJNEGO

Zachodzące od 1989 r. zmiany w Polsce sięgają głęboko podstaw ustrojowych państwa. Ich wyrazem są zmieniające się stosunki własnościowe, przejście do gospodarki rynkowej, reforma naczelnych i terenowych organów władzy państwowej. W procesie tych przeobrażeń została zmieniona polityka obronna państwa, został rozwiązany Układ Warszawski, kształtuje się nowy układ stosunków geopolitycznych i sojuszków obronnych. Proces ten nie został dokończony, lecz z dotychczasowych obserwacji wynika, że niezależnie od tego, jakie siły polityczne przejmują ster nawy państwowej, zmierzają konsekwentnie do ukształtowania w Polsce nowych podstaw ustroju politycznego, gospodarczego i społecznego.

Odbiciem zmian politycznych jest nowelizacja konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz podstaw prawnych zawartych w ustawach Sejmu RP, rozporządzeniach Rady Ministrów i aktach wykonawczych poszczególnych resortów.

Zmiany zachodzące w Polsce nie są obojętne na politykę kulturalną państwa i ochronę dóbr kultury, w tym także organizację ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. Sejm nowelizując ustawę o ochronie dóbr kultury i o muzeach oraz Rada Ministrów podejmując uchwałę nr 33 z dnia 19 lipca 1990 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Kultury i Sztuki, dokonały szeregu zmian organizacyjnych, zmierzających do decentralizacji funkcjonowania organów publicznych.

Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków, który był organizatorem opracowania pierwszych planów ochrony dóbr kultury i organem nadzorującym ich aktualizację, jak również koordynatorem działań przygotowawczych na wypadek konfliktu zbrojnego, uległ rozwiązaniu.

Przedsiębiorstwa państwowe "Pracownie Konserwacji Zabytków", biorące udział w realizacji planów ochrony dóbr kultury, zostały poddane procesom prywatyzacji. Reorganizację przeszły wydziały kultury i sztuki urzędów wojewódzkich, odpowiedzialne za prowadzenie w terenowych organach administracji państwowej prac związanych z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. Zlikwidowane zostało centralne rozdzielnictwo przez resort kultury i sztuki świadczeń rzeczowych i osobowych na realizację planów ochrony dóbr kultury. Zmienione zostały zasady określające reklamowanie osób od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji lub wybuchu wojny, w tym uprawnienia Ministerstwa Kultury i Sztuki. Zmiany te wymusiły konieczność poszukiwania nowych struktur organizacyjnych ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego.

Znowelizowana w 1990 r. ustawa o ochronie dóbr kultury i o muzeach powołała Państwową Służbę Ochrony Zabytków, kierowaną przez generalnego konserwatora zabytków. Określiła także organy odpowiedzialne za ochronę dóbr kultury. Naczelny nadzór nad ochroną dóbr kultury sprawuje minister kultury i sztuki (art. 7). W jego imieniu, ochroną dóbr kultury zajmuje się generalny konserwator zabytków (art. 8, ust. 1, pkt 2). Bezpośrednia odpowiedzialność ustawowa za ochronę dóbr kultury spoczywa na wojewódzkich konserwatorach zabytków, kierujących wojewódzkimi oddziałami Państwowej Służby Ochrony Zabytków, dyrektorach muzeów i jednostek organizacyjnych w stosunku do dóbr kultury, których są ich użytkownikami, dyrektorze Ośrodka Dokumentacji Zabytków w stosunku do centralnej ewidencji dóbr kultury, jak również dyrektorze Biblioteki Narodowej w Warszawie i innych bibliotekach oraz prezesie Polskiej Akademii Nauk w stosunku do zabytkowych materiałów bibliotecznych (art. 8, ust. 1, pkt. 3-7).

W przepisach wykonawczych do ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach minister kultury i sztuki w zarządzeniu z dnia 22 września

1990 r., w sprawie powołania Państwowej Służby Ochrony Zabytków, określił jej strukturę, wskazując, że składa się ona z Biura Ochrony Dóbr Kultury i Muzeów oraz oddziałów wojewódzkich. Zakres zadań dla Państwowej Służby Ochrony Zabytków został określony przez generalnego konserwatora zabytków. Wśród nich znalazły się zadania odnoszące się do ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń lub konfliktu zbrojnego, realizowane w oddziałach wojewódzkich Państwowej Służby Ochrony Zabytków. Dotyczą one opracowania planów ochrony i ewakuacji dóbr kultury oraz ich aktualizacji, nadzorowania prac przygotowawczych ochrony ruchomych dóbr kultury realizowanych przez użytkowników i właścicieli, opracowania zasad organizacji ochrony i zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury przez osoby prawne i fizyczne, zgodnie z obowiązującymi ustawami, jak również realizowania zadań wynikających z przepisów i wytycznych, odnoszących się do spraw obronnych i obrony cywilnej.

Tak więc w ramach decentralizacji struktur zarządzania administracji państwowej, zadania dotyczące nadzoru i kierowania sprawami związanymi z zabezpieczeniem dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, przypisane poprzednio rozwiązanemu Zarządowi Muzeów i Ochrony Zabytków, zostały przeniesione na Państwową Służbę Ochrony Zabytków. Zadania te, z upoważnienia ministra kultury i sztuki, przyjął generalny konserwator zabytków, określił je zarządzeniem w sprawie regulaminu organizacyjnego Państwowej Służby Ochrony Zabytków i z tytułu swych uprawnień nadzoruje i egzekwuje ich realizację.

Regulamin organizacyjny Państwowej Służby Ochrony Zabytków w art. 14 przewiduje, że *Generalny Konserwator Zabytków wykonuje swoje zadania i kompetencje przy pomocy Biura Ochrony Dóbr Kultury i Muzeów, a także wyspecjalizowanych instytucji ochrony dóbr kultury tworzonych przez Ministra Kultury i Sztuki i wojewodów* ²³. Wynika z tego, że merytoryczny nadzór nad wszystkimi sprawami organizacyjnymi,

związanymi z zabezpieczeniem dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego oraz kierowaniem i realizacją planów zabezpieczenia w warunkach konfliktu zbrojnego, prowadzi Biuro Ochrony Dóbr Kultury i Muzeów. Generalny konserwator zabytków może drogą wzajemnych umów upoważnić ośrodki specjalistyczne Ministerstwa Kultury i Sztuki do wspomagania Biura Ochrony Dóbr Kultury i Muzeów w prowadzeniu wybranych spraw obronnych. Ośrodki te, będące poza strukturą Państwowej Służby Ochrony Zabytków, nie posiadają uprawnień administracyjnych, na mocy których mogą być podejmowane decyzje w zakresie spraw obronnych. Decyzje w sprawach obronnych i wytyczne do ich realizacji w Państwowej Służbie Ochrony Zabytków przysługują tylko generalnemu konserwatorowi zabytków, który relizuje swoje zadania przy pomocy Biura Ochrony Dóbr Kultury i Muzeów.

Dla właściwego zorganizowania ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego są niezbędne instrumenty realizacyjne. W ustawie z dnia 21 listopada 1967 r., o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 4, z 1992 r., poz. 10, z późniejszymi zmianami) stwierdzono w art. 2, że: *przygotowanie ludności i mienia narodowego na wypadek wojny ... należy do wszystkich organów władzy i instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych i innych jednostek organizacyjnych ...*²⁴. Z tego ustawowego zapisu wynika, że wszystkie instytucje państwowe oraz samorządu terytorialnego muszą w czasie pokoju uwzględniać zadania obronne w swej statutowej działalności, aby się przygotować do ich wykonywania na wypadek wojny.

Ochrona dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego została umieszczona w ustawie o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej w systemie obrony cywilnej (art 137). Rada Ministrów w wydanych aktach wykonawczych do tej ustawy określiła szczegółowo zasady działania, w tym także odnoszące się do ochrony dóbr kultury.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie obrony cywilnej (Dz.U. nr 93 z 1993 r.), określiło że:

a) obrona cywilna ma na celu, między innymi zadaniami, także zabezpieczenie dóbr kultury (art. 1, ust. 1, pkt 12);

b) mogą być przygotowane budowle ochronne na zabezpieczenie ruchomych dóbr kultury (art. 11, ust. 2);

c) ochronę dóbr kultury organizuje się w czasie pokoju, a realizuje w czasie wojny oraz klęsk żywiołowych (art. 30, ust. 1);

d) zabezpieczeniu podlegają ruchome i nieruchome dobra kultury (art. 30, ust. 2, pkt 1);

e) ochrona nieruchomych dóbr kultury polega na wykonaniu prac ewidencyjno-dokumentacyjnych, techniczno-zabezpieczających, oznakowaniu znakami konwencji haskiej, a także demontażu i ukryciu lub ewakuacji najbardziej cennych elementów (art. 31, ust. 1);

f) do ochrony dóbr kultury, ich ukrycia lub ewakuacji jest potrzebna niezbędna ilość opakowań (art. 31, ust. 2) ²⁵.

Określone w tym rozporządzeniu przez Radę Ministrów zasady działania nie zmieniły się w stosunku do stanu poprzedniego i stanowią wystarczającą podstawę do realizacji ustawowych powinności w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego.

Realizacja poprzednich planów ochrony dóbr kultury została oparta na obligatoryjnym systemie wykonania prac specjalistycznych przez pracownię konserwacji zabytków. Pracownię tę przestały być trwałym czynnikiem wykonawczym przy realizacji tych planów, a prawa rynku wymuszają potrzebę zmiany dotychczasowych rozwiązań. W tej sytuacji istnieje konieczność poszukiwania nowych, bardziej stabilnych rozwiązań organizacyjnych.

Sztab obrony cywilnej kraju wyraził zgodę na rozwiązanie tego problemu przy pomocy formacji obrony cywilnej, utworzonych w tych jednostkach organizacyjnych, które nie mogą zrealizować planów za-

bezpieczenia własnymi siłami. Podstawą prawną jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania szefa obrony cywilnej kraju, szefów obrony cywilnej województw i gmin oraz zasad i trybu kierowania, a także koordynowania przez nich przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej, które stwierdza, że: *Do zakresu działania szefów obrony cywilnej województw należy kierowanie i koordynowanie przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej na administrowanym terenie, dotyczących w szczególności: ...*

7) tworzenia i przygotowania do działania formacji obrony cywilnej ...

17) organizowania ochrony dóbr kultury przed środkami rażenia oraz ewakuacji tych dóbr ²⁶.

Takie unormowanie prawne daje podstawę do utworzenia formacji obrony cywilnej, w celu realizacji planów ochrony dóbr kultury. Kierownicy jednostek organizacyjnych, w porozumieniu z szefami obrony cywilnej gmin, mogą powołać w swoich instytucjach formacje obrony cywilnej ratownictwa ogólnego, w ilości (drużyna, pluton, kompania) zapewniającej realizację zadań wynikających z planów zabezpieczenia. Głównym celem formacji obrony cywilnej w okresie pokojowym będzie ratowanie dóbr kultury na wypadek klęsk żywiołowych, natomiast w warunkach wojny ratowanie ich przed zniszczeniem na skutek operacji zbrojnych.

Natomiast art. 6, ust. 10 powyższego rozporządzenia stwierdza, że do zakresu działania szefa obrony cywilnej gminy należy planowanie świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obrony cywilnej. Rozporządzenie to daje podstawę do uzupełnienia składów formacji obrony cywilnej o niezbędnych specjalistów oraz brakujące środki rzeczowe, wynikające z planów ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego.

Organem, na którym ciąży ustawowy obowiązek określenia zasad i organizacji ochrony dóbr kultury jest minister kultury i sztuki. Obowiązek ten wynika z art. 33 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie obrony cywilnej. Rada Ministrów rozporządzeniem z dnia 28 kwietnia 1994 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Kultury i Sztuki wprowadziła nowe zmiany, na podstawie których minister kultury i sztuki zarządzeniem nr 17 z dnia 30 maja 1994 r. w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego, utworzył w tym resorcie Departament Muzeów. Daje to możliwość dalszego dopracowania struktur organizacyjnych i podziału zadań realizowanych przez różne instytucje administracji państwowej i samorządowej w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego²⁷.

Pakiet aktów wykonawczych podjętych przez Radę Ministrów i ministra kultury i sztuki, regulujących sferę działania polityki kulturalnej, umożliwiło podjęcie prac nad nowelizacją zarządzenia nr pf 27 ministra kultury i sztuki z dnia 10 maja 1982 r. w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. Zarządzeniem nr 23 ministra kultury i sztuki z dnia 25 kwietnia 1995 r. w sprawie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego wprowadzone zostały nowe zasady zabezpieczenia dóbr kultury przed skutkami klęsk żywiołowych i wojny, które w opracowanych dokumentach precyzują instrumenty wykonawcze na poszczególnych poziomach hierarchii administracji publicznej. Dokumenty te normują problemy organizacji zabezpieczenia i ochrony dóbr kultury w nowych, zmienionych warunkach systemu prawnego w Polsce.

W wydanym zarządzeniu i instrukcji wykorzystano dotychczasowe doświadczenia w regulacji problemów ochrony dóbr kultury i wprowadzono szereg nowych instrumentów realizacyjnych. Ochronie podlegają dobra kultury objęte konwencją haską z 1954 r. i ustawą o ochronie dóbr kultury i muzeach, jak również podstawowa dokumentacja tych dóbr.

W warunkach zagrożenia wojennego, istniały i nadal istnieją poważne trudności obiektywne, które nie pozwalają uchronić wszystkie dobra kultury przed skutkami działań zbrojnych. Dlatego też planami ochrony powinny być objęte w pierwszej kolejności te dobra, które mają wartość zabytkową, zajmują szczególne miejsce w polskim dziedzictwie kulturalnym, spełniają istotną funkcję w umacnianiu tradycji narodowej oraz wywierają znaczący wpływ na kształtowanie świadomości państwowej i społecznej. Zrezygnowano z ewakuacji dóbr kultury w inne rejony kraju, zalecając ukrycie ich na miejscu lub rozśrodkowanie w granicach położonej miejscowości. Ewakuacja jest zalecana tylko w wyjątkowych sytuacjach, jeżeli ukrytym dobrom kultury zagrażają ważne względy, wynikające z toczących się działań zbrojnych lub brakuje schronów do ich ukrycia.

Plany ochrony dóbr kultury są opracowywane przez kierowników jednostek organizacyjnych, właścicieli i użytkowników, którzy je realizują przy pomocy zorganizowanych formacji obrony cywilnej ratownictwa ogólnego. Formacje obrony cywilnej mogą być użyte w różnych fazach zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego, w zależności od występującej sytuacji:

1. Faza planowa - występuje wówczas, gdy czas pozwala na planowe ukrycie, rozśrodkowanie w obrębie posesji lub miejscowości, względnie ewakuacji ruchomych dóbr kultury oraz planowe zabezpieczenie nieruchomości dóbr kultury.

2. Faza doraźna - występuje wówczas, kiedy czas pozwala jedynie na ukrycie nieruchomości dóbr kultury o największej wartości w obrębie tego samego budynku lub jedynie wzmocnienia odporności ogniowej nieruchomości dóbr kultury. Po doraźnym wstępnym zabezpieczeniu, należy przystąpić do realizacji fazy planowej, jeżeli warunki i czas na to pozwalają.

3. Faza ratownicza - występuje wówczas, kiedy powstanie niezbędna konieczność ratowania po katastrofie tego wszystkiego, co pozostanie do uratowania ze zbiorów ruchomych dóbr kultury w miejscu ich przechowywania i ukrycia lub co pozostanie z zabytkowej budowli, co można wydobyć z gruzów i zgłiszcz, zabezpieczyć, ukryć lub ewakuować.

Na każdą z tych sytuacji formacje obrony cywilnej powinny mieć odrębny scenariusz działania, uwzględniający odmienne okoliczności, zadania i środki rzeczowe do ich realizacji.

Użytkownicy i właściciele dóbr kultury są odpowiedzialni za szkolenie formacji obrony cywilnej, wyposażenie ich w niezbędne środki rzeczowe i utrzymanie planów ochrony dóbr kultury w stanie gotowości do realizacji. Niezależnie od podległości administracyjnej użytkowników i właścicieli dóbr kultury, opracowane plany uzgadniają z wojewódzkim konserwatorem zabytków i właściwym terenowo inspektorem obrony cywilnej.

Wojewódzcy konserwatorzy zabytków, koordynujący pracami przygotowawczymi na terenie województwa, w uzgodnieniu z wojewódzkim inspektorem obrony cywilnej, przygotowują wojewódzkie plany ochrony dóbr kultury, które są częścią składową planów obronnych województwa. Na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego nadzorują realizację tych planów przy pomocy wojewódzkiego oddziału Państwowej Służby Ochrony Zabytków, który przechodzi pod bezpośrednie zwierzchnictwo wojewody.

Koordynacją prac przygotowawczych ochrony dóbr kultury na obszarze całego kraju zajmuje się generalny konserwator zabytków w porozumieniu z szefem obrony cywilnej kraju. Generalny konserwator zabytków przygotowuje plan ochrony dóbr kultury kraju w porozumieniu z szefem obrony cywilnej kraju oraz nadzoruje przygotowanie

planów wojewódzkich i aktualizację wszystkich planów, aż do szczebla jednostek organizacyjnych.

Podstawowe jednostki organizacyjne są przygotowane do realizacji tych zadań. Posiadają opracowane plany ochrony i zabezpieczenia ruchomych i nieruchomych dóbr kultury. Plany te będą wymagać gruntowniejszej nowelizacji, w celu dostosowania ich do warunków wynikających ze zmian ustrojowych państwa i struktur władzy publicznej oraz przebudowy gospodarczej, jak również polityki obronnej państwa.

Niektóre oddziały wojewódzkie Państwowej Służby Ochrony Zabytków nie są w pełni przygotowane, gdyż w części województw nie ma przeszkolonej kadry specjalistów, a obowiązki wynikające z kierowania i nadzoru sprawami związanymi z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego są pełnione w zastępstwie przez innych pracowników.

Biuro Ochrony Kultury i Muzeów, będące głównym instrumentem generalnego konserwatora zabytków w kierowaniu sprawami ochrony dóbr kultury i ich zabezpieczenia w całym kraju na wypadek klęsk żywiołowych i konfliktu zbrojnego, dopiero dostosowuje się pod względem struktury organizacyjnej do realizacji tych zadań. Biuro to powstało w 1990 r. i dopiero wypracowuje zakres swych statutowych obowiązków dotyczących kierowania zadaniami obronnymi. Przejęte przez to Biuro po Zarządzie Muzeów i Ochrony Zabytków zadania związane z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego są na tyle szerokie i ważne dla ich właściwej realizacji, że wymagają utworzenia odpowiedniej struktury organizacyjnej w całej Państwowej Służbie Ochrony Zabytków.

Dlatego należałoby rozważyć, czy nie jest wskazane wzmocnienie pod względem kadrowym tych wydziałów wojewódzkich Państwowej Służby Ochrony Zabytków, które nie posiadają możliwości zatrudnienia - ze względu na ograniczoną ilość etatów - specjalistów przygotowanych do prowadzenia spraw obronnych. Natomiast w Biurze Ochrony Dóbr Kul-

tury i Muzeów należałoby rozważyć możliwość utworzenia komórki organizacyjnej przeznaczonej do kierowania, nadzoru i kontroli sprawami ochrony dóbr kultury, zarówno w czasie pokoju, jak i na wypadek konfliktu zbrojnego oraz klęsk żywiołowych.

Nagromadzone przez lata doświadczenia kadry kierowniczej, zarówno podstawowych jednostek organizacyjnych, jak i Państwowej Służby Ochrony Zabytków oraz centralnych i terenowych organów władzy państwowej lub samorządowej, dają gwarancję, że zadania związane z ochroną dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego będą właściwie rozwiązywane.

Ochrona dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego w świetle postanowień konwencji haskiej jest problemem o wiele szerszym, niż opracowanie planów ochrony dóbr kultury i zapewnienie niezbędnych instrumentów dla ich realizacji. Zarówno w okresie pokojowym, jak i w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego wiele resortów, instytucji centralnych oraz terenowych organów władzy państwowej i samorządowej zostanie zaangażowanych do rozwiązywania spraw związanych z ochroną dóbr kultury. Instytucje te mogą realizować następujące zadania:

I. Ministerstwo Kultury i Sztuki

1. Wydawanie przepisów wykonawczych do ustaw Sejmu RP i rozporządzeń Rady Ministrów dotyczących organizacji ochrony dóbr kultury.

2. Zabezpieczenie wydzielonego zespołu ruchomych dóbr kultury (ewakuacja poza granice kraju lub głębokie ukrycie).

3. Nawiązanie przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych stałych kontaktów z sekretarzem generalnym UNESCO w sprawie naruszania postanowień konwencji haskiej przez siły zbrojne przeciwnika.

4. Współdziałanie z Ministerstwem Obrony Narodowej przy przestrzeganiu postanowień konwencji haskiej przez Siły Zbrojne RP podczas działań zbrojnych.

5. Współdziałanie z szefem obrony cywilnej kraju przy zabezpieczeniu dóbr kultury na terenie kraju podczas klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego.

6. Współdziałanie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w ochronie dóbr kultury znajdujących się poza granicami kraju.

II. Ministerstwo Obrony Narodowej

1. Zabezpieczenie dóbr kultury będących w użytkowaniu Sił Zbrojnych RP.

2. Ochrona dóbr kultury podczas działań zbrojnych oraz przestrzeganie postanowień konwencji haskiej i konwencji paryskiej.

III. Ministerstwo Spraw Zagranicznych

1. Współdziałanie w organizacji ewakuacji wydzielonego zespołu ruchomych dóbr kultury poza granice kraju.

2. Ochrona dóbr kultury, które w czasie wybuchu wojny znalazły się poza granicami kraju.

3. Zgłaszanie do instytucji międzynarodowych Organizacji Narodów Zjednoczonych wszelkich przypadków nieprzestrzegania przez przeciwnika postanowień konwencji haskiej o ochronie dóbr kultury podczas konfliktu zbrojnego.

IV. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

1. Nadzór nad organizacją miejsc ukrycia i rozśrodkowania ruchomych dóbr kultury podczas działań zbrojnych (Komenda Główna Policji).

2. Współudział w organizowaniu ukrycia ruchomych dóbr kultury na terenie kraju (głębokie ukrycie) lub ewakuacji za granicę (Urząd Ochrony Państwa).

V. Sztab obrony cywilnej kraju

1. Nadzór organizacyjny nad opracowaniem, nowelizacją i realizacją planów ochrony dóbr kultury na wypadek klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego jako części składowej terenowych planów obronnych.

2. Współdziałanie z Ministerstwem Kultury i Sztuki oraz Państwową Służbą Ochrony Zabytków przy opracowaniu normatywów zapewniających środki rzeczowe i osobowe na realizację planów ochrony dóbr kultury podczas klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego.

3. Współdziałanie przy zabezpieczaniu dóbr kultury w ramach terenowych planów obronnych na wypadek klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego.

VI. Państwowa Służba Ochrony Zabytków

1. Nadzór nad opracowaniem i realizacją planów ochrony dóbr kultury na wypadek klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego oraz ich aktualizacja.

2. Uzgadnianie potrzeb rzeczowych i osobowych wynikających z planów ochrony dóbr kultury, w porozumieniu z terenową administracją państwową i samorządową.

3. Specjalistyczny nadzór nad zabezpieczeniem dóbr kultury na wypadek klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego przez formacje obrony cywilnej.

4. Prowadzenie krajowego rejestru zniszczonych i zaginionych oraz uszkodzonych dóbr kultury.

VII. Terenowa administracja państwowa i samorządowa

1. Opracowanie i aktualizacja planów ochrony dóbr kultury na wypadek klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego, jako części składowej terenowych planów obronnych.

2. Zapewnienie środków rzeczowych i osobowych do ochrony dóbr kultury podczas klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego.

3. Nadzór nad realizacją planów ochrony dóbr kultury podczas klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego.

VIII. Podstawowe jednostki organizacyjne

1. Upowszechnianie wiedzy i kształtowanie świadomości społecznej o potrzebie ochrony dóbr kultury przed skutkami wynikającymi z klęsk żywiołowych oraz zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego.

2. Opracowanie planów ochrony dóbr kultury na wypadek klęsk żywiołowych lub konfliktu zbrojnego oraz ich aktualizacja i realizacja.

3. Uzgadnianie potrzeb rzeczowych i osobowych.

4. Organizacja i szkolenie specjalistyczne formacji obrony cywilnej.

5. Rejestracja zniszczonych, zaginionych oraz uszkodzonych dóbr kultury.

6. Zapewnienie opieki konserwatorskiej w miejscach ukrycia i rozśrodkowania ruchomych dóbr kultury oraz zabezpieczenie ich przed kradzieżą.

7. Zapewnienie opieki konserwatorskiej nieruchomym dobrom kultury oraz zabezpieczenie ich przed pożarem, zniszczeniem i dewastacją.

Udział tak wielu instytucji, zarówno centralnej jak i terenowej władzy państwowej, organów samorządu terytorialnego, państwowej administracji specjalnej, związków wyznaniowych, sił zbrojnych i innych jednostek organizacyjnych, które są odpowiedzialne za ochronę dóbr kultury w warunkach szczególnego zagrożenia lub mają wpływ na wypełnianie przez Polskę zobowiązań wynikających z międzynarodowych konwencji, powinien być odpowiednio koordynowany.

Zgodnie z zaleceniem drugiej rezolucji przyjętej wraz z konwencją haską został utworzony zarządzeniem nr 238 prezesa Rady Ministrów z dnia 13 października 1957 r. Polski Komitet Doradczy do Spraw Ochrony Dóbr Kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Komitet został powołany przy Ministerstwie Kultury i Sztuki i działał pod przewodnictwem ministra kultury i sztuki z udziałem przedstawicieli zainteresowanych ministrów oraz kierowników instytucji statutowo zajmujących się ochroną dóbr kultury.

Komitety takie działają w wielu państwach Europy i świata. Wymieniają między sobą doświadczenia, opracowują lub opiniują projekty aktów normatywnych, udzielają pomocy organom państwowym, siłom zbrojnym, instytucjom i organizacjom w sprawach związanych z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. Działający w Polsce komitet został rozwiązany zarządzeniem nr 34 prezesa Rady Ministrów z dnia 14 maja 1980 r. Powstała luka w strukturach organizacyjnych,

która opóźnia międzyresortowe uzgodnienia podejmowanych decyzji w zakresie zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, utrudnia realizację zobowiązań wynikających z konwencji haskiej i korzystanie z uprawnień przewidzianych w tej konwencji.

Z inicjatywy Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych, popartej przez generalnego konserwatora zabytków, został złożony przez Wydział Spraw Obronnych Ministerstwa Kultury i Sztuki wniosek reaktywowania Polskiego Komitetu Doradczego do Spraw Ochrony Dóbr Kultury. Do zadań tego komitetu należałoby przedstawianie rządowi opinii o działaniach legislacyjnych, technicznych lub wojskowych, jakie trzeba byłoby podjąć zarówno w czasie pokoju, jak i zagrożenia bezpieczeństwa państwa, w celu zapewnienia realizacji postanowień konwencji haskiej. Komitet mógłby występować z wnioskami do rządu i resortów, mającymi na celu zapewnienie znajomości, poszanowania i ochrony przez Siły Zbrojne RP dóbr kultury, będących zarówno na własnym terytorium, jak i innych krajów, na wypadek konfliktu zbrojnego.

W zakresie działania komitetu byłyby również sprawy zapewnienia, w porozumieniu z organami rządowymi, łączności i współpracy z komitetami narodowymi innych państw o podobnym charakterze oraz właściwymi organizacjami międzynarodowymi, jak również udzielania wykładni dotyczącej konwencji haskiej instytucjom i organom państwowym, samorządu terytorialnego i organizacjom społecznym. Reaktywowanie tego komitetu umożliwi właściwe umiejscowienie w systemie obronnym kraju spraw związanych z organizacją, planowaniem i realizacją ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego.

8. WOJSKOWE ASPEKTY KONWENCJI HASKIEJ

Konwencja Haska opracowana przed czterdziestu laty na podstawie doświadczeń drugiej wojny światowej i w oparciu o istniejący układ stosunków międzynarodowych tamtego okresu, nie utraciła swej wartości. Odegrała ona - jako akt prawa międzynarodowego - znaczącą rolę w podnoszeniu świadomości społeczeństw i ich armii o potrzebie ochrony dóbr kultury. Była hamulcem w bezwzględnym i brutalnym prowadzeniu działań zbrojnych, bez konieczności liczenia się z międzynarodową opinią publiczną i konsekwencjami za naruszanie jej postanowień. Stała się narzędziem w rękach międzynarodowych organizacji do wywierania nacisku na strony państw walczących, aby zachowały umiar w sposobie prowadzenia działań zbrojnych i zabezpieczały dobra kultury przed konsekwencjami wojny.

Z drugiej strony zniszczenia dokonane podczas międzynarodowych konfliktów zbrojnych między Egiptem a Izraelem w 1967 r., Indiami a Pakistanem w 1969 r., Hondurasem a Salvadorem w 1969 r., jak również działaniami zbrojnymi mającymi charakter wewnętrzny w Nigerii w 1968 r., na Cyprze w 1969 r., w Rumunii w latach 1989-1990 r., czy obecnie w byłej Jugosławii, wskazują, że ten akt prawa międzynarodowego nie stanowi wystarczającej przeszkody dla uniknięcia strat w dobrach kultury. Przyczyn jest wiele, ale jedną z nich, niezmiernie istotną, jest przede wszystkim niewystarczająca ilość instrumentów, przy pomocy których siły zbrojne mogłyby realizować słuszne postanowienia konwencji haskiej.

Główną ideą konwencji haskiej jest podjęcie przez państwa określonych czynności dotyczących ochrony dóbr kultury jeszcze w okresie pokoju, zarówno przez administrację publiczną, jak i siły zbrojne, w celu stworzenia warunków do realizacji tej ochrony w wypadku konfliktu zbrojnego. W myśl konwencji, na państwach które ją podpisały,

spoczywa obowiązek opieki *nad dobrami kulturalnymi położonymi na ich własnym terytorium wobec dających się przewidzieć następstw konfliktu zbrojnego, podejmując w tym celu kroki, jakie uzna za stosowne* ²⁹. Mamy tu do czynienia z całkowitą dowolnością w wyborze mechanizmów realizacyjnych do sprawowania opieki nad dobrami kultury, stosownie do okoliczności istniejących w każdym kraju.

Przekazanie tych spraw do unormowań wewnętrznych w poszczególnych armiach dotychczas nie zdało egzaminu. Jednostronne wprowadzenie instrumentów realizacyjnych w siłach zbrojnych ogranicza swobodę działania każdej armii i występują obiektywne tendencje do uniknięcia tych ograniczeń. Opracowanie zbliżonych instrumentów realizacji postanowień konwencji haskiej w siłach zbrojnych wymaga również międzynarodowych porozumień w ramach bloków militarno-politycznych lub porozumień regionalnych i kontynentalnych, względnie na forum UNESCO, aby nakazy i zakazy regulujące w armiach zasady postępowania wobec dóbr kultury podczas działań zbrojnych obowiązywały wszystkie strony.

Konwencja haska wprowadziła jedynie zespół obowiązków do wykonania wewnątrz każdego państwa bez określenia sposobu ich realizacji. Należą do nich następujące regulacje:

a) wprowadzenie do regulaminów lub instrukcji wojskowych postanowień, które by zapewniły przestrzeganie konwencji ³⁰;

b) wpojenia członkom sił zbrojnych poczucia szacunku dla kultury i dóbr kulturalnych wszystkich narodów ³¹;

c) utworzenie w składzie sił zbrojnych komórek organizacyjnych, bądź zespołu osób, które będą czuwać nad poszanowaniem dóbr kultury oraz współpracować z odpowiednimi władzami cywilnymi ³²;

d) rozpowszechnienie tekstu Konwencji, aby jej treść była znana siłom zbrojnym ³³;

e) ustanowienie podstawy prawnej do ścigania osób naruszających Konwencję lub nakazujących jej naruszenie ³⁴.

Ten zespół regulacji jest dowolnie stosowany w różnych państwach. Większość państw przystąpiła do realizacji obowiązku polegającego na wprowadzeniu do regulaminów i instrukcji wojskowych odpowiednich postanowień, mających na celu poszanowanie dóbr kultury w czasie działań zbrojnych lub okupacji obcego terytorium.

Problematyka przestrzegania konwencji jest włączona w większości państw do programów kształcenia kadry oficerskiej w przedmiocie prawa międzynarodowego. W szerszym zakresie niektóre ministerstwa obrony przygotowały dla celów szkoleniowych filmy i kasety z nagrany-
mi wykładami. Natomiast w niewielu państwach powołano specjalne służby wojskowe do spraw ochrony dóbr kultury w czasie konfliktu zbrojnego. W armii holenderskiej dekretem królewskim powołano 12 oficerów rezerwy na stanowiska "art protection officer", z zadaniem nadzoru, a w razie potrzeby podejmowania stosownych środków, jeżeli schrony lub obiekty zabytkowe byłyby używane w sposób sprzeczny z zaleceniami konwencji. Podobnie wyznaczono i przeszkolono oficerów w Austrii i Republice Federalnej Niemiec ³⁵.

Realizacja postanowień konwencji haskiej w Siłach Zbrojnych RP nie jest do końca sprecyzowana. Polska, będąc do niedawna sygnatariuszem Układu Warszawskiego, nie miała szerokiego pola manewru do podejmowania decyzji w sprawach wojskowych, które nie wynikały z ustaleń sojuszniczych. Realizacja niektórych postanowień konwencji wynikała bardziej z humanitarnych ideałów kadry wojskowej, aniżeli przepisów prawa i aktów wykonawczych. Władze państwowe nie wydały aktów normatywnych, które wskazywałyby zarówno na potrzebę, jak i sposób realizacji postanowień konwencji haskiej. Nie dopracowano się instrumentów realizacyjnych, przy pomocy których Siły Zbrojne RP mogłyby

posługiwać się nimi podczas działań zbrojnych, zgodnie z postanowieniami konwencji haskiej.

W pracy wychowawczej składów osobowych Sił Zbrojnych RP są podejmowane działania, zmierzające do kształtowania szacunku wobec dóbr kultury. W funkcjonujących w wojsku podręcznikach Mariana Fleminga³⁶ i Teofila Leśki³⁷ został opublikowany tekst konwencji haskiej i są przedstawione problemy z nią związane. Jednak pozycje te są już obecnie niedostępne na rynku dla nowej generacji kadry wojskowej. Wykłady i seminaria nt. konwencji haskiej występują w programach kształcenia w Akademii Obrony Narodowej na studiach dyplomowych i poddyplomowym studium operacyjno-strategicznym dla oficerów wyższego szczebla dowodzenia. W Akademii Marynarki Wojennej imienia Bohaterów Westerplatte problematyka konwencji haskiej występuje w przedmiocie prawa morskiego.

Stan wiedzy o postanowieniach konwencji haskiej, zdobywany przez kadrę w uczelniach wojskowych, jest zadowalający. Możliwość spożytkowania tej wiedzy podczas działań zbrojnych może budzić wątpliwości, chociażby ze względu na niedopracowane instrumenty realizacyjne. Istnieje wprawdzie zapis w regulaminie działań taktycznych wojsk lądowych mówiący, że: *Stosownie do postanowień konwencji międzynarodowych obowiązkiem walczących stron jest również zapewnienie właściwej ochrony specjalnie oznaczonych dóbr, stanowiących dziedzictwo kulturalne narodu.*

*Zalicza się do nich zabytki architektury, sztuki i historii, dzieła sztuki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, a także zbiory naukowe, książek i archiwaliów oraz gmachy, których przeznaczeniem jest ich przechowywanie lub wystawianie*³⁸.

Zapis ten, jak najbardziej słuszny i potrzebny, nie może być jedynym przepisem wykonawczym do przestrzegania postanowień konwencyjnych, dotyczących ochrony dóbr kultury podczas działań zbrojnych.

Obecnie są warunki do odrobienia utraconego czasu, spożytkowania doświadczeń armii innych państw i podjęcia próby uregulowania tego problemu w wojskowych przepisach wykonawczych.

W dyskusjach ekspertów prawa międzynarodowego UNESCO podkreślano, że ataki zbrojne na dobra kultury zostały już zdefiniowane w pierwszym protokole z 1977 r. do konwencji genewskich z 1949 r. i domagano się aby do konwencji haskiej z 1954 r. wprowadzić również zapis i zakwalifikować je jako zbrodnie wojenne. Sugerowano, aby była odpowiedzialność państwa za pogwałcenie konwencji haskiej oraz indywidualna odpowiedzialność karna, która umożliwiłaby ściganie osób winnych przez trybunał międzynarodowy lub trybunały państwowe ³⁹. Z tych dyskusji należałoby wyciągnąć odpowiednie wnioski. Wskazują one, że do polskich kodeksów karnych należałoby wprowadzić odpowiednie zapisy o ściganiu przestępstw za naruszenie postanowień konwencji haskiej, w celu uniknięcia rozstrzygania tych spraw przez trybunał międzynarodowy.

W Siłach Zbrojnych RP nie powołano dotychczas komórki organizacyjnej do nadzorowania działań związanych z ochroną dóbr kultury podczas konfliktu zbrojnego. Konieczność powołania takiej komórki lub zespołu nie wynika tylko z faktu, że Polska ratyfikowała konwencję haską i przyjęła na siebie określone w niej zobowiązania. Funkcjonowanie takiej komórki miałoby znaczący wpływ na rozwiązywanie wielu spraw związanych z realizacją postanowień konwencji haskiej w Siłach Zbrojnych RP, a szczególnie:

- a) opracowywanie przepisów regulujących przestrzeganie konwencji haskiej;
- b) wypracowywanie instrumentów realizacyjnych;
- c) inspirowanie programów do szkolenia wszystkich rodzajów wojsk w zakresie postanowień konwencji haskiej i sposobów ich realizacji;

d) publikowanie materiałów i pomocy szkoleniowych, materiałów źródłowych oraz przygotowywanie materiałów dla potrzeb operacyjnych;

e) doskonalenie instrumentów realizacyjnych podczas ćwiczeń wojskowych;

f) inicjowanie kierunków pracy wychowawczej z zakresu wpajania członkom sił zbrojnych poczucia szacunku dla kultury i dóbr kulturalnych wszystkich narodów;

g) organizowanie współpracy i współdziałania z instytucjami cywilnymi w sprawie ochrony dóbr kultury podczas działań zbrojnych;

h) wymiany doświadczeń przy współpracy z armiami innych państw;

i) prowadzenie nadzoru nad przygotowaniem i przeszkoleniem kadry specjalistycznej służby czynnej i rezerwy.

Utworzenie takiej komórki, czy nawet początkowo tylko stanowiska, wpłynęłoby na lepszą koordynację działań w zakresie przygotowania Sił Zbrojnych RP do realizacji postanowień wynikających z konwencji haskiej.

Odrębnym problemem jest zabezpieczenie tych dóbr kultury, które są w użytkowaniu wojska polskiego. Pod tym względem w całym kraju obowiązują jednolite zasady związane z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. Zasady te reguluje zarządzenie ministra kultury i sztuki wobec wszystkich dóbr kultury, niezależnie od ich resortowego podporządkowania. Wszystkie plany zabezpieczenia dóbr kultury będących w użytkowaniu Sił Zbrojnych RP powinny być uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wobec tych dóbr kultury, które są użytkowane na terenach i obiektach otwartych (zabytkowe kościoły garnizonowe, domy wczasowe itp.), organizację ochrony można oprzeć na formacjach obrony cywilnej. Natomiast ochrona dóbr kultury na terenach i obiektach zamkniętych powinna być zorganizowana w oparciu o siły własne wojska.

Wskazane byłoby uregulowanie normatywne, dotyczące określenia odpowiedzialności za organizację ochrony dóbr kultury w systemie struktur wojskowych, wynikające z zarządzenia ministra kultury i sztuki w sprawie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego. Regulacje te mogłyby dotyczyć opracowania i aktualizacji planów ochrony dóbr kultury, szkolenia grup wykonawczych, przepływu informacji i wytycznych, organizacji nadzoru i kontroli stanu gotowości do podjęcia zadań realizacyjnych na wypadek konfliktu zbrojnego.

Na siłach zbrojnych ciąży ustawowa odpowiedzialność za ochronę tych dóbr kultury, które są w ich użytkowaniu. Dotychczas w sposób niewystarczający została zdefiniowana odpowiedzialność za te dobra kultury, które powinny być chronione podczas działań zbrojnych. Sposób realizacji tej ochrony powinien być wypracowany przez same siły zbrojne, gdyż nikt inny nie posiada pełnomocnictw i specjalistycznego przygotowania, aby te problemy rozwiązywać.

*

Do ochrony i zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego są zobligowane ustawowo wszystkie struktury władzy państwowej i samorządowej, właściciele i użytkownicy dóbr kultury, organy władzy publicznej i sił zbrojnych, związki wyznaniowe i podmioty gospodarcze, bez względu na to, jaki jest status prawny dóbr kultury. Organizacja ochrony dóbr kultury powinna uwzględniać zmieniające się uwarunkowania ustrojowe, gospodarcze, polityczne i militarne, aby w każdej sytuacji dobra te były właściwie chronione. Plany zabezpieczenia powinny być dostosowane do polskich warunków ekonomicznych oraz możliwości wykonawczych systemu obronnego państwa.

Obecne militarno-polityczne położenie Europy, jakkolwiek targane wewnętrznymi sprzecznościami, oddaliło widmo wojny nuklearnej od Polski i naszego kontynentu. Daje to możliwość rezygnacji z potrzeby ewakuacji dóbr kultury na dalekie odległości od ośrodków szczególnie zagrożonych na uderzenia broni jądrowej. Stwarza to równocześnie potrzebę budowy schronów, w celu ukrycia dóbr kultury w miejscu ich eksponowania. W obecnych warunkach trudno jest przewidzieć rozwój sytuacji w szerszej i bardziej odległej perspektywie. Dlatego poprzednio opracowane plany zabezpieczenia dóbr kultury przed skutkami konfliktu zbrojnego, mogą być dobrym materiałem wyjściowym do opracowania innego wariantu planów, jeśli się zmieni stopień zagrożenia wynikający z powtórzenia się podobnych układów w nowej konfiguracji politycznej, w której Polsce ponownie będzie zagrażać niebezpieczeństwo wojny nuklearnej. Plany zabezpieczenia dóbr kultury powinny zawsze uwzględniać skalę i kierunek zagrożenia oraz tkwiące w nim potencjalne niebezpieczeństwo dla polskiego dziedzictwa kulturalnego. Istnieje zatem potrzeba pełnego wykorzystania dorobku i doświadczeń poprzednich pokoleń oraz innych państw, aby zdobyta wiedza najskuteczniej chroniła dobra kultury polskiej.

PRZYPISY

1. Nahlik S.E. *Grabież dzieł sztuki. Rodowód zbrodni międzynarodowej*. Kraków 1958, s. 7.
2. Tamże, s. 13, 30.
3. *Ochrona dóbr kultury. Historia i kształt współczesny*. MKiS, Warszawa 1976, s. 21-22.
4. *Międzynarodowe prawo wojenne. Zbiór dokumentów*. Warszawa 1978, Regulamin haski z 1907 r., s. 27.
5. Nahlik S.E. *Międzynarodowa ochrona dóbr kulturalnych. Zbiór tekstów*. BMiOZ, t. IV, Warszawa 1962, s. 73-76.
6. Tamże, s. 73-76.
7. Nieć H. *Ojczyzna dzieła sztuki. Międzynarodowa ochrona integralności narodowej spuścizny kulturalnej*. Warszawa-Kraków 1980, s. 53.
8. Tamże, s. 55.
9. Nahlik S.E. *Międzynarodowa ochrona ...* op. cit., s. 97-104.
10. Akt końcowy konferencji międzynarodowej w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego; Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego; Regulamin wykonawczy do konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. (Aneksy: 1, 2, 3).
11. Okraśiński K. *Ochrona zabytków i dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych*. WAP, Warszawa 1986, s. 42-46.
12. Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Dz.U. nr 46 z 1957 r., poz. 212.
13. Okraśiński K. *Ochrona zabytków...*, op. cit., s. 48-49.
14. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. Paryż 1972, art., art. 1, 2, 4, 5, 8, 11 (w aneksach).
15. *Lista Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO*. "UNESCO i My" 1994 nr 1 (272), s. 15.
16. *Ochrona dóbr kultury. Historia i kształt współczesny*. M.K., Warszawa 1976, s. 24-26.
17. Okraśiński K. *Ochrona zabytków...*, op. cit., s. 54.
18. Uchwała Rady Ministrów nr 111/73. W: "Biuletyn Komitetu Obrony Kraju" nr 16-A, poz. 85.
19. Zarządzenie ministra kultury i sztuki z dnia 9.09.1974 r. w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury.
20. Zarządzenie nr p/ 27 ministra kultury i sztuki z dnia 10 maja 1982 r. w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego.
21. Uzgodnienia w sprawie zasad organizacji ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Warszawa, dnia 25 lutego

1985 r.; Zasady prowadzenia prac przygotowawczych w zakresie ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Warszawa, dnia 30.05.1986 r. (w aneksach).

22. Instrukcja w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. Załącznik do zarządzenia nr pf 27 ministra kultury i sztuki z dnia 10 maja 1982 r.

23. Regulamin Organizacyjny Państwowej Służby Ochrony Zabytków, art. 14.

24. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Dz.U. 1992 nr 4, poz. 16, art. 2.

25. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie obrony cywilnej. Dz.U. 1993 nr 93, poz. 42, art. 1, 11, 30, 31.

26. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania szefa obrony cywilnej kraju, szefów obrony cywilnej województw i gmin oraz zasad i trybu kierowania, a także koordynowania przez nich przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej. Dz.U. 1993 nr 91, poz. 417, art. 5.

27. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 kwietnia 1994 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Kultury i Sztuki. Dz.U. 1994 nr 59, poz. 249; Zarządzenie nr 17 ministra kultury i sztuki z dnia 30 maja 1994 r. w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Ministerstwu Kultury i Sztuki.

28. Zarządzenie nr 238 prezesa Rady Ministrów z dnia 23 października 1957 r. w sprawie powołania Polskiego Komitetu Doradczego do Spraw Ochrony Dóbr Kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Archiwum URM.

29. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Haga 1954, art. 3.

30. Tamże, art. 7, ust. 1.

31. Tamże.

32. Tamże, art. 7, ust. 2.

33. Tamże, art. 25.

34. Tamże, art. 28, Rezolucja II.

35. Kowalski W. *Praktyczna realizacja Konwencji Haskiej z 1954 r.* W: "Ochrona zabytków" 1984 nr 3, s. 175.

36. Flemming M. *Międzynarodowe prawo wojenne. Zbiór dokumentów.* Warszawa 1978.

37. Leśko T. *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych.* Warszawa 1984.

38. Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych. Cz. I. S.G. Warszawa 1994, s. 15.

39. Spotkanie ekspertów w sprawie stosowania i skuteczności konwencji o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego. Haga, 5-7 lipca 1993 r., s. 6-7 (w aneksach).

BIBLIOGRAFIA

- Akt końcowy konferencji międzynarodowej w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Haga 1954.
- Flemming M. *Międzynarodowe prawo wojenne. Zbiór dokumentów*. Warszawa 1978.
- Instrukcja w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. MKiS, Warszawa 1982.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Haga 1954.
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. Paryż 1972.
- Leśko T. *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych*. Warszawa 1984.
- Lista Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO. "UNESCO i My", 1994 nr 1 (272).
- Nahlik S.E. *Międzynarodowa ochrona dóbr kulturalnych. Zbiór tekstów*. BMiOZ, t. IV, Warszawa 1962.
- Nahlik S.E. *Grabież dzieł sztuki*. Wrocław 1954.
- Nieć H. *Ojczyzna dzieła sztuki. Międzynarodowa ochrona integralności narodowej spuścizny. Ochrona dóbr kultury, historia i kształt współczesny*. MKiS Warszawa 1976.
- kulturalnej*. Warszawa-Kraków 1980.
- Okraśiński K. *Ochrona zabytków i dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych*. WAP, Warszawa 1986.
- Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Dz.U. 1957 nr 46, poz. 212.
- Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych (cz. I.). Szt. Gen., Warszawa 1994.
- Regulamin wykonawczy do konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Protokół. Rezolucje. Haga 1954.
- Regulamin organizacyjny Państwowej Służby Ochrony Zabytków. BODKiM.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie obrony cywilnej. Dz.U. 1993 nr 93, poz. 42.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania szefa obrony cywilnej kraju, szefów obrony cywilnej województw i gmin oraz zasad i trybu kierowania, a także koordynowania przez nich przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej. Dz.U. 1993 nr 91, poz. 420.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 kwietnia 1994 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Kultury i Sztuki. Dz.U. 1994 nr 59, poz. 249.
- Spotkanie ekspertów w sprawie zastosowania i skuteczności konwencji o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego. Haga, 5-7 lipca 1993 r.

- Uchwała Rady Ministrów Nr 111/73. *"Biuletyn Komitetu Obrony Kraju"* nr 16 - A, poz. 85.
- Ustawa o ochronie dóbr kultury i o muzeach z dnia 15 lutego 1962 r. Dz.U. 1962 nr 4, poz. 16.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Dz.U. 1992 nr 4, poz. 16.
- Uzgodnienie w sprawie zasad organizacji ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa z dnia 25 lutego 1985 r. OÖZP.
- Zarządzenie nr 238 prezesa Rady Ministrów z dnia 23 października 1957 r. w sprawie powołania Polskiego Komitetu Doradczego do Spraw Ochrony Dóbr Kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Archiwum URM.
- Zarządzenie ministra kultury i sztuki z dnia 4 września 1974 r. w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury, MKiS, Warszawa 1974.
- Zarządzenie nr pf 27 ministra kultury i sztuki z dnia 10 maja 1982 r. w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego. MKiS, Warszawa 1982.
- Zarządzenie ministra kultury i sztuki z dnia 30 maja 1994 w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Ministerstwu Kultury i Sztuki. MKiS, Warszawa 1994.
- Zarządzenie nr 23 ministra kultury i sztuki z dnia 25 kwietnia 1995 r. w sprawie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego. MKiS, Warszawa 1995.
- Zasady prowadzenia prac przygotowawczych w zakresie ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa z dnia 30 maja 1986 r., OÖZP.

**AKT KOŃCOWY
KONFERENCJI MIĘDZYZRĄDOWEJ
W SPRAWIE OCHRONY DÓBR KULTURALNYCH
W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO
HAGA 1954**

AKT KOŃCOWY

Konferencja, zwołana przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury w celu opracowania i przyjęcia

- Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego;
- Regulaminu wykonawczego do tejże Konwencji, oraz
- Protokołu dotyczącego Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu

zbrojnego;

odbyła się w Hadze na zaproszenie Rządu Niderlandów, od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 roku, i przeprowadziła obrady nad projektami przygotowanymi przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Konferencja ustaliła następujące teksty:

Konwencję Haską o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, oraz Regulamin wykonawczy do tejże Konwencji;

Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Konwencję, Regulamin i Protokół, których teksty zostały zredagowane w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim, załącza się do niniejszego Aktu.

Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury sporządzi tłumaczenie tych tekstów na inne języki urzędowe Konferencji Generalnej.

Konferencja przyjęła ponadto trzy rezolucje, które załącza się również do niniejszego Aktu.

W dowód powyższego podpisani, należycie upoważnieni przez swoje Rządy, podpisali niniejszy Akt Końcowy.

Sporządzono w Hadze, dnia 14 maja 1954 roku, w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim. Oryginał oraz załączone do niego dokumenty będą złożone w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Za Afganistan: (brak podpisu)
 Za Ludową Republikę Albanii: (brak podpisu)
 Za Niemiecką Republikę Federalną: K. Bünger
 Za Andorę: Za Księstwo Cywilne Biskupstwa Urgel w Andorze : Juan Teixidor
 Za Królestwo Arabii Saudyjskiej: (brak podpisu)
 Za Republikę Argentyńską: (brak podpisu)
 Za Australię: Alfred Stirling
 Za Austrię: (brak podpisu)
 Za Belgię: M.Nyns
 Za Boliwię: (brak podpisu)
 Za Brazylię: Caio de Mello Franco
 Za Ludową Republikę Bułgarii: (brak podpisu)
 Za Królestwo Kambodży: (brak podpisu)
 Za Kanadę: (brak podpisu)
 Za Ceylon: (brak podpisu)
 Za Chile: (brak podpisu)
 Za Chiny: Chen Yuan
 Za Republikę Kolumbii: (brak podpisu)
 Za Republikę Korei: (brak podpisu)
 Za Kostarikę: (brak podpisu)
 Za Kubę: Hilda Labrada Bernal
 Za Danię: (brak podpisu)
 Za Egipt: Mahmoud Saleh El-Falaki
 Za Ekwador: Carlos Morales Chacón
 Za Hiszpanię: Juan Teixidor, Juan Manuel Castro-Rial Canosa
 Za Stany Zjednoczone Ameryki: Leonard Carmichael
 Za Etiopię: (brak podpisu)
 Za Finlandię: (brak podpisu)
 Za Francję: R. Brichet
 Za Grecję: Constantin Eustathiades, Spiridion Marinatos
 Za Gwatemalę: (brak podpisu)
 Za Republikę Haiti: (brak podpisu)
 Za Republikę Hondurasu: (brak podpisu)
 Za Węgierską Republikę Ludową: Boris Fai
 Za Indie: N.P. Chakravarti
 Za Republikę Indonezji: M. Hutasoit
 Za Irak: F. Basmachi

Za Iran: G.A. Raadi
Za Irlandię: Josephine Mc Neill
Za Islandię: (brak podpisu)
Za Państwo Izraela: M. Amir
Za Włochy: Giorgio Rossi
Za Japonię: Suemasa Okamoto
Za Haszemickie Królestwo Jordanii: (brak podpisu)
Za Królestwo Laosu: (brak podpisu)
Za Liban: (brak podpisu)
Za Liberię: (brak podpisu)
Za Libię: A.H. Khannak
Za Liechtenstein: (brak podpisu)
Za Luksemburg: J. Meyers
Za Meksyk: (brak podpisu)
Za Monako: Jean J. Rey
Za Nepal: (brak podpisu)
Za Nikaraguę: H.H. Zwillenberg
Za Norwegię: Guthorn Kavli
Za Nową Zelandię: (brak podpisu)
Za Pakistan: (brak podpisu)
Za Panamę: (brak podpisu)
Za Paragwaj: (brak podpisu)
Za Niderlandy: P.Th. Rohling
Za Peru: Felipe de Bustamante
Za Republikę Filipin: J.P. Bantug
Za Polską Rzeczpospolitą Ludową: Stanisław Lorentz
Za Portugalię: Fernando Quartin de Oliveira Bastos
Za Republikę Dominikańską: (brak podpisu)
Za Białoruską Socjalistyczną Republikę Radziecką: z dołączeniem oświadczenia -
P.W. Lutorowicz
Za Ukraińską Socjalistyczną Republikę Radziecką: z dołączeniem oświadczenia -
J.T. Sirczenko
Za Rumuńską Republikę Ludową: A. Lazareanu
Za Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii: A.W. Cunliffe
Za Republikę San Marino: A. Donati
Za Watykan: Ciuseppe Sensi
Za Republikę Salwadoru: Jacob Philip Kruseman

Za Szwecję: (brak podpisu)
Za Konfederację Szwajcarską: Georges Droz
Za Republikę Syrii: George J. Tomeh
Za Republikę Czechosłowacką: Dr Vladimír Zák
Za Tajlandię: (brak podpisu)
Za Turcję: (brak podpisu)
Za Unię Birmańską: (brak podpisu)
Za Unię Południowo-Afrykańską: (brak podpisu)
Za Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich: z dołączeniem oświadczenia -
W.S. Kiemionow
Za Wschodnią Republikę Urugwaju: V. Sampognaro
Za Stany Zjednoczone Wenezueli: (brak podpisu)
Za Państwo Wietnamu: (brak podpisu)
Za Jemen: (brak podpisu)
Za Federacyjną Ludową Republikę Jugosławii: Milan Ristić, Cvito Fisković.

KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO

Wysokie Umawiające się Strony,

Stwierdzając, że dobra kulturalne doznały poważnych szkód w toku ostatnich konfliktów i że w następstwie rozwoju techniki wojennej grozi im coraz bardziej zniszczenie;

Przeświadczone, że szkody wyrządzone dobrom kulturalnym, do jakiegokolwiek należałyby one narodu, stanowią uszczerbek w dziedzictwie kulturalnym całej ludzkości, gdyż każdy naród ma swój udział w kształtowaniu kultury światowej;

Zważywszy, że zachowanie dziedzictwa kulturalnego posiada wielkie znaczenie dla wszystkich narodów świata i że jest rzeczą doniosłą zapewnić temu dziedzictwu ochronę międzynarodową;

Kierując się zasadami dotyczącymi ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, jakie ustalono w Konwencjach Haskich z lat 1899 i 1907 oraz w Pakcie Waszyngtońskim z dnia 15 kwietnia roku 1935;

Zważywszy, że ochrona tych dóbr, aby być skuteczną, powinna być zorganizowana już w czasie pokoju w drodze środków zarówno powziętych przez poszczególne państwa, jak międzynarodowych;

Postanawiając poczynić wszelkie możliwe kroki dla ochrony dóbr kulturalnych;

Zgodziły się na następujące postanowienia:

Rozdział I. Ogólne postanowienia dotyczące ochrony

Artykuł 1. Definicja dóbr kulturalnych

W rozumieniu niniejszej Konwencji uważa się za dobra kulturalne, bez względu na ich pochodzenie oraz na osobę ich właściciela:

a) dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne jak świeckie; stanowiska archeologiczne; zespoły budowlane posiadające, jako takie, znaczenie historyczne lub artystyczne; dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym; jak również

zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr;

b) gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod literą a), na przykład muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie, w razie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod literą a);

c) ośrodki obejmujące znaczną ilość dóbr kulturalnych określonych pod literami a) i b), zwane w dalszym ciągu "ośrodkami zabytkowymi".

Artykuł 2. Ochrona dóbr kulturalnych

Ochrona dóbr kulturalnych w rozumieniu niniejszej Konwencji obejmuje opiekę nad nimi oraz ich poszanowanie.

Artykuł 3. Opieka nad dobrami kulturalnymi

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się przygotować już w czasie pokoju opiekę nad dobrami kulturalnymi położonymi na ich własnym terytorium wobec dających się przewidzieć następstw konfliktu zbrojnego, podejmując w tym celu kroki, jakie uznają za stosowne.

Artykuł 4. Poszanowanie dóbr kulturalnych

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się szanować dobra kulturalne położone zarówno na ich własnym terytorium, jak na terytoriach innych Wysokich Umawiających się Stron, przez powstrzymanie się od używania tych dóbr i ich bezpośredniego otoczenia, oraz środków przeznaczonych do ich ochrony, do celów, które mogłyby wystawić te dobra w razie konfliktu zbrojnego na zniszczenie lub uszkodzenie, oraz przez powstrzymanie się wobec nich od wszelkich aktów nieprzyjacielskich.

2. Zobowiązania określone w ustępie 1 niniejszego artykułu mogą być uchylone w takim jedynie wypadku, gdy uchYLENIA wymaga w sposób kategoriyczny konieczność wojskowa.

3. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się ponadto zakazać wszelkich aktów kradzieży, rabunku lub bezprawnego przywłaszczenia dóbr kulturalnych, jakkolwiek przybrałyby one formę, jak również wszelkich aktów wandalizmu wynierzonych przeciw nim, zapobiegać takim aktom, a w razie potrzeby powodować ich zaprzestanie. Powstrzy-

mają się również od stosowania rekwizycji wobec dóbr kulturalnych ruchomych położonych na terytorium którejkolwiek innej Wysokiej Umawiającej się Strony.

4. Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od wszelkich środków odwetu wymierzonych przeciw dobrom kulturalnym.

5. Wysoka Umawiająca się Strona nie może uchylać się od zobowiązań, określonych w niniejszym artykule, w stosunku do którejkolwiek innej Wysokiej Umawiającej się Strony, powołując się na okoliczność, że Strona ta nie zastosowała środków opieki przewidzianych w artykule 3.

Artykuł 5. Okupacja

1. Wysokie Umawiające się Strony, które okupują w całości lub w części terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony, powinny w miarę możliwości popierać wysiłki właściwych władz narodowych terytorium okupowanego, mające na celu zapewnić opiekę nad jego dobrami kulturalnymi i ich zachowanie.

2. Jeżeli dla zachowania dóbr kulturalnych położonych na terytorium okupowanym a uszkodzonych przez działania wojenne konieczne są kroki natychmiastowe i jeżeli właściwe władze narodowe nie mogą ich podjąć, Mocarstwo okupujące przedsięwzięcie w miarę możliwości najkonieczniejsze środki zachowawcze w ścisłej współpracy z tymi władzami.

3. Każda Wysoka Umawiająca się Strona, której rząd uważany jest za rząd legalny przez członków ruchu oporu, zwróci w miarę możliwości ich uwagę na obowiązek przestrzegania postanowień Konwencji dotyczących poszanowania dóbr kulturalnych.

Artykuł 6. Oznaczanie dóbr kulturalnych

Zgodnie z postanowieniami artykułu 16, dobra kulturalne mogą być zaopatrzone w znak rozpoznawczy ułatwiający ich identyfikację.

Artykuł 7. Środki o charakterze wojskowym

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się wprowadzić już w czasie pokoju w regulaminach lub instrukcjach, przeznaczonych do użytku swoich wojsk, postanowienia, które by zapewniły przestrzeganie niniejszej Konwencji oraz wpoić członkom swoich sił zbrojnych poczucie szacunku wobec kultury i dóbr kulturalnych wszystkich narodów.

2. Zobowiązują się one przygotować lub utworzyć już w czasie pokoju, w łonie swoich sił zbrojnych, bądź komórki organizacyjne bądź zespół osób o specjalnych kwalifikacjach,

którego zadaniem będzie czuwać nad poszanowaniem dóbr kulturalnych i współpracować z władzami cywilnymi, do których należy opieka nad tymi dobrami.

Rozdział II. O ochronie specjalnej

Artykuł 8. Przyznawanie ochrony specjalnej

1. Ochroną specjalną może być objęta ograniczona ilość schronów przeznaczonych do przechowywania dóbr kulturalnych ruchomych w razie konfliktu zbrojnego, oraz ośrodków zabytkowych i innych dóbr kulturalnych nieruchomych o bardzo wielkim znaczeniu, pod warunkiem, że:

a) znajdują się w dostatecznej odległości od wielkich ośrodków przemysłowych oraz od wszelkich ważnych obiektów wojskowych stanowiących punkty wrażliwe, jak na przykład lotnisk, radiowych stacji nadawczych, zakładów pracujących na rzecz obrony narodowej, portów lub dworców kolejowych o pewnym znaczeniu, jak również wielkich linii komunikacyjnych;

b) nie są użytkowane do celów wojskowych.

2. Schron dla dóbr kulturalnych ruchomych może być objęty ochroną specjalną bez względu na swoje położenie, jeżeli jest zbudowany w taki sposób, że według wszelkiego prawdopodobieństwa nie może ponieść szkody w bombardowaniu.

3. Ośrodek zabytkowy uważa się za użytkowany do celów wojskowych, jeżeli służy do przemieszczania, chociażby tylko tranzytowego, osób wojskowych lub materiału wojskowego, jak również jeżeli jest terenem czynności bezpośrednio związanych z działaniami wojskowymi, z kwaterunkiem osób wojskowych lub z produkcją materiału wojennego.

4. Natomiast za użytkowanie do celów wojskowych nie jest uważane strzeżenie dóbr kulturalnych wymienionych w ust. 1 przez uzbrojonych strażników specjalnie powołanych do tego zadania, ani obecność w pobliżu dóbr kulturalnych sił policyjnych, do których stałego zakresu działania należy zabezpieczenie porządku publicznego.

5. Dobro kulturalne, wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, położone w pobliżu ważnego obiektu wojskowego w rozumieniu tegoż ustępu, może być tym niemniej objęte ochroną specjalną, jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która składa o to wniosek, zobowiąże się, że w razie konfliktu zbrojnego zaniecha wszelkiego użytkowania odnośnego obiektu, a w szczególności gdy chodzi o port, dworzec kolejowy lub lotnisko - wyłączy go z wszelkiego ruchu komunikacyjnego. Wyłączenie takie powinno być przygotowane już w czasie pokoju.

6. Ochrona specjalna zostaje przyznana dobru kulturalnemu przez wpisanie go do "Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną". Wpis ten może być dokonany jedynie w sposób zgodny z postanowieniami niniejszej Konwencji i w warunkach określonych w Regulaminie Wykonawczym.

Artykuł 9. Nietykliwość dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się zapewnić nietykliwość dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną przez powstrzymanie się, z chwilą wciągnięcia do Międzynarodowego Rejestru, od wszelkich aktów nieprzyjacielskich skierowanych przeciw tym dobrom oraz od wszelkiego użytkowania bądź ich samych bądź ich otoczenia do celów wojskowych, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w ustępie 5 artykułu 8.

Artykuł 10. Oznaczanie i kontrola

W czasie konfliktu zbrojnego dobra kulturalne objęte ochroną specjalną powinny być zaopatrzone w znak rozpoznaczy opisany w artykule 16 oraz udostępnione międzynarodowej kontroli w sposób określony w Regulaminie Wykonawczym.

Artykuł 11. Cofnięcie przywileju nietykliwości

1. Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron dopuści się w stosunku do dobra kulturalnego objętego ochroną specjalną pogwałcenia zobowiązań wynikających z artykułu 9, Strona przeciwna jest na czas trwania tego pogwałcenia zwolniona z obowiązku zapewnienia odnośnemu dobru nietykliwości. Jednakże, o ile tylko uważa to za możliwe, wystosowuje wpięrsz wezwanie o położenie kresu pogwałceniu w odpowiednim terminie.

2. Poza wypadkami przewidzianymi w ustępie 1 niniejszego artykułu, przywilej nietykliwości dobra kulturalnego objętego ochroną specjalną może być cofnięty jedynie w wyjątkowych wypadkach nie dającej się uniknąć konieczności wojskowej i jedynie na czas jej trwania. Stwierdzić, że konieczność taka zachodzi, może jedynie dowódca jednostki bądź odpowiadającej dywizji bądź wyższej. We wszystkich wypadkach, w których okoliczności na to pozwalają, decyzja cofnięcia przywileju nietykliwości będzie komunikowana odpowiednio wcześniej Stronie przeciwnej.

3. Strona cofająca przywilej nietykliwości powinna zawiadomić o tym możliwie najrychlej, pisemnie i z podaniem motywów, Komisarza Generalnego Dóbr Kulturalnych przewidzianego w Regulaminie Wykonawczym.

Rozdział III. O transportach dóbr kulturalnych

Artykuł 12. Transport pod ochroną specjalną

1. Transport mający za wyłączny cel przewiezienie dóbr kulturalnych, bądź w obrębie pewnego terytorium bądź na inne terytorium, może na wniosek zainteresowanej Wysokiej Umawiającej się Strony odbywać się pod ochroną specjalną w warunkach przewidzianych w Regulaminie Wykonawczym.

2. Transport pod ochroną specjalną pozostaje pod nadzorem międzynarodowym przewidzianym w Regulaminie Wykonawczym i powinien być zaopatrzony w znak rozpoznawczy określony w artykule 16.

3. Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od wszelkich aktów nieprzyjacielskich wobec transportu pozostającego pod ochroną specjalną.

Artykuł 13. Transport w wypadkach nagłych

1. Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron uważa, że bezpieczeństwo pewnych dóbr kulturalnych wymaga ich przewiezienia, sprawa zaś jest tak nagła, że procedura przewidziana w artykule 12 nie może być zastosowana, zwłaszcza przy początku konfliktu zbrojnego, transport można zaopatrzyć w znak rozpoznawczy określony w artykule 16, chyba że transport taki był już przedmiotem próby o przyznanie przywileju nietykalności w rozumieniu artykułu 12, która została odrzucona. O transporcie należy w miarę możliwości zawiadomić Strony przeciwne. Transport kierujący się ku terytorium innego kraju nie może w żadnym razie używać znaku rozpoznawczego, jeżeli nie przyznano mu wyraźnie przywileju nietykalności.

2. Wysokie Umawiające się Strony przedsięwzją w miarę możliwości środki ostrożności konieczne dla ochrony transportów, przewidzianych w ustępie pierwszym niniejszego artykułu, a zaopatrzonych w znak rozpoznawczy, przed skierowanymi przeciw nim aktami nieprzyjacielskimi.

Artykuł 14. Nietykalność wobec zajęcia, zdobycy i łupu

1. Przywilej nietykalności wobec zajęcia, zdobycy i łupu przysługuje:

a) dobrom kulturalnym korzystającym z ochrony specjalnej przewidzianej bądź w artykule 12 bądź w artykule 13;

b) środkom transportowym przeznaczonym wyłącznie do przewozu tych dóbr.

2. Niniejszy artykuł nie zawiera żadnego ograniczenia prawa wizyty i rewizji.

Rozdział IV. O personelu

Artykuł 15. Personel

W granicach, w jakich daje się to pogodzić z wymogami bezpieczeństwa, personel przydzielony do ochrony dóbr kulturalnych powinien być w interesie tych dóbr szanowany; jeśli dostanie się w ręce strony przeciwnej, powinien mieć możliwość dalszego pełnienia swych funkcji, o ile powierzone mu dobra kulturalne dostaną się również w ręce strony przeciwnej.

Rozdział V. O znaku rozpoznawczym

Artykuł 16. Znak Konwencji

1. Znakiem rozpoznawczym Konwencji jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, jeden z kątów którego tworzy ostrze tarczy oraz umieszczone nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem).

2. Znak używa się bądź pojedynczo, bądź potrójnie w układzie trójkątnym (z jedną tarczą u dołu), w warunkach określonych w artykule 17.

Artykuł 17. Sposób użycia znaku

1. Znak rozpoznawczy w układzie potrójnym może być używany jedynie dla identyfikacji:

- a) dóbr kulturalnych nieruchomych korzystających z ochrony specjalnej;
- b) transportów dóbr kulturalnych w warunkach określonych w artykułach 12 i 13;
- c) schronów zaimprovizowanych w warunkach określonych w Regulaminie Wykonawczym.

2. Pojedynczy znak rozpoznawczy może być używany jedynie dla identyfikacji:

- a) dóbr kulturalnych nie korzystających z ochrony specjalnej;
- b) osób sprawujących czynności kontrolne zgodnie z Regulaminem Wykonawczym;
- c) personelu przydzielonego do ochrony dóbr kulturalnych;
- d) kart tożsamości określonych w Regulaminie Wykonawczym.

3. W czasie konfliktu zbrojnego zabrania się używania znaku rozpoznawczego w jakichkolwiek innych wypadkach poza wymienionymi w poprzednich ustępach niniejszego artykułu oraz używania dla jakichkolwiek celów znaku podobnego do znaku rozpoznawczego.

4. Znak rozpoznawczy nie może być umieszczony na dobrze kulturalnym nieruchomym, o ile równocześnie nie umieści się na widocznym miejscu odpowiednio podpisanego i datowanego upoważnienia wystawionego przez właściwą władzę Wysokiej Umawiającej się Strony.

Rozdział VI. O zakresie zastosowania Konwencji

Artykuł 18. Zastosowanie Konwencji

1. Z wyjątkiem postanowień, które powinny wejść w życie już w czasie pokoju, niniejsza Konwencja będzie stosowana w razie wojny wypowiedzianej lub jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego, jaki może powstać bądź pomiędzy dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami bądź większą ich ilością, nawet jeżeli stan wojny przez jedną lub więcej z nich nie został uznany.

2. Konwencja będzie stosowana również we wszystkich wypadkach okupacji bądź całego terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron bądź jego części, nawet jeżeli okupacja ta nie napotyka na żaden zbrojny opór.

3. Mocarstwa będące stronami niniejszej Konwencji pozostaną związane nią w swoich wzajemnych stosunkach, nawet jeżeli jedno z Mocarstw biorących udział w konflikcie nie jest jej stroną. Będą ponadto związane Konwencją również w stosunku do tego Mocarstwa, o ile oświadczy Ono, że przyjmuje jej postanowienia, i o ile je stosuje.

Artykuł 19. Konflikty nie mające charakteru międzynarodowego

1. W razie konfliktu zbrojnego nie posiadającego charakteru międzynarodowego a powstałego na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, każda ze stron konfliktu będzie obowiązana stosować co najmniej postanowienia niniejszej Konwencji, które dotyczą poszanowania dóbr kulturalnych.

2. Strony konfliktu będą dążyły do wprowadzenia w życie, drogą układów specjalnych, w całości lub w części również pozostałych postanowień niniejszej Konwencji.

3. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania Nauki i Kultury może zaofiarować stronom konfliktu swe usługi.

4. Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną stron konfliktu.

Rozdział VII. O wykonaniu Konwencji

Artykuł 20. Regulamin wykonawczy

Szczegóły dotyczące sposobu stosowania niniejszej Konwencji są określone w Regulaminie Wykonawczym, który stanowi jej integralną część.

Artykuł 21. Mocarstwa opiekuńcze

Niniejsza Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy będą stosowane przy współpracy Mocarstw Opiekuńczych, którym powierzono czuwanie nad interesami Stron konfliktu.

Artykuł 22. Postępowanie pojednawcze

1. Mocarstwa Opiekuńcze udzielą swych dobrych usług we wszelkich wypadkach, w których uznają to za wskazane w interesie dóbr kulturalnych, zwłaszcza jeżeli pomiędzy Stronami konfliktu powstanie różnica zdań co do stosowania lub interpretacji postanowień niniejszej Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego.

2. W tym celu każde z Mocarstw Opiekuńczych może, bądź na zaproszenie jednej ze Stron lub Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, bądź z własnej inicjatywy, zaproponować Stronom konfliktu zebranie ich przedstawicieli, a w szczególności przedstawicieli władz powołanych do ochrony dóbr kulturalnych, w razie potrzeby na odpowiednio wybranym terytorium neutralnym. Strony konfliktu obowiązane są przychylić się do otrzymanej propozycji odbycia zebrania. Mocarstwa Opiekuńcze zgłaszają do aprobaty Stronom konfliktu nazwisko osoby bądź będącej obywatelem Mocarstwa neutralnego, bądź zaproponowanej przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, która będzie zaproszona do udziału w tym zebraniu w charakterze przewodniczącego.

Artykuł 23. Pomoc UNESCO

1. Wysokie Umawiające się Strony mogą zwrócić się do Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z prośbą o pomoc techniczną w zorganizowaniu ochrony swoich dóbr kulturalnych lub w związku z jakimkolwiek innym zagadnieniem wynikającym ze stosowania bądź niniejszej Konwencji bądź jej Regulaminu Wykonawczego. Organizacja udziela tej pomocy w granicach swojego programu i swoich możliwości.

2. Organizacja jest uprawniona do występowania z własnej inicjatywy z propozycjami na ten temat wobec Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 24. Układy specjalne

1. Wysokie Umawiające się Strony mogą zawierać układy specjalne odnośnie wszelkich zagadnień, które ich zdaniem wymagają oddzielnego uregulowania.

2. Nie może być zawarty żaden układ specjalny umniejszający ochronę, jaką niniejsza Konwencja zapewnia dobrom kulturalnym i personelowi przydzielonemu do ich ochrony.

Artykuł 25. Rozpowszechnienie Konwencji

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się rozpowszechnić w swoich krajach tekst niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego możliwie najszerszej, zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie konfliktu zbrojnego. Zobowiązują się w szczególności włączyć ich nauczanie do programów szkolenia wojskowego, a w miarę możliwości również cywilnego, tak aby zasady ich mogły być znane całej ludności, a zwłaszcza siłom zbrojnym i personelowi przydzielonemu do ochrony dóbr kulturalnych.

Artykuł 26. Przekłady i sprawozdania

1. Wysokie Umawiające się Strony prześlą sobie wzajemnie, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, urzędowe przekłady niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego.

2. Ponadto, co najmniej raz na cztery lata, prześlą One Dyrektorowi Generalnemu sprawozdanie zawierające informacje, jakich udzielenie uznają za stosowne, o środkach powziętych, przygotowanych lub zamierzonych przez ich właściwe władze celem wykonania niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego.

Artykuł 27. Zebrania

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może zwoływać za zgodą Rady Wykonawczej, zebrania przedstawicieli Wysokich Umawiających się Stron. Obowiązany jest zwołać zebranie, jeśli prosi o to co najmniej jedna piąta ogólnej ilości Wysokich Umawiających się Stron.

2. Niezależnie od wszelkich innych kompetencji przyznanych mu przez niniejszą Konwencję i jej Regulamin Wykonawczy, zadaniem zebrania jest badanie zagadnień związanych ze stosowaniem niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego, oraz formułowanie na ten temat zaleceń.

3. Zebranie może ponadto przystąpić do rewizji Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, z zachowaniem postanowień artykułu 39, jeżeli reprezentowana jest na nim większość Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 28. Sankcje

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się powziąć w ramach swoich systemów prawa karnego wszelkie konieczne środki, ażeby osoby, które dopuściły się naruszenia niniejszej Konwencji lub nakazały jej naruszenie, były bez względu na swoje obywatelstwo ścigane i osiągnięte sankcjami bądź karnymi bądź dyscyplinarnymi.

Postanowienia końcowe

Artykuł 29. Języki

1. Niniejszą Konwencję sporządzono w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim; wszystkie te cztery teksty są równie autentyczne.

2. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleci sporządzić przekłady na inne języki urzędowe swojej Konferencji Generalnej.

Artykuł 30. Podpisanie

Niniejsza Konwencja będzie nosiła datę 14 maja 1954 roku a możliwość podpisania jej będą miały aż do dnia 31 grudnia 1954 roku wszystkie Państwa zaproszone na Konferencję, która odbyła się w Hadze od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 roku.

Artykuł 31. Ratyfikacja

1. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji przez podpisujące ją Państwa zgodnie z procedurą konstytucyjną każdego z nich.

2. Dokumenty ratyfikacyjne będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 32. Przystąpienie

Począwszy od dnia jej wejścia w życie, do niniejszej Konwencji będą mogły przystąpić wszystkie Państwa wymienione w artykule 30, które jej nie podpisały, jak również każde inne Państwo zaproszone do przystąpienia przez Radę Wykonawczą Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 33. Wejście w życie

1. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu pięciu dokumentów ratyfikacyjnych.

2. Następnie, dla każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie ona wchodziła w życie w trzy miesiące po złożeniu przez nią dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

3. W sytuacjach określonych w artykułach 18 i 19 dokumenty ratyfikacji lub przystąpienia, złożone przez Strony konfliktu czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji czy też po nim, wywołują skutki prawne natychmiast. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w artykule 38 jak najszybszą drogą.

Artykuł 34. Stosowanie

1. Każde z Państw będących stronami Konwencji w dniu jej wejścia w życie poweźmie w przeciągu sześciu miesięcy wszelkie niezbędne środki, aby była ona istotnie stosowana.

2. Dla każdego Państwa, które złoży dokument ratyfikacyjny lub dokument przystąpienia po dniu wejścia w życie Konwencji, okres tych sześciu miesięcy będzie biegł od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 35. Rozszerzenie zasięgu terytorialnego Konwencji

Każda z Wysokich Umawiających się Stron, bądź w chwili ratyfikacji lub przystąpienia bądź w dowolnym innym czasie, będzie mogła oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, że niniejsza Konwencja rozciąga się na wszystkie lub niektóre spośród terytoriów, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna. Notyfikacja ta wywoła skutki prawne w trzy miesiące po dniu jej otrzymania.

Artykuł 36. Stosunek do poprzednich konwencji

1. W stosunkach pomiędzy Mocarstwami, które są związane Konwencjami Haskimi, bądź z dnia 29 lipca 1899 roku bądź z dnia 18 października 1907 roku, dotyczącymi praw i zwyczajów wojny lądowej (IV) oraz bombardowania w czasie wojny przez siły morskie (IX), a które są Stronami Konwencji niniejszej, uzupełni ona wyżej wymienioną Konwencję (IX) i Regulamin załączony do wyżej wymienionej Konwencji (IV) oraz zastąpi znak opisany w artykule 5 wyżej wymienionej Konwencji (IX) znakiem opisanym w artykule 16 Konwencji niniejszej dla wypadków, w których Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy przewidują używanie tego znaku rozpoznawczego.

2. W stosunkach pomiędzy Mocarstwami związanymi Paktem Waszyngtońskim z dnia 15 kwietnia 1935 roku o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych (Paktem Roericha), a które są Stronami Konwencji niniejszej uzupełni ona Pakt Roericha oraz zastąpi flagę rozpoznawczą opisaną w artykule III Paktu znakiem opisanym w artykule 16 Konwencji niniejszej dla wypadków, w których Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy przewidują używanie tego znaku rozpoznawczego.

Artykuł 37. Wypowiedzenie

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszą Konwencję zarówno we własnym imieniu, jak w imieniu każdego z terytoriów, za których stosunki międzynarodowe jest odpowiedzialna.

2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku Strona wypowiadająca będzie wmieszana w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia

kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

Artykuł 38. Zawiadomienia

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie zawiadamiał Państwa, o których mowa w artykułach 30 i 32, oraz Organizację Narodów Zjednoczonych, o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przystąpienia lub przyjęcia, wymienionych w artykułach 31, 32 i 39, jak również o notyfikacjach i wypowiedzeniach, wymienionych w artykułach 35, 37 i 39.

Artykuł 39. Rewizja Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może zgłosić poprawki do niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego. Każda zgłoszona poprawka będzie zakomunikowana Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, który prześle jej tekst wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom, prosząc je zarazem o wypowiedzenie się w przeciągu czterech miesięcy:

a) czy życzą sobie, aby została zwołana konferencja dla rozpatrzenia zgłoszonej poprawki;

b) czy też są zdania, że poprawkę należy przyjąć bez zwoływania konferencji;

c) czy wreszcie są zdania, że poprawkę należy odrzucić bez zwoływania konferencji.

2. Dyrektor Generalny prześle wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom odpowiedzi otrzymane w wykonaniu ustępu 1 niniejszego artykułu.

3. Jeżeli wszystkie Wysokie Umawiające się Strony, które w przepisany terminie wypowiedziały się na ręce Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, zawiadomią go zgodnie z literą b ustępu 1 niniejszego artykułu, że ich zdaniem poprawkę należy przyjąć bez zwoływania konferencji, Dyrektor Generalny przeprowadzi notyfikację ich decyzji zgodnie z artykułem 38. Poprawka wywoła skutki prawne wobec wszystkich Wysokich Umawiających się Stron z upływem dziewięćdziesięciu dni od daty tej notyfikacji.

4. Dyrektor Generalny zwoła konferencję Wysokich Umawiających się Stron dla rozpatrzenia zgłoszonej poprawki, jeśli o zwołanie takiej konferencji prosi go co najmniej jedna trzecia ogólnej ilości Wysokich Umawiających się Stron.

5. Poprawki do Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, rozpatrzone w sposób przewidziany w ustępie poprzednim, wejdą w życie jedynie wówczas, gdy zostaną

uchwalone jednomyślnie przez Wysokie Umawiające się Strony reprezentowane na konferencji, a następnie przyjęte przez każdą z Wysokich Umawiających się Stron.

6. Przyjęcie przez Wysokie Umawiające się Strony poprawek do Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, uchwalonych przez konferencję wymienioną w ustępach 4 i 5, nastąpi przez złożenie formalnego dokumentu Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

7. Po wejściu w życie poprawek do niniejszej Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego jedynie poprawiony odpowiednio tekst Konwencji lub Regulaminu Wykonawczego będzie mógł być przedmiotem ratyfikacji lub przystąpienia.

Artykuł 40. Rejestracja

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych, niniejsza Konwencja będzie zarejestrowana w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

W dowód powyższego podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję.

Sporządzono w Hadze, dnia 14 maja 1954 roku, w jednym egzemplarzu, który będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, a którego uwierzytelnione odpisy będą dostarczone wszystkim Państwom wymienionym w artykułach 30 i 32, oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

REGULAMIN WYKONAWCZY DO KONWENCJI O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO

Rozdział I. O kontroli

Artykuł 1. Międzynarodowa lista osobistości

Z chwilą wejścia w życie Konwencji, Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zestawí międzynarodową listę obejmującą wszystkie osobistości, zgłoszone przez Wysokie Umawiające się Strony jako nadające się do sprawowania funkcji Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulturalnych. Z inicjatywy Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury lista ta będzie periodycznie rewidowana, zgodnie z wnioskami zgłaszanymi przez Wysokie Umawiające się Strony.

Artykuł 2. Organizacja kontroli

Z chwilą gdy Wysoka Umawiająca się Strona stanie się uczestniczką konfliktu zbrojnego, do którego ma zastosowanie artykuł 18 Konwencji:

- a) Strona ta wyznacza przedstawiciela dla dóbr kulturalnych położonych na Swoim terytorium, a w razie zajęcia obcego terytorium powinna wyznaczyć oddzielnego przedstawiciela dla dóbr kulturalnych, które się na nim znajdują;
- b) Mocarstwo Opiekuńcze każdej ze Stron znajdujących się w konflikcie z tą Wysoką Umawiającą się Stroną wyznaczy przy niej delegatów, zgodnie z poniższym artykułem 3;
- c) będzie wyznaczony przy tej Wysokiej Umawiającej się Stronie Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych, zgodnie z poniższym artykułem 4.

Artykuł 3. Wyznaczenie delegatów mocarstw opiekuńczych

Mocarstwo Opiekuńcze wyznacza swoich delegatów spośród członków swojego personelu dyplomatycznego lub konsularnego lub też za zgodą Strony, przy której mają wykonywać swoje zadania, spośród innych osób.

Artykuł 4. Wyznaczenie Komisarza Generalnego

1. Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych będzie wybrany spośród osóbistości objętych międzynarodową listą za obopólną zgodą przez Stronę, przy której ma wykonywać swoje zadania, oraz przez Mocarstwa Opiekuńcze Stron znajdujących się z nią w konflikcie.

2. Jeżeli Strony w przeciągu trzech tygodni od rozpoczęcia rozmów na ten temat nie dojdą do porozumienia, zwrócą się do Prezesa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z prośbą o wyznaczenie Komisarza Generalnego, który obejmie to stanowisko dopiero po uzyskaniu zgody Strony, przy której ma wykonywać swoje zadania.

Artykuł 5. Uprawnienia delegatów

Delegaci Mocarstw Opiekuńczych stwierdzają naruszenia Konwencji; za zgodą Strony, przy której pełnią swoją misję, badają okoliczności, w jakich naruszenia się wydarzyły; czynią na miejscu demarsze, aby ich zaniechano, a w razie potrzeby zawiadamiają o nich Komisarza Generalnego; informują go zarazem bieżąco o swojej działalności.

Artykuł 6. Uprawnienia Komisarza Generalnego

1. Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych zajmuje się, wraz z przedstawicielem Strony, przy której pełni swoje zadania oraz z zainteresowanymi delegatami, wszelkimi przedłożonymi sobie sprawami, które wiążą się z wykonaniem Konwencji.

2. Posiada on prawo decyzji i nominacji w wypadkach określonych w niniejszym Regulaminie.

3. Ma on prawo - za zgodą Strony, przy której pełni swoje zadania - bądź zarządzić przeprowadzenie dochodzenia, bądź sam je przeprowadzić.

4. Podejmuje on wobec Stron konfliktu, lub wobec ich Mocarstw Opiekuńczych, wszelkie demarsze, jakie uważa za pożyteczne dla wykonania Konwencji.

5. Sporządza on niezbędne sprawozdania na temat wykonania Konwencji i składa je zainteresowanym Stronom, jak również Mocarstwom Opiekuńczym. Odpisy ich przysyła Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, który może posługiwać się jedynie zawartymi w nich danymi technicznymi.

6. W braku Mocarstwa Opiekuńczego, Komisarz Generalny pełni funkcje przyznane Mocarstwu Opiekuńczemu w artykułach 21 i 22 Konwencji.

Artykuł 7. Inspektorzy i rzeczoznawcy

1. Ilekroć Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych, bądź na prośbę zainteresowanych delegatów bądź po zasięgnięciu ich zdania, uważa to za konieczne, przedkłada do aprobaty Stronie, przy której pełni swoje zadania, kandydaturę osoby, która miałaby pełnić określoną misję w charakterze inspektora dóbr kulturalnych. Inspektor ten jest odpowiedzialny jedynie przed Komisarzem Generalnym.

2. Komisarz Generalny, delegaci i inspektorzy mogą uciekać się do usług rzeczoznawców, których kandydatury przedkłada się również do aprobaty Stronie wymienionej w poprzednim ustępie.

Artykuł 8. Wykonywanie zadań kontrolnych

Komisarze Generalni do Spraw Dóbr Kulturalnych, delegaci Mocarstw Opiekuńczych inspektorzy i rzeczoznawcy nie powinni w żadnym razie wykraczać poza granice swoich zadań. Powinni oni w szczególności brać pod uwagę wymogi bezpieczeństwa Wysokiej Umawiającej się Strony, przy której pełnią swoje zadania i we wszelkich okolicznościach działać zgodnie z wymogami sytuacji wojskowej zakomunikowanymi przez tę Wysoką Umawiającą się Stronę.

Artykuł 9. Substytucja mocarstw opiekuńczych

Jeżeli Strona konfliktu bądź w ogóle nie korzysta z usług Mocarstwa Opiekuńczego bądź przestaje z nich korzystać, może zwrócić się do jednego z Państw neutralnych prośbą o objęcie funkcji Mocarstwa Opiekuńczego w zakresie wyznaczenia Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulturalnych zgodnie z procedurą określoną wyżej w artykule 4. Wyznaczony w ten sposób Komisarz Generalny powierza w razie potrzeby inspektorom funkcje delegatów Mocarstw Opiekuńczych, określone w niniejszym Regulaminie.

Artykuł 10. Koszty

Uposażenie i wydatki Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulturalnych, jak również inspektorów i rzeczoznawców, będą opłacane przez Stronę, przy której pełnią swoje zadania. Uposażenie i wydatki delegatów Mocarstw Opiekuńczych będą przedmiotem porozumienia pomiędzy tymi Mocarstwami a Państwami, których interesów Ona bronią.

Rozdział II. O ochronie specjalnej

Artykuł 11. Schrony zaimprovizowane

1. Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona w czasie konfliktu zbrojnego zmuszona jest przez nieprzewidziane okoliczności do urządzenia schronu zaimprovizowanego i jeżeli pragnie, aby schron taki został umieszczony pod ochroną specjalną, komunikuje to natychmiast Komisarzowi Generalnemu, który przy Niej pełni swoje zadania.

2. Jeżeli Komisarz Generalny jest zdania, że zarówno okoliczności, jak znaczenie ukrytych w zaimprovizowanym schronie dóbr kulturalnych usprawiedliwiają taki środek, może upoważnić Wysoką Umawiającą się Stronę do umieszczenia na schronie znaku rozpoznawczego określonego w artykule 16 Konwencji. Decyzję swoją komunikuje bezzwłocznie zainteresowanym delegatom Mocarstw Opiekunów, z których każdy w przeciągu trzydziestu dni może zażądać natychmiastowego usunięcia znaku.

3. Z chwilą gdy delegaci ci wyrażą zgodę lub gdy okres trzydziestu dni przeminął a żaden z nich nie zgłosił sprzeciwu, zaimprovizowany schron zaś odpowiada, zdaniem Komisarza Generalnego, warunkom określonym w artykule 8 Konwencji, Komisarz Generalny zwraca się do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z prośbą o wpisanie schronu do Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną.

Artykuł 12. Międzynarodowy rejestr dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną

1. Ustanawia się "Międzynarodowy Rejestr Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną".

2. Rejestr ten prowadzi Dyktor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Wtórnik jego przesyła Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Wysokim Umawiającym się Stronom.

3. Rejestr dzieli się na rozdziały, z których każdy oznaczony jest nazwą jednej z Wysokich Umawiających się Stron. Każdy rozdział dzieli się na trzy części, zatytułowane: schrony, ośrodki zabytkowe, inne dobra kulturalne nieruchome. Dyktor Generalny ustala, jakie szczegóły powinny znajdować się w każdym rozdziale.

Artykuł 13. Wnioski o wpisanie do rejestru

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może składać Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury wnioski o wpisanie do rejestru określonych schronów, ośrodków zabytkowych lub innych dóbr kulturalnych nieruchomych, położonych na swoim terytorium. Wniosek powinien zawierać wskazówki dotyczące miejsca położenia dóbr i stwierdzać, że odpowiadają one warunkom określonym w artykule 8 Konwencji.

2. W razie okupacji wnioski o wpisanie do rejestru ma prawo składać Mocarstwo okupujące.

3. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury przesyła bezzwłocznie odpisy wniosków o wpisanie do rejestru każdej z Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 14. Sprzeciw

1. Każda w Wysokich Umawiających się Stron może sprzeciwić się wpisaniu dobra kulturalnego do rejestru pismem skierowanym do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Pismo to powinno do niego wpłynąć w przeciągu czterech miesięcy od dnia, w którym wysłał odpis wniosku o wpisanie do rejestru.

2. Sprzeciw należy uzasadnić. Dopuszczalne jest jedynie uzasadnienie:

a) że dane dobro nie jest dobrem kulturalnym, lub też

b) że nie zostały wypełnione warunki określone w artykule 8 Konwencji.

3. Dyrektor Generalny rozsyła bezzwłocznie Wysokim Umawiającym się Stronom odpisy pism zawierającego sprzeciw. W razie potrzeby zasięga opinii Międzynarodowego Komitetu dla Spraw Zabytków, Miejsc o Znaczeniu Artystycznym i Historycznym oraz Wykopalis Archeologicznych, a nadto, jeżeli uważa to za pożyteczne, jakiegokolwiek innej organizacji lub osoby o odpowiednich kwalifikacjach.

4. Dyrektor Generalny lub Wysoka Umawiająca się Strona składająca wniosek o wpisanie do rejestru mogą podejmować wszelkie kroki, jakie uznają za konieczne, wobec Wysokich Umawiających się Stron, które zgłosiły sprzeciw, aby wywołać jego cofnięcie.

5. Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która w czasie pokoju złożyła wniosek o wpisanie dobra kulturalnego do rejestru, znajdzie się w konflikcie zbrojnym zanim wpis został dokonany, dobro kulturalne, o które chodzi, będzie natychmiast wpisane do rejestru przez Dyrektora Generalnego prowizorycznie aż do chwili potwierdzenia, wycofania lub obalenia sprzeciwu, jaki bądź został, bądź może zostać zgłoszony.

6. Jeżeli w przeciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym Dyrektor Generalny otrzymał pismo zawierające sprzeciw, nie otrzyma on od Wysokiej Umawiającej się Strony, która zgłosiła sprzeciw, zawiadomienia, że sprzeciw zostaje wycofany, Wysoka Umawiająca się Strona, która zgłosiła wniosek o wpisanie do rejestru, może wystąpić na drogę arbitrażu w sposób określony w ustępie następnym.

7. Wniosek arbitrażowy należy zgłosić najpóźniej do roku od dnia, w którym Dyrektor Generalny otrzymał pisemny sprzeciw. Każda ze Stron sporu wyznacza jednego arbitra. Jeżeli wobec wniosku o wpisanie do rejestru zgłoszono więcej niż jeden sprzeciw, Wysokie Umawiające się Strony, które je zgłosiły, wyznaczają wspólnie jednego arbitra. Obaj arbitrzy wybierają superarbitra spośród osób objętych listą międzynarodową wymienioną w artykule 1 niniejszego Regulaminu; jeżeli nie mogą uzgodnić wyboru, zwracają się do Prezesa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z prośbą o wyznaczenie superarbitra, nie koniecznie spośród osób objętych listą międzynarodową. Utworzony w ten sposób trybunał arbitrażowy sam określa swoją procedurę. Od orzeczeń jego nie przysługuje odwołanie.

8. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może oświadczyć w chwili, gdy powstaje spór, którego jest stroną, że nie życzy sobie zastosowania procedury arbitrażowej określonej w poprzednim ustępie. W takim wypadku Dyrektor Generalny przedkłada sprzeciw wobec wniosku o wpisanie do rejestru Wysokim Umawiającym się Stronom. Sprzeciw zostaje zatwierdzony jedynie wówczas, jeżeli Wysokie Umawiające się Strony powezmą taką decyzję większością dwóch trzecich liczby głosujących. Głosowanie odbędzie się w drodze korespondencji, chyba że Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury uzna za niezbędne zwołać konferencję na podstawie uprawnień, jakie mu przyznaje artykuł 27 Konwencji. Jeżeli Dyrektor Generalny postanowi przeprowadzić głosowanie w drodze korespondencji, zwróci się do Wysokich Umawiających się Stron z prośbą o nadesłanie mu swojego głosu w zapieczętowanej kopercie w przeciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym skierował do nich tę prośbę.

Artykuł 15. Wpisanie do rejestru

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleca wpisać do rejestru pod numerem bieżącym każde dobro kulturalne, co do którego wpłynął wniosek, jeżeli wniosek ten nie spowodował sprzeciwu w terminie określonym w pierwszym ustępie artykułu 14.

2. W wypadku, w którym został zgłoszony sprzeciw, Dyrektor Generalny, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w ustępie 5 artykułu 14, przeprowadzi wpisanie dobra

kulturalnego do rejestru tylko wówczas, jeżeli sprzeciw został wycofany lub też nie został zatwierdzony w drodze procedury określonej bądź w ustępie 7 bądź w ustępie 8 artykułu 14.

3. Ilekroć zajdzie wypadek przewidziany w ustępie 3 artykułu 11, Dyrektor Generalny przeprowadzi wpis do rejestru na wniosek Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulturalnych.

4. Dyrektor Generalny przesyła bezzwłocznie Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, Wysokim Umawiającym się Stronom oraz, na prośbę Strony, która złożyła wniosek o wpisanie, wszelkim innym Państwom wymienionym w artykułach 30 i 32 Konwencji, uwierzytelniony odpis każdego wpisu do rejestru. Wpis wywołuje skutki prawne w trzydzieści dni po rozestaniu tych odpisów.

Artykuł 16. Skreślenie z rejestru

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleca skreślić dobro kulturalne z rejestru:

a) na wniosek Wysokiej Umawiającej się Strony, na której terytorium dobro kulturalne się znajduje;

b) jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która prosiła o wpisanie do rejestru, wypowiedziała Konwencję, z chwilą gdy to wypowiedzenie wywołuje skutki prawne;

c) w wypadku przewidzianym w ustępie 5 artykułu 14, jeżeli sprzeciw został zatwierdzony w drodze procedury określonej bądź w ustępie 7 bądź w ustępie 8 artykułu 14.

2. Dyrektor Generalny przesyła bezzwłocznie uwierzytelniony odpis każdego skreślenia z rejestru Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz wszystkim Państwom, które otrzymały odpis wpisu. Skreślenie wywołuje skutki prawne w trzydzieści dni po rozestaniu tych odpisów.

Rozdział III. O transportach dóbr kulturalnych

Artykuł 17. Procedura uzyskania przywileju nietykalności

1. Wniosek przewidziany w ustępie pierwszym artykułu 12 Konwencji należy skierować do Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulturalnych. Powinien on przedstawiać powody, które go wywołały, oraz określać w przybliżeniu ilość i znaczenie dóbr kulturalnych, które mają być przewiezione, obecne ich pomieszczenie, pomieszczenie do którego mają być przewiezione, środki transportu, projektowaną trasę i datę transportu, jak również wszelkie inne istotne informacje.

2. Jeżeli Komisarz Generalny, po zasięgnięciu opinii, które uważa za wskazane zebrać, sądzi, że przewóz jest uzasadniony, konsultuje właściwych delegatów Mocarstw Opiekun-

czych na temat projektowanych szczegółów wykonawczych. W następstwie tej konsultacji zawiadamia o transporcie zainteresowane Strony konfliktu, zamieszczając w tym zawiadomieniu wszelkie potrzebne informacje.

3. Komisarz Generalny wyznacza inspektora lub inspektorów, którzy upewniają się, że transport zawiera jedynie dobra kulturalne wymienione w odnośnym wniosku, że odbywa się w uzgodniony sposób i że jest zaopatrzony w znak rozpoznawczy. Inspektor lub inspektorzy towarzyszą transportowi aż do miejsca przeznaczenia.

Artykuł 18. Transport za granicę

Transport pod ochroną specjalną, który kieruje się ku terytorium innego kraju, podlega nie tylko artykułowi 12 Konwencji i artykułowi 17 niniejszego Regulaminu, ale nadto następującym postanowieniom:

a) W czasie pobytu dóbr kulturalnych na terytorium innego Państwa, Państwo to będzie ich depozytariuszem; zapewni tym dobrom opiekę co najmniej równą tej, jaką otacza własne dobra kulturalne o podobnym znaczeniu;

b) Państwo będące depozytariuszem zwróci dobra kulturalne dopiero po zakończeniu konfliktu; zwrot nastąpi w przeciągu sześciu miesięcy od daty złożenia odnośnej prośby;

c) W czasie wszelkich operacji transportowych oraz w czasie pobytu na terytorium każdego obcego Państwa dobra kulturalne będą wyłączone z wszelkiego rodzaju zajęcia, dysponować zaś nimi nie będzie mógł ani deponent ani depozytariusz. Jednakże, jeżeli będzie tego wymagało bezpieczeństwo dóbr kulturalnych, depozytariusz za zgodą deponenta będzie mógł zarządzić przewiezienie ich na terytorium kraju trzeciego z zachowaniem warunków określonych w niniejszym artykule;

d) Prośba o objęcie ochroną specjalną powinna zawierać wzmiankę, że Państwo, na którego terytorium dobra kulturalne mają być przewiezione, przyjmuje postanowienia niniejszego artykułu.

Artykuł 19. Terytorium okupowane

Ileokroć Wysoka Umawiająca się Strona, która okupuje terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony, przewozi dobra kulturalne do schronu położonego w innym punkcie tego terytorium, nie mogąc zastosować procedury określonej w artykule 17 Regulaminu, przewiezienie to nie będzie uważane za bezprawne przywłaszczenie w rozumieniu artykułu 4 Konwencji, jeżeli Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych zaświadczy pisemnie, po przekonsultowaniu osób sprawujących zazwyczaj pieczę nad tymi dobrami, że okoliczności czynią to przewiezienie niezbędnym.

Rozdział IV. O znaku rozpoznawczym

Artykuł 20. Umieszczanie znaku

1. Umieszczenie znaku rozpoznawczego i stopień jego widoczności pozostawia się uznaniu właściwych władz każdej z Wysokich Umawiających się Stron. Znak może być umieszczony na flagach lub na opaskach; może również być wymalowany na samym obiekcie lub uwidoczniony na nim w jakikolwiek inny odpowiedni sposób.

2. W razie konfliktu zbrojnego, niezależnie od możliwości przyjęcia systemu jeszcze dokładniejszego znakowania, należy umieszczać znak w sposób dobrze widoczny za dnia, tak z powietrza, jak z ziemi, na transportach w wypadkach określonych w artykułach 12 i 13 Konwencji.

Znak powinien być dobrze widoczny za dnia:

- a) w regularnych odstępach wystarczających dla dokładnego oznaczenia obwodu ośrodka zabytkowego objętego ochroną specjalną;
- b) przy wejściu do innych dóbr kulturalnych nieruchomości objętych ochroną specjalną.

Artykuł 21. Określanie tożsamości osób

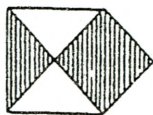
1. Osoby, o których mowa w artykule 17 ustęp 2 litera b) i c) Konwencji, mogą nosić na ramieniu opaskę zaopatrzoną w znak rozpoznawczy, wystawioną i opieczętowaną przez właściwe władze.

2. Osoby te będą posiadały specjalne karty tożsamości zaopatrzone w znak rozpoznawczy. Karta powinna wymieniać co najmniej nazwisko i imiona, datę urodzenia, tytuł lub stopień oraz stanowisko posiadacza, a nadto zawierać fotografię właściciela i bądź jego podpis, bądź odciski palców, bądź jedno i drugie. Na karcie należy wreszcie umieścić suchą pieczęć właściwych władz.

3. Każda z Wysokich Umawiających się Stron ustala wzór swojej karty tożsamości, kierując się wzorem załączonym przykładowo do niniejszego Regulaminu. Wysokie Umawiające się Strony przesyłają sobie wzajemnie przyjęte wzory kart. Każdą kartę tożsamości wystawia się w miarę możliwości co najmniej w dwóch egzemplarzach, z których jeden zachowuje Państwo wystawiające kartę.

4. Osób wyżej wymienionych nie można, bez uzasadnionej przyczyny, pozbawić ani karty tożsamości ani prawa noszenia opaski.

(Strona frontowa)

KARTA TOŻSAMOŚCI
dla personelu przydzielonego
do ochrony dóbr kulturalnych

Nazwisko
Imiona
Data urodzenia
Tytuł lub stopień
Stanowisko

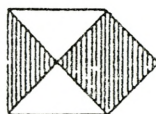
jest posiadaczem niniejszej karty tożsamości na podsta-
wie Konwencji Haskiej z dn. 14 maja 1954 r. o ochronie
dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Data wystawienia

Numer karty

.....

(odwrócić)

(Fotografia posiadacza)

Podpis lub odciski palców
lub jedno i drugie

(Pieczęć sucha władzy
wystawiającej kartę)

Wzrost

Oczy

Włosy

Inne elementy identyfikacji

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Za Afganistan: (brak podpisu)
Za Ludową Republikę Albanii: (brak podpisu)
Za Niemiecką Republikę Federalną: K. Bünger
Za Andorrę: Za Księstwo Cywilne Biskupstwa Urgel w Andorze - Juan Teixidor
Za Królestwo Arabii Saudyjskiej: (brak podpisu)
Za Republikę Argentyńską: (brak podpisu)
Za Australię: Alfred Stirling
Za Austrię: (brak podpisu)
Za Belgię: ad referendum - M. Nyns
Za Boliwię: (brak podpisu)
Za Brazylię: (brak podpisu)
Za Ludową Republikę Bułgarii: (brak podpisu)
Za Królestwo Kambodży: (brak podpisu)
Za Kanadę: (brak podpisu)
Za Cejlon: (brak podpisu)
Za Chile: (brak podpisu)
Za Chiny: Chen Yuan
Za Republikę Kolumbii: (brak podpisu)
Za Republikę Korei: (brak podpisu)
Za Kostarykę: (brak podpisu)
Za Kubę: Hilda Labrada Bernal
Za Danię: (brak podpisu)
Za Egipt: (brak podpisu)
Za Ekwador: Carlos Morales Chacón
Za Hiszpanię: Juan Teixidor, Juan Manuel Castro-Rial Canosa
Za Stany Zjednoczone Ameryki: Leonard Carmichael
Za Etiopię: (brak podpisu)
Za Finlandię: (brak podpisu)
Za Francję: R. Brichet
Za Grecję: Constantin Eustathiades, Spiridion Marinatos
Za Gwatemalę: (brak podpisu)
Za Republikę Haiti: (brak podpisu)
Za Republikę Hondurasu: (brak podpisu)
Za Węgierską Republikę Ludową: Boris Fai
Za Indie: N.P. Chakravarti
Za Republikę Indonezji: M. Hutasoit
Za Irak: F. Basmachi

Za Iran: ad referendum - C.A. Raadi
Za Irlandię: Josephine Mc Neill
Za Islandię: (brak podpisu)
Za Państwo Izraela: M. Amir
Za Włochy: Giorgio Rossi
Za Japonię: (brak podpisu)
Za Haszemickie Królestwo Jordanii: (brak podpisu)
Za Królestwo Laosu: (brak podpisu)
Za Liban: (brak podpisu)
Za Liberię: (brak podpisu)
Za Libię: A.H. Khannak
Za Lichtenstein: (brak podpisu)
Za Luksemburg: J. Meyers
Za Meksyk: (brak podpisu)
Za Monako: Jean J. Rey
Za Nepal: (brak podpisu)
Za Nikaraguę: H.H. Zwildenberg
Za Norwegię: ad referendum - Guthorn Kavli
Za Nową Zelandię: (brak podpisu)
Za Pakistan: (brak podpisu)
Za Panamę: (brak podpisu)
Za Paragwaj: (brak podpisu)
Za Niderlandy: P.Th. Rohling
Za Peru: (brak podpisu)
Za Republikę Filipin: J.P. Bantug
Za Polską Rzeczpospolitą Ludową: Stanisław Lorentz
Za Portugalię: Fernando Quartin de Oliveira Bastos (ad referendum)
Za Republikę Dominikańską: (brak podpisu)
Za Białoruską Socjalistyczną Republikę Radziecką: z dołączeniem oświadczenia -
P.W. Lutorowicz
Za Ukraińską Socjalistyczną Republikę Radziecką: z dołączeniem oświadczenia -
J.T. Sirzenko
Za Rumuńską Republikę Ludową: A. Lazareanu
Za Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii: (brak podpisu)
Za Republikę San Marino: A. Donati
Za Watykan: (brak podpisu)
Za Republikę Salvadora: Jacob Philip Kruseman

- Za Szwecję: (brak podpisu)
- Za Konfederację Szwajcarską: (brak podpisu)
- Za Republikę Syrii: George J. Tomch
- Za Republikę Czechosłowacką: Dr Vladimír Zak
- Za Tajlandię: (brak podpisu)
- Za Turcję: (brak podpisu)
- Za Unię Birmańską: (brak podpisu)
- Za Unię Południowo-Afrykańską: (brak podpisu)
- Za Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich: z dołączeniem oświadczenia
W.S. Kiemionow
- Za Wschodnią Republikę Urugwaju: V. Sampognaro
- Za Stany Zjednoczone Wenezueli: (brak podpisu)
- Za Państwo Wietnamu: (brak podpisu)
- Za Jemen: (brak podpisu)
- Za Federacyjną Ludową Republikę Jugosławii: Milan Ristić, Cvito Fisković.

PROTOKÓŁ

Wysokie Umawiające się Strony zgodziły się na to co następuje:

I

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zapobiegać wywozowi z terytoriów, okupowanych przez siebie w czasie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych określonych w artykule 1 Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 roku.

2. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zabezpieczyć dobra kulturalne wwieszone na Swoje terytorium a pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z jakiegokolwiek terytorium okupowanego. Zabezpieczenie będzie zastosowane bądź z urzędu przy wwozie, bądź też, jeśli to nie nastąpiło, na prośbę władz odnośnego terytorium.

3. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się po zakończeniu działań wojennych zwrócić właściwym władzom terytorium poprzednio okupowanego dobra kulturalne znajdujące się na swoim terytorium, jeżeli dobra te zostały wywiezione z naruszeniem zasady ustalonej w ustępie pierwszym. Dobra te nigdy nie będą mogły być zatrzymane tytułem odszkodowań wojennych.

4. Wysoka Umawiająca się Strona, która miała obowiązek zapobiec wywozowi dóbr kulturalnych z okupowanego przez siebie terytorium, powinna wypłacić odszkodowanie posiadaczom w dobrej wierze dóbr kulturalnych, które podlegają zwrotowi zgodnie z ustępem poprzednim.

II

5. Dobra kulturalne, pochodzące z terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron a zdeponowane przez Nią na terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony dla ochrony przed niebezpieczeństwami konfliktu zbrojnego, będą zwrócone przez tę ostatnią po zakończeniu działań wojennych właściwym władzom terytorium pochodzenia.

6. Niniejszy Protokół będzie nosił datę 14 maja 1954 roku a możliwość podpisania go będą miały aż do dnia 31 grudnia 1954 roku wszystkie Państwa zaproszone na Konferencję, która odbyła się w Hadze od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 roku.

7. a) Niniejszy Protokół podlega ratyfikacji przez podpisujące go Państwa zgodnie z procedurą konstytucyjną każdego z nich.

b) Dokumenty ratyfikacyjne będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

8. Począwszy od dnia jego wejścia w życie, do niniejszego Protokołu będą mogły przystąpić wszystkie Państwa wymienione w ustępie 6, które go nie podpisały, jak również każde inne Państwo zaproszone do przystąpienia przez Radę Wykonawczą Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Przystąpienie będzie dokonane przez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

9. Państwa wymienione w ustępach 6 i 8 mogą w chwili podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia oświadczyć, że nie będą związane postanowieniami bądź Części I, bądź Części II niniejszego Protokołu.

10. a) Niniejszy Protokół wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu pięciu dokumentów ratyfikacyjnych.

b) Następnie, dla każdej z Wysokich Umawiających się Stron, będzie on wchodził w życie w trzy miesiące po złożeniu przez Nią dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

c) W sytuacjach określonych w artykułach 18 i 19 Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 roku, ratyfikacje i przystąpienia, złożone przez Strony konfliktu czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji czy też po nim, wywołają skutki prawne natychmiast. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w ustępie 14 ja najszybszą drogą.

11. a) Każde z Państw będących stronami Protokołu w dniu jego wejścia w życie poweźmie w dotyczącym Go zakresie wszelkie środki niezbędne dla jego rzeczywistego zastosowania w przeciągu sześciu miesięcy.

b) Dla każdego Państwa, które złoży dokument ratyfikacyjny lub dokument przystąpienia po dniu wejścia Protokołu w życie, okres tych sześciu miesięcy będzie biegł od dnia złożenia przez Nie dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

12. Każda z Wysokich Umawiających się Stron, bądź w chwili ratyfikacji lub przystąpienia bądź w dowolnym innym czasie, będzie mogła oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, że niniejszy Protokół rozciąga się na wszystkie lub niektóre spośród terytoriów, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna. Notyfikacja ta wywoła skutki prawne w trzy miesiące po dniu jej otrzymania.

13. a) Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszy Protokół zarówno we własnym imieniu, jak w imieniu każdego z terytoriów, za których stosunki międzynarodowe jest odpowiedzialna.

b) Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie, dokumentem złożonym Dyrektorem Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

c) Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku Strona wypowiadająca będzie wmieszana w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

14. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie zawiadamiał Państwa, o których mowa w ustępach 6 i 8, oraz Organizację Narodów Zjednoczonych, o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przystąpienia lub przyjęcia, wymienionych w ustępach 7, 8 i 15, jak również o notyfikacjach i wypowiedzeniach, wymienionych w ustępach 12 i 13.

15. a) Niniejszy Protokół może ulec rewizji, jeżeli prosi o to co najmniej jedna trzecia ogólnej ilości Wysokich Umawiających się Stron.

b) Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zwołuje w tym celu konferencję.

c) Poprawki do niniejszego Protokółu wejdą w życie jedynie wówczas, gdy zostaną uchwalone jednomyślnie przez Wysokie Umawiające się Strony reprezentowane na konferencji, a następnie przyjęte przez każdą z Wysokich Umawiających się Stron.

d) Przyjęcie przez Wysokie Umawiające się Strony poprawek do niniejszego Protokółu, uchwalonych przez konferencję wymienioną wyżej pod literami b) i c), nastąpi przez złożenie formalnego dokumentu Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

e) Po wejściu w życie poprawek do niniejszego Protokółu jedynie poprawiony odpowiednio tekst Protokółu będzie mógł być przedmiotem ratyfikacji lub przystąpienia.

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych, niniejszy Protokół będzie zarejestrowany w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

W dowód powyższego podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół.

Sporządzono w Hadze, dnia 14 maja 1954 roku, w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim, przy czym wszystkie cztery teksty są równie autentyczne, w jednym egzemplarzu, który będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, a którego uwierzytelnione odpisy będą dostarczone wszystkim Państwom wymienionym w ustępach 6 i 8, oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

- Za Afganistan: (brak podpisu)
- Za Ludową Republikę Albanii: (brak podpisu)
- Za Niemiecką Republikę Federalną: K. Bünger
- Za Andorrę: (brak podpisu)
- Za Królestwo Arabii Saudyjskiej: (brak podpisu)
- Za Republikę Argentyńską: (brak podpisu)
- Za Australię: (brak podpisu)
- Za Austrię: (brak podpisu)
- Za Belgię: ad referendum - M. Nyns
- Za Boliwię: (brak podpisu)
- Za Brazylię: (brak podpisu)
- Za Ludową Republikę Bułgarii: (brak podpisu)
- Za Królestwo Kambodży: (brak podpisu)
- Za Kanadę: (brak podpisu)
- Za Cejlon: (brak podpisu)
- Za Chile: (brak podpisu)
- Za Chiny: Chen Yuan
- Za Republikę Kolumbii: (brak podpisu)
- Za Republikę Korei: (brak podpisu)
- Za Kostarikę: (brak podpisu)
- Za Kubę: (brak podpisu)
- Za Danię: (brak podpisu)
- Za Egipt: (brak podpisu)
- Za Ekwador: Carlos Morales Chacón
- Za Hiszpanię: (brak podpisu)
- Za Stany Zjednoczone Ameryki: (brak podpisu)
- Za Etiopię: (brak podpisu)
- Za Finlandię: (brak podpisu)
- Za Francję: R. Brichet

Za Grecję: (dwa podpisy - Constantin Eustathiades, Spiridion Marinatos)

Za Gwatemalę: (brak podpisu)

Za Republikę Haiti: (brak podpisu)

Za Republikę Hondurasu: (brak podpisu)

Za Węgierską Republikę Ludową: (brak podpisu)

Za Indie: N.P. Chakravarti

Za Republikę Indonezji: (brak podpisu)

Za Irak: F. Basmachi

Za Iran: ad referendum - C.A. Raadi

Za Irlandię: (brak podpisu)

Za Islandię: (brak podpisu)

Za Państwo Izraela: (brak podpisu)

Za Włochy: Giorgio Rossi

Za Japonię: (brak podpisu)

Za Haszemickie Królestwo Jordanii: (brak podpisu)

Za Królestwo Laosu: (brak podpisu)

Za Liban: (brak podpisu)

Za Liberię: (brak podpisu)

Za Libię: A.H. Khannak

Za Lichtenstein: (brak podpisu)

Za Luksemburg: J. Meyers

Za Meksyk: (brak podpisu)

Za Monako: Jean J. Rey

Za Nepal: (brak podpisu)

Za Nikaraguę: H.H. Zwilldenberg

Za Norwegię: ad referendum - Guthorn Kavli

Za Nową Zelandię: (brak podpisu)

Za Pakistan: (brak podpisu)

Za Panamę: (brak podpisu)

Za Paragwaj: (brak podpisu)

Za Niderlandy: P.Th. Rohling

Za Peru: (brak podpisu)

Za Republikę Filipin: (brak podpisu)

Za Polską Rzeczpospolitą Ludową: (brak podpisu)

Za Portugalię: (brak podpisu)

Za Republikę Dominikańską: (brak podpisu)

Za Białoruską Socjalistyczną Republikę Radziecką: (brak podpisu)

Za Ukraińską Socjalistyczną Republikę Radziecką: (brak podpisu)
Za Rumuńską Republikę Ludową: (brak podpisu)
Za Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii: (brak podpisu)
Za Republikę San Marino: A. Donati
Za Watykan: (brak podpisu)
Za Republikę Salwadoru: Jacob Philip Kruseman
Za Szwecję: (brak podpisu)
Za Konfederację Szwajcarską: (brak podpisu)
Za Republikę Syrii: George J. Tomeh
Za Republikę Czechosłowacką: (brak podpisu)
Za Tajlandię: (brak podpisu)
Za Turcję: (brak podpisu)
Za Unię Birmańską: (brak podpisu)
Za Unię Południowo-Afrykańską: (brak podpisu)
Za Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich: (brak podpisu)
Za Wschodnią Republikę Urugwaju: V. Sampognaro
Za Stany Zjednoczone Wenezueli: (brak podpisu)
Za Państwo Wietnamu: (brak podpisu)
Za Jemen: (brak podpisu)
Za Federacyjną Ludową Republikę Jugosławii: Milan Ristić, Cvito Fisković.

REZOLUCJE

Rezolucja I

Konferencja wyraża życzenie, ażeby właściwe organa Narodów Zjednoczonych postanowiły, że Narody te, w razie akcji wojskowej przedsięwziętej w wykonaniu Karty, zapewnią stosowanie postanowień Konwencji przez siły zbrojne uczestniczące w tej akcji.

Rezolucja II

Konferencja wyraża życzenie, ażeby każda z Wysokich Umawiających się Stron z chwilą przystąpienia do Konwencji utworzyła, w ramach swojego systemu konstytucyjnego i administracyjnego, narodowy komitet doradczy, złożony z ograniczonej ilości osób takich jak na przykład wyżsi urzędnicy służby archeologicznej, muzealnej itp., przedstawiciel sztabu głównego, przedstawiciel Ministerstwa Spraw Zagranicznych, specjalista w dziedzinie prawa międzynarodowego, oraz dwaj lub trzej inni członkowie, których obowiązki urzędowe lub specjalne wiadomości dotyczą dziedzin objętych Konwencją.

Komitet ten, działający pod kierownictwem ministra lub wyższego urzędnika odpowiedzialnego za służbę państwową, do której należy czuwanie nad dobrami kulturalnymi, mógłby mieć w szczególności następujące zadania:

a) udzielać Rządowi opinii co do środków o charakterze ustawodawczym, technicznym lub wojskowym, jakie należy powziąć, ażeby zapewnić stosowanie Konwencji, zarówno w czasie pokoju jak w czasie konfliktu zbrojnego;

b) występować wobec swojego Rządu, w razie konfliktu zbrojnego lub groźby takiego konfliktu, z wnioskami mającymi na celu zapewnić znajomość, poszanowanie i ochronę przez krajowe siły zbrojne, zgodnie z postanowieniami Konwencji, dóbr kulturalnych położonych zarówno na terytorium własnym, jak na terytoriach innych krajów;

c) zapewnić, w porozumieniu ze swoim Rządem, łączność i współpracę z innymi komitetami narodowymi o podobnym charakterze oraz z wszelkimi właściwymi ciałami międzynarodowymi.

Rezolucja III

Konferencja wyraża życzenie, ażeby Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zwołał zebranie Wysokich Umawiających się Stron możliwie najrychlej po wejściu w życie Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Uwierzytelnia się jako dokładny i pełny odpis oryginalnego egzemplarza Aktu Końcowego Konferencji Międzyrządowej w Sprawie Ochrony Dóbr Kulturalnych w Razie Konfliktu Zbrojnego, Konwencji o Ochronie Dóbr Kulturalnych w Razie Konfliktu Zbrojnego oraz Protokołu o Ochronie Dóbr Kulturalnych w Razie Konfliktu Zbrojnego, podpisanych w Hadze dnia 14 maja 1954 roku, jak również Rezolucyj załączonych do Aktu Końcowego.

Paryż

*Radca Prawny
Organizacji Narodów Zjednoczonych
dla Wychowania, Nauki i Kultury*

UZGODNIENIE

w sprawie zasad organizacji ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa

Kierując się troską o stworzenie dla sakralnych i kościelnych dóbr kultury, stanowiących nieodłączną część dóbr kultury ogólnonarodowej, jak najlepszych warunków ochrony przewidzianych w zarządzeniu nr Pf 27 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 10.05.1982 r. w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego uzgadnia się, co następuje:

§ 1

1. Przedmiotem niniejszego uzgodnienia jest zabezpieczenie sakralnych i kościelnych dóbr kultury o najwyższej wartości.

2. Wyboru obiektów sakralnych i kościelnych z równoczesnym określeniem sposobów i zakresu wykonania prac zabezpieczających dokonują wojewódzcy konserwatorzy zabytków i przedstawiciele władz kościelnych przy współdziałaniu przedstawicieli jednostek organizacyjnych PP Pracownie Konserwacji Zabytków oraz właścicieli i użytkowników nieruchomości obiektów sakralnych i kościelnych.

§ 2

1. Sekretariat Episkopatu Polski zwróci się do władz diecezjalnych i zakonnych, by umożliwiły osobom wymienionym w ust. 2 § 1 dokonanie wyboru obiektów (elementów obiektów).

2. Sekretariat Episkopatu Polski zwróci się do władz diecezjalnych i zakonnych, by właściciele i użytkownicy nieruchomości obiektów sakralnych i kościelnych, ustalonych w wykazie do zabezpieczenia, zaopatrzyli się w uproszczone projekty niezbędne do wykonania prac zabezpieczających. Projekty te wymagają akceptacji wojewódzkiego konserwatora zabytków.

§ 3

1. Minister Kultury i Sztuki zobowiąże Zarząd PP Pracownię Konserwacji Zabytków do ewentualnego przyjęcia zamówień na opracowania uproszczonych projektów dokumentacji technicznej do zabezpieczenia nieruchomości sakralnych obiektów zabytkowych oraz do wykonania prac zabezpieczających w okresie zagrożenia.

2. Sposób pokrycia kosztów prac, o których mowa w § 2 ust. 2 i w § 3 ust. 1 określą odrębne wytyczne Ministerstwa Kultury i Sztuki i Sekretariatu Episkopatu Polski oraz odrębne umowy zawarte między zainteresowanymi stronami.

§ 4

1. Sekretariat Episkopatu Polski zwróci się do władz diecezjalnych i zakonnych, aby z władzami cywilnymi omówiły warunki wykorzystania odpowiednich pomieszczeń w obiektach sakralnych i kościelnych do ukrycia szczególnie cennych muzealiów znajdujących się w muzeach świeckich, o ile te jednostki zwrócą się o pomoc w tym zakresie.

2. Warunki, o których mowa w ust. 1 zostaną określone w odrębnej umowie między dawcami i odbiorcami depozytów.

§ 5

Sprawy związane z realizacją uzgodnienia powinny być załatwiane między wojewódzkimi konserwatorami zabytków a władzami kościelnymi przy współudziale jednostek organizacyjnych PP Pracownię Konserwacji Zabytków i wydziałów ds. wyznań właściwych urzędów wojewódzkich oraz właścicieli i użytkowników obiektów sakralnych i kościelnych.

§ 6

1. Niniejsze uzgodnienie sporządzone zostało w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, z których po jednym otrzymują uzgadniające strony.

2. Wszelkie zmiany postanowień niniejszego uzgodnienia wymagają formy pisemnej.

Warszawa, dnia 26 lutego 1986 r.

*Sekretarz Generalny
Episkopatu Polski*

Minister Kultury i Sztuki

/-/ Abp Bronisław Dąbrowski

/-/ Prof. Kazimierz Żygulski

ZASADY

prowadzenia prac przygotowawczych w zakresie ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa

W celu właściwej realizacji postanowień zawartych w "uzgodnieniu" w sprawie zasad organizacji ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa, podpisanym w dniu 26.02.1986 r. między Sekretariatem Episkopatu Polski i Ministerstwem Kultury i Sztuki, ustala się następujący tryb postępowania:

I. W zakresie ochrony nieruchomych dóbr kultury

1. Wojewódzcy konserwatorzy zabytków na podstawie rejestrów zabytków, ustalają wstępny wykaz sakralnych i kościelnych obiektów zabytkowych, proponowanych do zabezpieczenia, kierując się zasadą, że pracami zabezpieczającymi obejmuje się przede wszystkim obiekty znajdujące się na terenie dużych miast i ośrodków administracyjno-gospodarczych, a także najcenniejsze obiekty znajdujące się poza granicami tych rejonów.

2. Sakralne i kościelne obiekty zabytkowe, proponowane do ochrony poprzez wykonanie technicznych prac zabezpieczających powinny odpowiadać następującym warunkom. Stanowiąc zabytki architektury, budownictwa i ich zespoły o najwyższej wartości artystycznej, historycznej, czy naukowej w skali światowej, a w szczególności obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego - UNESCO - na podstawie Konwencji z dnia 16.11.1972 r. w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, lub stanowiąc zabytki architektury, budownictwa i ich zespoły reprezentatywne w skali krajowej przez swe walory artystyczne, historyczne, czy naukowe dla danego okresu, rodzaju lub grupy artystyczno-historycznej, a także prekursorskie pod względem stylistycznym, typologicznym, technicznym itp., jak również zabytki o mniejszych wartościach, ale unikalnych w skali kraju lub stanowiąc zabytki architektury, budownictwa i ich zespoły o niewielkich lub minimalnych wartościach naukowych, lub artystycznych, ale o dużych wartościach historycznych z racji związku z osobami czy wydarzeniami o pierwszorzędym, ogólnonarodowym, czy światowym znaczeniu.

3. Wstępny wykaz sakralnych i kościelnych zabytków znajdujących się na terenie danego województwa i proponowanych do zabezpieczenia, wojewódzcy konserwatorzy zabytków konsultują z właściwymi władzami diecezjalnymi i zakonnymi, które ze swej strony przedłożą do zabezpieczenia obiekty o szczególnej wartości kultowej i historyczno-kościelnej. Po wspólnej akceptacji wykaz ten stanowi podstawę do przeprowadzenia wizji lokalnej i dokonania wyboru najcenniejszych elementów obiektu proponowanego do ochrony poprzez wykonanie technicznych prac zabezpieczających.

4. Wizje lokalne poszczególnych obiektów przeprowadzają zespoły pod przewodnictwem wojewódzkiego konserwatora zabytków, w skład których wchodzi przedstawiciele zainteresowanych władz diecezjalnych lub zakonnych i użytkowników obiektów oraz przedstawiciele właściwych oddziałów PP Pracowni Konserwacji Zabytków.

5. Podczas wizji lokalnej w każdym obiekcie zespół ustala:

- które elementy obiektu należy objąć pracami zabezpieczającymi;
- możliwy do przyjęcia sposób zabezpieczenia poszczególnych elementów obiektu;
- możliwości ukrycia i przechowania zdemontowanych elementów obiektu;
- orientacyjne siły i czas potrzebny na wykonanie prac zabezpieczających;
- kolejność podjęcia planowanych prac zabezpieczających w danym obiekcie;
- jednostkę organizacyjną proponowaną do wykonania prac zabezpieczających w danym obiekcie (Oddział PP PKZ, użytkownik, czy inna jednostka specjalistyczna).

6. Oddziałom PP Pracowni Konserwacji Zabytków zaleca się powierzyć zabezpieczenie najcenniejszych zabytkowych obiektów sakralnych i kościelnych, o dużej ilości zabezpieczanych elementów i wymagających stosowania złożonych czynności zabezpieczających.

7. Wojewódzcy konserwatorzy zabytków na podstawie informacji uzyskanych podczas przeprowadzonych wizji lokalnych, sporządzają w 4-ch egzemplarzach wykazy wybranych do zabezpieczenia obiektów (wg wzoru zał. nr 1) i w terminie do 15.12.1986 r. przekazują po jednym egzemplarzu do - MKiS Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków oraz do Sekretariatu Episkopatu Polski, zainteresowanych władz diecezjalnych lub zakonnych i jeden - pozostaje w aktach.

8. Wykazy obiektów, o których mowa w pkt 7 nadesłane do MKiS Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków oraz do Sekretariatu Episkopatu Polski będą podstawą do wspólnych ustaleń, a po ich akceptacji - podstawą do planowania dalszych prac przygotowawczych.

9. Po ostatecznym ustaleniu sakralnych i kościelnych obiektów przewidzianych do ochrony poprzez wykonanie prac zabezpieczających, władze diecezjalne i zakonne, spowodują, aby właściciele i użytkownicy tych obiektów, zaopatrzyli się w projekty techniczne, niezbędne do wykonania prac zabezpieczających. Po zaakceptowaniu tych projektów przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jeden egzemplarz przekazuje się

jednostkom organizacyjnym przewidzianym do wykonania prac zabezpieczających danego obiektu.

10. Wojewódzcy konserwatorzy zabytków spowodują, aby wszystkie wybrane i zaakceptowane do zabezpieczenia sakralne i kościelne obiekty zabytkowe, zostały włączone do odpowiednich planów ochrony dóbr kultury, realizowanych w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa, oznacza to także przydział odpowiednich materiałów i środków technicznych.

II. W zakresie ochrony ruchomych dóbr kultury

1. Władze diecezjalne i zakonne oraz właściciele i użytkownicy sakralnych i kościelnych ruchomych dóbr kultury, podejmą odpowiednie prace przygotowawcze (organizacyjne i techniczne) w celu zapewnienia im jak najbezpieczniejszych warunków przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

W tym celu:

- dokonają ustaleń, które dobra kultury i w jaki sposób zostaną objęte ochroną (na miejscu, czy przez ewakuację do obiektów mniej zagrożonych) oraz sporządzą odpowiednie wykazy tych dóbr kultury;

- dokonają wyboru odpowiednich pomieszczeń sakralnych, kościelnych lub innych, zapewniających jak najlepsze warunki do przechowania i ochrony najcenniejszych ruchomych dóbr kultury;

- ustalą rodzaje i ilości opakowań, środków transportu oraz ludzi potrzebnych do przeprowadzenia ewakuacji i ukrycia ruchomych dóbr kultury na miejscu.

2. W powyższych sprawach władze diecezjalne lub zakonne, mogą zwrócić się do właściwych wojewódzkich konserwatorów zabytków w celu uzyskania bliższych informacji i pomocy w realizacji planowanych w tym zakresie zamierzeń.

3. Stosownie do § 4 "uzgodnienia", wojewódzcy konserwatorzy zabytków, w porozumieniu z właściwymi kierownikami instytucji posiadającymi ruchome dobra kultury na terenie danego województwa (muzea, biblioteki, archiwa) dokonują ustaleń w zakresie ewentualnych potrzeb wykorzystania obiektów sakralnych i kościelnych do ukrycia szczególnie cennych ruchomych dóbr kultury, znajdujących się w wyżej wymienionych instytucjach. W przypadku wystąpienia tego rodzaju potrzeb wojewódzcy konserwatorzy zabytków zwrócą się do właściwych władz diecezjalnych lub zakonnych o wskazanie im pomieszczenia posiadającego odpowiednie warunki do przechowania ruchomych dóbr kultury.

4. Wykorzystanie pomieszczeń w obiektach sakralnych lub kościelnych następuje na podstawie odpowiedniego protokołu podpisanego między zainteresowanymi stronami na szczeblu wojewódzkim, diecezjalnym lub prowincji zakonnej.

W protokole określa się szczegółowe warunki udostępnienia pomieszczenia na przechowanie ruchomych dóbr kultury, zakres przygotowania pomieszczenia, sposób ochrony przed zniszczeniem, kradzieżą i pożarem, określenie prawa wstępu do pomieszczenia osobom upoważnionym do przeprowadzenia przeglądu przechowywanych dóbr kultury, wykonania niezbędnych prac konserwatorskich itp.

5. W przypadku oddania ruchomych dóbr kultury użytkownikom obiektów sakralnych lub kościelnych na przechowanie, sporządza się odpowiedni protokół zdawczo-odbiorczy między dawcami i odbiorcami określający między innymi wzajemny zakres praw i obowiązków w dziedzinie wszechstronnej opieki i ochrony powierzonych na przechowanie dóbr kultury.

Warszawa, dnia 30 maja 1986 r.

*Zastępca
Sekretarza Episkopatu Polski*

Wiceminister Kultury i Sztuki

/-/ Biskup Jerzy Dąbrowski

/-/ Edward Gołębiowski

WYKAZ

obiektów sakralnych i kościelnych proponowanych do ujęcia
w planie ochrony nieruchomości dóbr kultury na wypadek zagrożenia
bezpieczeństwa państwa na terenie województwa

Załącznik 1

I p	Nazwa obiektu miejscowości	Wyszczególnienie elementów podlegających zabezpieczeniu	Możliwy sposób zabezpieczenia każdego elementu	W jakiej kolejności realizować prace zabezpieczenia	Orientacyjne siły niezbędne do zabezpieczenia obiektu oraz realizacji zadania	Proponowany wykonawca zabezpieczenia (użytkownik, Oddział PP, PKZ lub inne jednostki specjalistyczne)	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7	8

Podpis Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

KONWENCJA w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Konferencja Generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, zebrana w Paryżu w dniach od 17 października do 21 listopada 1972 r. na swej siedemnastej sesji,

zważywszy, że dziedzictwo kulturalne i dziedzictwo naturalne są coraz bardziej zagrożone zagładą nie tylko z przyczyn tradycyjnych, jak rozpad wskutek starzenia się ale także wobec zjawiska zmian i zniszczeń, jakie niesie ewolucja społeczna i gospodarcza,

zważywszy, że zniszczenie lub uszkodzenie dobra należącego do dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego stanowi groźne zubożenie dziedzictwa wszystkich narodów świata,

zważywszy, że ochrona tego dziedzictwa na szczeblu krajowym pozostaje często nieskuteczna z racji ogromu środków, jakich by wymagała i niewystarczalności zasobów gospodarczych, naukowych i technicznych kraju, na terytorium którego znajduje się dobro zasługujące na ochronę,

zważywszy, że Akt Konstytucyjny Organizacji przewiduje iż będzie ona współdziałać w utrzymaniu, postępie i rozpowszechnianiu wiedzy, czuwając nad ochroną i konserwacją dziedzictwa ogólnoludzkiego oraz zalecając zainteresowanym narodom zawarcie międzynarodowych konwencji w tym zakresie,

zważywszy, że istniejące konwencje, zalecenia i rezolucje na rzecz dóbr kulturalnych i naturalnych potwierdzają znaczenie, jakie ma dla wszystkich narodów świata ratowanie tych dóbr wyjątkowych i niezastąpionych, niezależnie od tego, jakiego narodu stanowią one własność,

zważywszy, że niektóre z dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przedstawiają wartość wyjątkową, która uzasadnia ich zachowanie, jako element światowego dziedzictwa całej ludzkości,

zważywszy, że wobec rozmiarów i wagi nowych niebezpieczeństw, jakie zawisły nad tymi dobrami cała społeczność międzynarodowa powinna wziąć udział w ochronie dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, przez udzielanie pomocy zbiorowej, która nie zastępuje działania zainteresowanego państwa, stanowiąc jego skutecznym uzupełnieniem,

zważywszy, że jest rzeczą konieczną przyjąć w tym celu nowe postanowienia umowne, wprowadzając skuteczny system zbiorowej ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

niego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowany w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki,

postanowiwszy na swej szesnastej sesji, że sprawa ta stanie się przedmiotem konwencji międzynarodowej,

uchwała dzisiaj, dnia 16 listopada 1972 roku Konwencję niniejszą:

I. Definicja dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Artykuł 1

W rozumieniu niniejszej Konwencji uważane są za "dziedzictwo kulturalne":

- zabytki: dzieła architektury, rzeźby i malarstwa monumentalnego, elementy i formacje o charakterze archeologicznym, napisy groty i zgrupowania tych elementów, przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;
- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które z racji ich architektury, ich jednorodności lub ich integracji w krajobrazie przedstawiają wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki, miejsca zabytkowe (sites): dzieła człowieka lub dzieła łączne człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne, przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Artykuł 2

W rozumieniu niniejszej Konwencji uważane są za "dziedzictwo naturalne":

- pomniki przyrody składające się z formacji fizycznych lub biologicznych, albo zgrupowania takich formacji przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia estetycznego lub naukowego;
- formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy ściśle rozgraniczone, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt lub roślin, przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia nauki, albo konserwacji;
- miejsca krajobrazowe (sites naturels) oraz strefy naturalne ściśle rozgraniczone, przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia nauk, konserwacji lub wrodzonego piękna.

Artykuł 3

Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji samo zidentyfikuje i rozgraniczy poszczególne rodzaje dóbr znajdujących się na jego terytorium, o których mowa powyżej w artykułach 1 i 2.

II. Ochrona krajowa i ochrona międzynarodowa dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Artykuł 4

Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji uznaje, że na nie spada w pierwszym rzędzie obowiązek zapewnienia identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i przekazania następnym pokoleniom dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, o jakim mowa w artykułach 1 i 2, znajdującego się na jego terytorium. Będzie się starało spełnić ten obowiązek zarówno przez swój własny wysiłek i maximum rozporządzalnych środków, jak również w razie potrzeby - korzystając z pomocy i współpracy międzynarodowej, w szczególności w dziedzinach finansowej, artystycznej, naukowej i technicznej.

Artykuł 5

Aby zapewnić możliwie jak najskuteczniejszą ochronę i konserwację oraz jak najbardziej aktywną waloryzację dziedzictwa kulturalnego i naturalnego znajdującego się na ich terytorium, Państwa Strony niniejszej Konwencji będą się starały w miarę swych możliwości i w warunkach właściwych dla każdego kraju:

a) uprawiać politykę ogólną zmierzającą do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączyć ochronę tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego;

b) ustanowić na swoim terytorium - o ile nie są jeszcze ustanowione - jedną lub kilka służb ochrony, konserwacji i waloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, wyposażonych w odpowiedni personel i rozporządzających środkami pozwalającymi na wykonywanie ich zadań;

c) rozwijać studia i badania naukowe i techniczne oraz doskonalić metody interwencyjne, które pozwolą każdemu państwu sprostać niebezpieczeństwom zagrażającym jego dziedzictwu kulturalnemu lub naturalnemu;

d) podejmować środki prawne, naukowe, techniczne, administracyjne i finansowe w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa;

e) ułatwiać powstawanie i rozwój krajowych lub regionalnych ośrodków kształcenia kadr specjalistów w dziedzinie ochrony, konserwacji i waloryzacji dziedzictwa kulturalnego i narodowego i zachęcać do podejmowania badań naukowych w tej dziedzinie.

Artykuł 6

1. W pełnym poszanowaniu suwerenności państw, na których terytorium znajduje się dziedzictwo kulturalne i naturalne, wymienione w artykułach 1 i 2 i nie naruszając praw rzeczowych do tego dziedzictwa wynikających z prawodawstwa krajowego. Państwa Strony niniejszej Konwencji stwierdzają, że stanowi ono dziedzictwo ogólnoludzkie, w ochronie którego cała społeczność międzynarodowa ma obowiązek współdziałać.

2. Państwa Strony zobowiązują się wobec powyższego i zgodnie z dyspozycjami niniejszej Konwencji współpracować przy identyfikacji, ochronie, konserwacji i waloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, o którym mowa w punktach 2 i 4 artykułu 11, jeżeli zażąda tego Państwo, na którego terytorium dziedzictwo to się znajduje.

3. Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji zobowiązuje się nie podejmować świadomie żadnych działań mogących przynieść szkodę dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu, o którym mowa w artykułach 1 i 2, położonemu na terytorium innych Państw Stron niniejszej Konwencji.

Artykuł 7

W rozumieniu niniejszej Konwencji za międzynarodową ochronę dziedzictwa kulturalnego i naturalnego uważa się powołanie do życia systemu współpracy międzynarodowej zmierzającego do udzielenia pomocy Państwom Stronom Konwencji w ich wysiłkach nad zabezpieczeniem i zidentyfikowaniem tego dziedzictwa.

III. Międzynarodowy Komitet Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego

Artykuł 8

1. Ustanowiony zostaje przy Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury międzynarodowy Komitet ochrony dziedzictwa kulturalnego i natural-

nego o wyjątkowej wartości dla całej ludzkości zwany "Komitetem Dziedzictwa Światowego". Składać się on będzie z piętnastu Państw Stron Konwencji wybieranych przez Państwa Strony Konwencji na zgromadzeniu ogólnym podczas sesji zwyczajnych Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Liczba Państw - członków Komitetu zostanie podniesiona do 21, licząc od sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, która nastąpi po wejściu w życie niniejszej Konwencji w stosunku do co najmniej 40 Państw.

2. Wybór członków Komitetu powinien zapewnić w jak największej możliwie mierze sprawiedliwą reprezentację różnych kultur i regionów świata.

3. Biorąc udział w Komitecie z głosem doradczym:

- jeden przedstawiciel Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad konserwacją i restauracją dóbr kultury (Centrum Rzymskie);
- jeden przedstawiciel Rady Międzynarodowej Zabytków i Miejsc Zabytkowych (ICOMOS);
- jeden przedstawiciel Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i jej Zasobów (IUCN).

Na wniosek Państw Stron Konwencji na zgromadzeniu ogólnym zebrany podczas sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury mogą być oni uzupełnieni przez przedstawicieli innych organizacji międzynarodowych i pozarządowych o podobnych zadaniach.

Artykuł 9

1. Państwa członkowie Komitetu Dziedzictwa Światowego sprawują swój mandat od końca sesji zwyczajnej Konferencji Ogólnej, na której zostali wybrani do końca trzeciej kolejnej sesji zwyczajnej.

2. Jednakże mandat jednej trzeciej części członków wskazanych przy pierwszym wyborze upłynie z końcem pierwszej kolejnej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, następującej po tej, na której zostali wybrani, zaś mandat drugiej trzeciej części członków jednocześnie wybranych upłynie z końcem drugiej kolejnej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, następującej po tej, na której zostali wybrani. Nazwiska tych członków zostaną ustalone w drodze losowania przez Przewodniczącego Konferencji Generalnej podczas pierwszego wyboru.

3. Państwa członkowie Komitetu wybierają na swych reprezentantów osoby wykwalifikowane w zakresie dziedzictwa kulturalnego lub dziedzictwa naturalnego.

Artykuł 10

1. Komitet Dziedzictwa Światowego uchwała swój regulamin wewnętrzny.
2. Komitet może w każdym czasie zaprosić na swe posiedzenie organizacje publiczne lub prywatne, aby zasięgnąć ich opinii co do szczególnych kwestii.
3. Komitet może powoływać organy doradcze, jeżeli uzna to za konieczne dla wykonania swych zadań.

Artykuł 11

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji przedłożą Komitetowi Dziedzictwa Światowego, w miarę swoich największych możliwości, inwentarz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, znajdujących się na ich terytorium i zasługujących na wpisanie na listę przewidzianą niżej w punkcie 2. Inwentarz ten, który nie powinien być uważany za wyczerpujący, ma zawierać wskazówki, co do miejsca, gdzie się te dobra znajdują i znaczenie jakie im należy przypisać.

2. Na podstawie inwentarzy przedstawionych przez poszczególne Państwa Komitet ustala, podaje do wiadomości i rozpowszechnia pod mianem "listy dziedzictwa światowego" wykaz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego w znaczeniu, jakie zostało określone w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji, uznanych za mające wyjątkowe znaczenie dla całej ludzkości na podstawie kryteriów, jakie zostaną przyjęte. Lista ta powinna być aktualizowana przynajmniej raz na dwa lata.

3. Wpisanie dobra na listę dziedzictwa światowego może nastąpić tylko za zgodą zainteresowanego Państwa. Wpis na listę dobra znajdującego się na terytorium, do którego rości sobie prawo suwerenności lub jurysdykcji kilka Państw, w niczym nie przesądza praw uczestników sporu.

4. Komitet ustala, podaje do wiadomości i rozpowszechnia, ilekroć tego wymagają okoliczności, pod mianem "dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie" wykaz dóbr znajdujących się na liście dziedzictwa światowego, dla których zabezpieczenia niezbędne jest podjęcie wielkich robót i dla których wniesiono żądania o pomoc zgodnie z niniejszą Konwencją.

Lista ta powinna zawierać oszacowania przewidzianych kosztów. Mogą na niej figurować jedynie dobra dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, które są zagrożone niebezpieczeństwem poważnym i ściśle określonym takim, jak groźba zniszczenia skutkiem przyspieszonego rozpadu, projekty wielkich robót publicznych albo prywatnych, szybki rozwój urbanistyczny i turystyczny, rozbiórki spowodowane zmianą wykorzystania terenu lub własności gruntu, głębokie zmiany spowodowane przyczynami nieznanymi,

porzucenie z jakiegokolwiek powodu, konflikt zbrojny nadchodzący lub grożący wybuchem, kataklizmy i klęski żywiołowe, wielkie pożary, trzęsienia ziemi, obsuwanie się gruntów, wybuchy wulkanów, zmiana poziomu wód gruntowych, powódzie, gwałtowne przypływy. Komitet może w każdej chwili w wypadku pilnej potrzeby dokonać nowego wpisu na listę dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie i podać o tym bezzwłocznie do publicznej wiadomości.

5. Komitet ustala kryteria na podstawie których dobro dziedzictwa kulturalnego i naturalnego może być wpisane na jedną lub drugą listę, o których mowa w punktach 2 i 4 niniejszego artykułu.

6. Przed odrzuceniem wniosku o wpisanie na jedną z dwóch list, o których mowa w punktach 2 i 4 niniejszego artykułu Komitet zasięga opinii Państwa Strony, na którego terytorium znajduje się dobro dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego, o które chodzi.

7. Komitet w porozumieniu z zainteresowanymi państwami, koordynuje i wspiera studia i badania potrzebne dla ustalenia list, o których mowa w punktach 2 i 4 niniejszego artykułu.

Artykuł 12

Fakt, że pewne dobro dziedzictwa kulturalnego i naturalnego nie zostało wpisane na jedną z list, o których mowa w punktach 2 i 4 artykułu 11 nie oznacza w żadnym wypadku, że dobro to nie posiada wyjątkowej wartości dla całej ludzkości i w innym zakresie niż ten, który wynika z wpisania na te listy.

Artykuł 13

1. Komitet Dziedzictwa Światowego otrzymuje i rozpatruje wnioski o pomoc międzynarodową składane przez Państwa Strony niniejszej Konwencji odnośnie dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego znajdujących się na ich terytorium i figurujących lub mogących figurować na listach, o których mowa w punktach 2 i 4 artykułu 11. Wnioski te mogą mieć za przedmiot identyfikację dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego wymienionych w artykułach 1 i 2 w wypadku, gdy wstępne badania pozwoliły stwierdzić, że dalsze prace zasługują na prowadzenie.

2. Komitet decyduje, jaki bieg należy nadać tym wnioskom, określa w razie potrzeby rodzaj i zakres swej pomocy i upoważnia do zawarcia w jego imieniu niezbędnych porozumień z zainteresowanym rządem.

3. Komitet określa kolejność pierwszeństwa dla swych interwencji. Czyni to, biorąc pod uwagę względną wartość dóbr podlegających zabezpieczeniu dla dziedzictwa światowego

kulturalnego i naturalnego, konieczność zapewnienia pomocy międzynarodowej najbardziej reprezentatywnym dzielom przyrody oraz geniuszu i historii narodów świata, jak również pilność podjęcia robót, a także rozmiary zasobów Państw, na których terytorium znajdują się zagrożone dobra, a w szczególności w jakiej mierze państwa te są w stanie zapewnić ochronę tych dóbr własnymi środkami.

4. Komitet ustala, podaje do wiadomości i rozpowszechnia listę dóbr, które korzystają z pomocy międzynarodowej.

5. Komitet decyduje o wykorzystaniu zasobów Funduszu utworzonego stosownie do artykułu 15 niniejszej Konwencji. Stara się o znalezienie środków pomnożenia tego funduszu i podejmuje wszelkie korzystne kroki w tym celu.

6. Komitet współdziała z organizacjami międzynarodowymi i krajowymi, rządowymi i pozarządowymi, mającymi cele zbieżne z celami niniejszej Konwencji. W celu wprowadzenia w życie swych programów i realizacji swych projektów Komitet może zwrócić się do tych organizacji a w szczególności do Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad konserwacją i restauracją dóbr kultury (Centrum Rzymskie) do Rady Międzynarodowej Zabytków i Miejsc Zabytkowych (ICOMOS) i do Uni Międzynarodowej dla Ochrony Przyrody i jej zasobów (UICN), jak również do innych organizacji publicznych lub prywatnych oraz do poszczególnych osób.

7. Decyzje Komitetu są podejmowane większością 2/3 członków obecnych i głosujących przy wymaganym quorum większości członków Komitetu.

Artykuł 14

1. Komitet Dziedzictwa Światowego ma do pomocy sekretariat mianowany przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

2. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, korzystając w jak najszerszej możliwie mierze z usług Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad konserwacją i restauracją dóbr kultury (Centrum Rzymskie), Rady Międzynarodowej Zabytków i Miejsc Zabytkowych (ICOMOS) oraz Unii Międzynarodowej dla Ochrony Przyrody i jej zasobów (UICM) w zakresie ich kompetencji i możliwości, przygotowuje dokumentację Komitetu, porządek dzienny jego posiedzeń i zapewnia wykonanie jego postanowień.

IV. Fundusz Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego

Artykuł 15

1. Tworzy się fundusz ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego pod nazwą "Fundusz Dziedzictwa Światowego".

2. Fundusz jest utworzony jako fundusz depozytowy stosownie do przepisów regulaminu finansowego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Środki finansowe Funduszu powstają z:

a) składek obowiązkowych i dobrowolnych Państw Stron niniejszej Konwencji;

b) wpłat, darów i legatów czynionych przez:

- inne państwa;

- Organizacje Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, inne organizacje należące do Systemu Narodów Zjednoczonych, w szczególności w ramach Programu Rozwoju Narodów Zjednoczonych oraz inne organizacje międzynarodowe;

- organizacje publiczne i prywatne oraz poszczególne osoby prywatne;

c) odsetek od kapitałów Funduszu;

d) dochodów ze zbiorów pieniężnych i z imprez dochodowych organizowanych na rzecz Funduszu;

e) wszelkich innych przychodów przewidzianych w regulaminie uchwalonym przez Komitet Dziedzictwa Światowego.

4. Składki na rzecz Funduszu i inne formy pomocy udzielone Komitetowi mogą być obrócone wyłącznie na cele określone przez Komitet. Komitet może przyjmować wpłaty przeznaczone na realizację określonego programu lub projektu pod warunkiem, że podjęcie tego programu lub projektu było uprzednio zadecydowane przez Komitet.

Artykuł 16

1. Niezależnie od jakiegokolwiek składki dobrowolnej Państwa Strony niniejszej Konwencji zobowiązują się wpłacać regularnie, co dwa lata, na Fundusz Dziedzictwa Światowego składki, których wysokość - obliczona według jednakowego procentu dla wszystkich Państw - zostanie ustalona przez zgromadzenie ogólne Państw Stron Konwencji zebranych w toku sesji Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Uchwała zgromadzenia ogólnego wymaga większości głosów obecnych i głosujących Państw Stron, które nie złożyły oświadczenia przewidzianego w punkcie 2 niniejszego artykułu.

W żadnym wypadku składka obowiązkowa Państw Stron Konwencji nie może przekroczyć 1% składki do budżetu zwyczajnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

2. Jednakże jak przewiduje się w artykule 31 lub 32 niniejszej Konwencji, każde Państwo może w chwili składania swoich dokumentów ratyfikacji, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia złożyć oświadczenie, że nie uważa się za związane postanowieniami punktu 1 niniejszego artykułu.

3. Państwo Strona Konwencji, które złożyło oświadczenie przewidziane w punkcie 2 niniejszego artykułu może w każdej chwili cofnąć to Oświadczenie w drodze zawiadomienia o tym Dyrektora Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Jednakże cofnięcie oświadczenia będzie miało skutek pod względem składek obowiązkowych należnych od tego Państwa dopiero od daty najbliższego zgromadzenia Państw Stron.

4. Aby Komitet mógł zaplanować swe wydatki w sposób skuteczny, składki Państw Stron niniejszej Konwencji, które złożyły oświadczenie przewidziane w punkcie 2 niniejszego artykułu, powinny być uskuteczniane w określonej wysokości przynajmniej raz na dwa lata i nie powinny być niższe od składek, jakich dokonywałoby dane państwo, gdyby było związane postanowieniami punktu 1 niniejszego artykułu.

5. Żadne Państwo Strona Konwencji zalegające ze składkami obowiązkowymi lub dobrowolnymi za bieżący i poprzedni rok kalendarzowy, nie może być wybrane na członka Komitetu Dziedzictwa Światowego. Przepis ten nie odnosi się do pierwszych wyborów. Mandat takiego Państwa już będącego członkiem Komitetu wygasa z chwilą wyborów przewidzianych w art. 8 punkt 1 niniejszej Konwencji.

Artykuł 17

Państwa Strony niniejszej Konwencji powinny przewidywać i popierać powstawanie fundacji i stowarzyszeń krajowych publicznych i prywatnych mających na celu zachęcenie do darów na rzecz ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji.

Artykuł 18

Państwa Strony niniejszej Konwencji podejmują się współdziałać w akcjach zbiorów międzynarodowych organizowanych pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na rzecz Funduszu Dziedzictwa Światowego. Będą one popierać zbiórki organizowane w tym celu przez instytucje wymienione w punkcie 3 artykułu 15.

V. Warunki i tryb przyznawania pomocy międzynarodowej

Artykuł 19

Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji może zażądać pomocy międzynarodowej na rzecz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej wartości dla całej ludzkości znajdujących się na jego terytorium. Powinno ono załączyć do wniosku dane informacyjne i dokumenty przewidziane w artykule 20, jakie są w jego posiadaniu i które są potrzebne Komitetowi dla powzięcia decyzji.

Artykuł 20

Zgodnie z postanowieniami punktu 2 artykułu 13, artykułu 22 punkt (c) oraz artykułu 23, pomoc międzynarodowa przewidziana w niniejszej Konwencji może być przyznana jedynie tym dobrom dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, które Komitet postanowił lub postanawia wpisać na jedną z list, o których mowa w punktach 2 i 4 artykułu 11.

Artykuł 21

1. Komitet Dziedzictwa Światowego określa procedurę rozpatrywania wniosków o udzielenie pomocy międzynarodowej a w szczególności ustala dane, jakie mają być dołączone do wniosku. We wniosku powinna być opisana zamierzona czynność, niezbędne dla jej przeprowadzenia roboty, ocena ich kosztów i stopnia pilności oraz uzasadnienie, dlaczego całość wydatków nie może być pokryta ze środków zainteresowanego państwa. Wnioski powinny, ilekroć to jest możliwe, opierać się na opinii rzeczoznawców.

2. Wnioski o pomoc złożone w związku z katastrofami i klęskami żywiołowymi, z uwagi na prace wymagające natychmiastowego podjęcia, powinny być przez Komitet rozpatrywane bezzwłocznie i z pierwszeństwem przed innymi; Komitet powinien rozporządzać funduszem rezerwowym przeznaczonym na tego rodzaju wypadki.

3. Przed podjęciem decyzji Komitet może przeprowadzić badania lub konsultacje, które uzna za niezbędne.

Artykuł 22

Pomoc udzielana przez Komitet Dziedzictwa Światowego może polegać na:

- a) studiach nad zagadnieniami artystycznymi, naukowymi i technicznymi związanymi z ochroną, konserwacją, waloryzacją i reanimacją dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w punktach 2 i 4 artykułu 11 niniejszej Konwencji;
- b) postawieniu do dyspozycji ekspertów, techników i wykwalifikowanego personelu dla czuwania nad należytym wykonaniem zatwierdzonego projektu;
- c) kształceniu specjalistów wszelkich szczebli w dziedzinie identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego;
- d) dostarczaniu wykupowania, jakiego państwo zainteresowane nie posiada i nie jest w możności nabyć;
- e) udzielaniu pożyczek nisko oprocentowanych, nieoprocentowanych lub długoterminowych;
- f) przyznawanie w wypadkach wyjątkowych i szczególnie uzasadnionych, subwencji bezzwrotnych.

Artykuł 23

Komitet Dziedzictwa Światowego może również udzielać pomocy międzynarodowej krajowym lub regionalnym ośrodkom kształcenia specjalistów wszelkich szczebli w dziedzinie identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Artykuł 24

Pomoc międzynarodowa w poważnym zakresie może być udzielana tylko po szczególnych badaniach naukowych, gospodarczych i technicznych. Badania te powinny opierać się na najbardziej nowoczesnych metodach ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego i odpowiadać celom niniejszej Konwencji. Badania powinny również mieć za zadanie poszukiwanie środków racjonalnego wykorzystania rozporządzalnych zasobów zainteresowanego Państwa.

Artykuł 25

Finansowanie niezbędnych robót powinno w zasadzie tylko częściowo obciążać społeczność międzynarodową. Udział Państwa, które korzysta z pomocy międzynarodowej

powinien stanowić istotny wkład do każdego programu lub projektu, chyba że środki tego Państwa na to nie pozwalają.

Artykuł 26

Komitet Dziedzictwa Światowego i Państwo korzystające z jego pomocy ustalają, w zwartym między nimi układzie, warunki, na jakich będzie wykonywany program lub projekt dla realizacji których będzie przyznana pomoc międzynarodowa z tytułu niniejszej Konwencji. Na Państwie korzystającym z tej pomocy spoczywa obowiązek nadania w określonym terminie biegu zatwierdzonemu programowi lub projektowi i czuwania w dalszym ciągu, aby dobra będące przedmiotem tej pomocy były nadal chronione, konserwowane i wykorzystywane zgodnie z zasadami naukowymi i technicznymi ustalonymi przez Komitet.

VI. Programy wychowawcze

Artykuł 27

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji będą się starały wszelkimi właściwymi środkami, a w szczególności przez ustalanie odpowiednich programów wychowawczych i uświadamiających, wzmacnić w swoich społeczeństwach uczucia przywiązania i szacunku do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji.

2. Zobowiązują się również szeroko uświadamiać społeczeństwo o niebezpieczeństwach, jakie zagrażają temu dziedzictwu i o działaniach podjętych w zastosowaniu niniejszej Konwencji.

Artykuł 28

Państwa Strony niniejszej Konwencji, które korzystają z pomocy międzynarodowej stosownie do przepisów Konwencji podejmują niezbędne środki aby uświadomić społeczeństwo o znaczeniu dóbr, które korzystały z tej pomocy i roli, jaką ta pomoc odegrała.

VII. Sprawozdania

Artykuł 29

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji wskażą w sprawozdaniach przedstawionych Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury w terminach i w formie, jakie ona ustali, przepisy legislacyjne, administracyjne oraz inne środki, jakie zostały podjęte dla wprowadzenia w życie Konwencji, jak również doświadczenia, jakie zostały nabyte w tej dziedzinie.

2. Sprawozdania te będą podane do wiadomości Komitetowi Dziedzictwa Światowego.

3. Komitet składa sprawozdanie ze swej działalności na każdej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

VIII. Postanowienia końcowe

Artykuł 30

Niniejsza Konwencja jest sporządzona w językach: angielskim, arabskim, hiszpańskim, francuskim i rosyjskim, przy czym wszystkie teksty są jednakowo autentyczne.

Artykuł 31

1. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji lub przyjęciu przez państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury stosownie do odpowiednich przepisów krajowych.

2. Dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przyjęcia będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 32

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta dla wszystkich Państw nie będących członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, zaproszonych przez Konferencję Generalną Organizacji.

2. Przystąpienie następuje przez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 33

Niniejsza Konwencja wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia, lecz jedynie w stosunku do Państw, które w tym dniu lub wcześniej złożyły swoje dokumenty ratyfikacji, dokumenty przyjęcia lub przystąpienia. Dla każdego innego Państwa wejdzie ona w życie w trzy miesiące po złożeniu przez nie dokumentu ratyfikacji dokumentu przyjęcia lub przystąpienia.

Artykuł 34

Postanowienia poniższe stosują się do biorących udział w niniejszej Konwencji Państw o ustroju federalnym a nie jednolitym:

a) postanowienia Konwencji, których wejście w życie należy do kompetencji legislacyjnej władzy ustawodawczej federalnej lub centralnej, pociągają za sobą te same skutki prawne, jak dla Państw członkowskich nie mających ustroju federalnego;

b) postanowienia Konwencji, których stosowanie należy do kompetencji legislacyjnej poszczególnych stanów, ziem, kantorów, prowincji, które na podstawie ustroju konstytucyjnego federacji nie są obowiązane podejmować kroków ustawodawczych będą z opinią przychylną rządu federalnego podane do wiadomości kompetentnym władzom stanów, ziem, prowincji lub kantonów.

Artykuł 35

1. Każde z Państw Stron niniejszej Konwencji będzie mogło wypowiedzieć niniejszą Konwencję.

2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Wypowiedzenie nabierze mocy prawnej po upływie dwunastu miesięcy od dnia otrzymania dokumentu wypowiedzenia. Nie zmieni ono w niczym zobowiązań finansowych państwa wypowiadającego, do daty nabrania przez wypowiedzenie mocy prawnej.

Artykuł 36

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie informował Państwa będące członkami Organizacji, Państwa nie będące członkami Organizacji, o których mowa w artykule 31, jak również Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacyjnych, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia wymienionych w artykułach 30 i 31, jak również o wypowiedzeniach przewidzianych w artykule 34.

Artykuł 37

1. Niniejsza Konwencja będzie mogła być zrewidowana przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Jednakże zrewidowany tekst będzie obowiązywał tylko te państwa, które staną się Stronami konwencji wprowadzającej rewizję.

2. Jeżeli Konferencja Generalna przyjmie nową Konwencję wprowadzającą całkowitą lub częściową rewizję niniejszej Konwencji oraz jeżeli nowa Konwencja nie będzie stanowić inaczej, niniejsza Konwencja przestanie być otwarta do ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia poczynawszy od daty wejścia w życie nowej konwencji wprowadzającej rewizję.

Artykuł 38

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych Konwencja niniejsza zostanie zarejestrowana w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Sporządzono w Paryżu dzisiaj, dnia dwudziestego trzeciego listopada 1972 roku w dwóch oryginalnych egzemplarzach podpisanych przez Przewodniczącą Konferencji Generalnej zebranej na jej siedemnastej sesji oraz przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, które zostaną zdeponowane w archiwum Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury i których uwierzytelnione odpisy będą przekazane wszystkim Państwom o których mowa w artykułach 31 i 32, oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Powyższy tekst jest autentycznym tekstem Konwencji przyjętej w należyty sposób przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji, która odbyła się w Paryżu i która została ogłoszona za zamkniętą dzisiaj, dnia dwudziestego pierwszego listopada 1972 roku.

NA DOWÓD CZEGO złożyli swoje podpisy dzisiaj, dnia dwudziestego trzeciego listopada 1972 roku

Dyrektor Generalny

/-/ Rene Maheu

*Przewodniczący Konferencji
Generalnej*

/-/ Toru Haguiwara

MONITOR POLSKI nr 35 poz. 285 z dnia 26 września 1990 r.

ZARZĄDZENIE MINISTRA KULTURY I SZTUKI
z dnia 22 września 1990 r.
w sprawie powołania Państwowej Służby Ochrony Zabytków
i określenia jej struktury

Na podstawie art. 7a ust. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach (Dz.U. Nr 10, poz. 48, z 1983 r. Nr 38, poz. 173, z 1989 r. Nr 35, poz. 192 oraz z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i Nr 56, poz. 322) zarządza, się co następuje:

§ 1. Dla realizacji zadań związanych z ochroną dóbr kultury i dziedzictwa kulturowego powołuje się państwową Służbę Ochrony Zabytków.

§ 2. Państwowa Służba Ochrony Zabytków składa się z:

- 1) Biura Ochrony Dóbr Kultury i Muzeów,
- 2) Oddziałów wojewódzkich.

§ 3. Organami Państwowej Służby Ochrony Zabytków są:

- 1) Generalny Konserwator Zabytków,
- 2) wojewódzcy konserwatorzy zabytków.

§ 4. Generalny Konserwator Zabytków kieruje działalnością Państwowej Służby Ochrony Zabytków przy pomocy zastępcy (zastępców).

§ 5. 1. Wojewódzki konserwator zabytków obejmuje swą właściwością obszar jednego województwa.

2. Wojewódzki konserwator zabytków wykonuje swoje zadania i kompetencje przy pomocy odpowiedniego oddziału wojewódzkiego Państwowej Służby Ochrony Zabytków.

§ 6. W oddziałach wojewódzkich Państwowej Służby Ochrony Zabytków tworzy się jedno- lub wieloosobowe stanowiska pracy, w szczególności w zakresie:

- 1) inspekcji do spraw zabytków nieruchomych,
- 2) inspekcji do spraw muzeów i zabytków ruchomych,
- 3) inspekcji do spraw zabytków archeologicznych,
- 4) dokumentacji, rejestru zabytków i informatyki,
- 5) ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń,
- 6) spraw prawnych,
- 7) spraw organizacyjnych,

- 8) spraw ekonomicznych,
 - 9) spraw okręgowych, gminnych i miejskich konserwatorów zabytków.
- § 7. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Kultury i Sztuki: I. Cywińska

ZARZĄDZENIE Nr 23 MINISTRA KULTURY I SZTUKI

z dnia 25 kwietnia 1995 r.

w sprawie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego

W związku z § 40 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie obrony cywilnej (Dz.U. Nr 93, poz. 429) i w wykonaniu § 2 ust. 1 pkt 16 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowego zakresu i trybu działania ministra kultury i sztuki (Dz.U. nr 32, poz. 150) zarządza się co następuje:

§ 1.1. Ochronie, na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego, podlegają dobra kultury objęte Konwencją z dnia 14.05.1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, (Dz.U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212 i 215), zwaną dalej "Konwencją Haską" oraz dobra kultury o których mowa w ustawie z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach (Dz.U. Nr 10, poz. 48, z 1983 r. Nr 38, poz. 173, z 1989 r. Nr 35, poz. 192 oraz z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i Nr 56, poz. 322) zwanych dalej "zabytkami" niezależnie od tego czyją własność stanowią lub w czym użytkowaniu się znajdują, a także dzieła sztuki filmowej i fonografii.

2. Ochronie podlega również podstawowa dokumentacja dóbr kultury:

1) rejestry zabytków, kartoteki ewidencyjne i fototeki, dokumentacja inżyniersko-budowlana i konserwatorska, kartoteki obiektów architektury zabytkowej, dokumentacja badań naukowych nad zabytkami, pomiary geodezyjno-fotogrametryczne zabytkowych obiektów, dyski komputerowe, a także dokumentacja sztuki filmowej i fonografii;

2) księgi wpływów muzealiów, księgi inwentarzowe muzealiów, karty katalogu naukowego muzealiów, mikrofilmy muzealiów;

3) księgi wpływów, księgi inwentarzowe, katalogi i mikrofilmy materiałów bibliotecznych (druków, rękopisów, dokumentów ikonograficznych, kartograficznych, muzycznych, audiowizualnych i elektronicznych) uznanych za dobra kultury lub księgi inwentarzowe zbiorów, katalog ogólny i mikrofilmy zbiorów, gdy biblioteka nie prowadzi wydzielonej dokumentacji dla zabytkowych materiałów bibliotecznych.

§ 2.1. Dobra kultury podlegają ochronie ogólnej lub specjalnej.

2. Ochroną ogólną objęte są zabytki w rozumieniu ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach.

3. Ochroną specjalną objęte są zabytki, które zgodnie z "Konwencją Haską" zostały wpisane do "Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną", prowadzonego przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO).

§ 3.1 Ochrona dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego w zakresie:

1) ruchomych dóbr kultury polega na:

a) ukryciu i zabezpieczeniu przed zniszczeniem w budowlach ochronnych w obrębie jednostki organizacyjnej oraz na zorganizowaniu odpowiedniej ochrony;

b) rozśrodkowaniu zasobów do wytypowanych schronów, ukryć w rejonie miejscowości dotychczasowego ich eksponowania;

c) ewakuacji zasobów do wytypowanych ukryć, jeżeli w rejonie danej miejscowości nie ma możliwości ich ukrycia i przechowywania lub w razie bezpośredniego zagrożenia działaniami zbrojnymi;

d) ukryciu najcenniejszych zasobów za granicą;

2) nieruchomości dóbr kultury polega na wykonaniu prac ewidencyjno-dokumentacyjnych i techniczno-inżynierskich.

§ 4.1 Prace przygotowawcze w zakresie ochrony ruchomych i nieruchomości dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego prowadzone są przez dyrektorów (kierowników) muzeów, bibliotek i archiwów, jak również innych instytucji, użytkowników i właścicieli posiadających dobra kultury - zwanych dalej "kierownikami jednostek organizacyjnych".

2. W ramach przedsięwzięć związanych z ochroną dóbr kultury kierownicy jednostek organizacyjnych w szczególności obejmują dobra kultury:

1) wpisane do rejestru zabytków;

2) wchodzące w skład muzeów i bibliotek, teatrów, oper, operetek, filharmonii, galerii, szkół artystycznych, stowarzyszeń twórców;

3) inne, jeżeli ich charakter zabytkowy jest oczywisty o ile nie podlegają ochronie na podstawie odrębnych przepisów.

3. Prace przygotowawcze związane z ochroną dóbr kultury organizuje się w czasie pokoju, a realizuje się na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego w ramach przedsięwzięć obrony cywilnej, w oparciu o przepisy zarządzenia.

§ 5.1. Kierownicy jednostek organizacyjnych w ramach przygotowania i realizacji zadań związanych z ochroną dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego obowiązani są:

1) w czasie pokoju:

a) sporządzić wykazy nieruchomości dóbr kultury przewidzianych do objęcia pracami zabezpieczającymi w okresie zagrożenia i wojny;

b) sporządzić wykazy ruchomych dóbr kultury przewidzianych do ukrycia na miejscu, rozśrodkowania lub ewakuacji;

c) wyznaczyć i przygotować pomieszczenia do ukrycia dóbr kultury podlegających ewakuacji, rozśrodkowaniu oraz dla tych, które pozostają na miejscu;

d) zapewnić odpowiednie siły i środki do wykonania zadań związanych z ochroną dóbr kultury;

e) opracować plan ochrony dóbr kultury zawierający przedsięwzięcia i czynności przewidziane do realizacji w czasie zagrożenia i wojny;

2) podczas podwyższania gotowości obronnej państwa:

a) przeprowadzić ewakuację, rozśrodkowanie lub ukrycie na miejscu ruchomych dóbr kultury;

b) przystąpić do prac związanych z zabezpieczeniem nieruchomości dóbr kultury;

c) wykonać inne zadania w zakresie ochrony dóbr kultury przewidzianych na ten okres;

3) w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny - przystąpić do pełnej realizacji zadań związanych z ochroną dóbr kultury, zgodnie z ustaleniami i planami w tym zakresie.

2. Koordynatorem prac przygotowawczych w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego, prowadzonych na terenie województwa, jest Wojewódzki Konserwator Zabytków, w porozumieniu z Wojewódzkim Inspektorem Obrony Cywilnej.

3. Koordynatorem prac przygotowawczych w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego, prowadzonych na terenie kraju, jest Generalny Konserwator Zabytków, w porozumieniu z Szefem Obrony Cywilnej Kraju.

4. Organy administracji rządowej, inne organy władzy i administracji państwowej, organy samorządu terytorialnego obowiązane są zapewnić przygotowanie i realizację prac w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego zgodnie z ich właściwością.

§ 6.1. Plany ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego opracowuje się na szczeblu jednostki organizacyjnej, województwa i kraju.

2. Plany te stanowią część składową planów obrony cywilnej.

3. Plan ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego, jednostki organizacyjnej składa się z dwóch części:

- 1) planu ochrony ruchomych dóbr kultury,
- 2) planu zabezpieczenia nieruchomych dóbr kultury.

4. Plan ochrony ruchomych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego opracowuje się wg wzoru stanowiącego załącznik Nr 1 do zarządzenia.

5. Plan zabezpieczenia nieruchomych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego, opracowuje się wg wzoru stanowiącego załącznik Nr 2 do zarządzenia.

6. Wszelkie kalkulacje w planach ochrony dóbr kultury powinny być przedstawione w wariantach w zależności od decyzji w przedmiocie i zakresie przewidzianych prac ochronnych.

7. Podstawowym dokumentem w "Planie zabezpieczenia nieruchomych dóbr kultury" jest:

a) techniczny projekt zabezpieczenia zabytkowego obiektu opracowany przez biuro projektowe,

b) karta projektowa, przygotowana na podstawie opracowania wzorcowego "Techniczny projekt zabezpieczenia obiektu" - praca studialna część I i II.

8. Techniczny projekt zabezpieczenia zabytkowego obiektu opracowuje się dla obiektu bardzo cennego o bogatym wystroju architektonicznym.

Decyzję o opracowaniu takiego projektu dla określonego obiektu zabytkowego podejmuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

9. "Kartę projektową" z wyrysowaniem i opisem sposobu zabezpieczenia, ustaleniem nakładu robocizny i potrzeb materiałowych opracowuje się dla pozostałych obiektów zabytkowych ujętych w planie ochrony.

10. Plany o których mowa w ust. 4 i 5 sporządza się w okresie przygotowawczym w trzech egzemplarzach. Jeden egzemplarz pozostaje w jednostce organizacyjnej, drugi egzemplarz przekazuje się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków, trzeci egzemplarz przekazuje się do urzędu gminy.

§ 7. Plany ochrony dóbr kultury podlegają uzgodnieniu z właściwym Inspektorem Obrony Cywilnej.

§ 8. Plan ochrony dóbr kultury województwa powinien zawierać następujące elementy:

1) ogólnej charakterystyki zasobów i rozmieszczenia dóbr kultury na terenie województwa oraz stopnia ich zagrożenia na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego (w odniesieniu do nieruchomości i ruchomych dóbr kultury);

2) wniosków wynikających z analizy rozmieszczenia i zagrożenia dóbr kultury na terenie województwa oraz ogólny zamiar (myśl przewodnia) w odniesieniu do nieruchomości i ruchomych dóbr kultury;

3) wykazu demontowanych najcenniejszych elementów wystroju zewnętrznego i wewnętrznego zabytkowych obiektów podlegających zabezpieczeniu, miejsca ich przechowywania, jednostki organizacyjne, które zabezpieczają ruchome dobra kultury poprzez ukrycie na miejscu, rozśrodkowanie w rejonie danej miejscowości lub ewakuacji do ustalonych miejscowości, miejsca ukrycia po rozśrodkowaniu lub ewakuacji dóbr kultury, zaangażowane siły (formacje obrony cywilnej), transport, ilość kolumn transportowych do rozśrodkowania i ewakuacji, czas rozpoczęcia i zakończenia prac zabezpieczenia w każdej jednostce organizacyjnej, inne niezbędne czynności związane z ochroną dóbr kultury;

4) mapy z zaznaczeniem obiektów podlegających zabezpieczeniu, miejsc (głównych i zapasowych) wyznaczonych do rozśrodkowania lub ewakuacji ruchomych dóbr kultury, trasy przejazdu kolumn transportowych do miejsc rozśrodkowania lub ewakuacji, inne niezbędne elementy w zakresie prowadzenia prac związanych z ochroną dóbr kultury.

§ 9.1. Plan ochrony dóbr kultury województwa opracowuje Wojewódzki Konserwator Zabytków w porozumieniu z kierownikami jednostek organizacyjnych, o których mowa w § 4.1. niniejszego zarządzenia, niezależnie od podległości administracyjnej. Plan ten podlega uzgodnieniu z właściwym Wojewódzkim Inspektoratem Obrony Cywilnej.

2. Plan ten stanowi część składową Planu Obrony Cywilnej Województwa. Drugi egzemplarz planu pozostaje u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Trzeci egzemplarz przesyła do Generalnego Konserwatora Zabytków.

§ 10. Plan ochrony dóbr kultury kraju powinien składać się z części graficznej i opisowej:

1) w części graficznej przedstawia się rozmieszczenie najcenniejszych dóbr kultury podlegających ochronie na terenie kraju oraz miejsca ukrycia lub ewakuacji ruchomych dóbr kultury;

2) część opisowa zawiera:

a) ogólną liczbę dóbr kultury podlegających ochronie z podziałem na nieruchome i ruchome,

- b) zestawienie sił i środków wydzielonych do prac zabezpieczających i do ewakuacji lub rozśrodkowania,
- c) miejsca ewakuacji dóbr kultury,
- d) schrony do przechowywania dóbr kultury w tym schrony objęte ochroną specjalną,
- e) kierowanie ochroną dóbr kultury,
- f) czas realizacji zadań związanych z ochroną dóbr kultury,
- g) wykaz dóbr kultury przewidzianych do ewentualnej ewakuacji poza granice kraju.

§ 11.1. Plan ochrony dóbr kultury kraju wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w trzech egzemplarzach.

2. Plan ten podlega uzgodnieniu z Szefem Obrony Cywilnej Kraju i stanowi on część Planu Obrony Cywilnej Kraju. Drugi egzemplarz planu posiada Minister Kultury i Sztuki, trzeci Generalny Konserwator Zabytków.

§ 12. Plan ochrony dóbr kultury na szczeblu jednostki organizacyjnej województwa i kraju aktualizuje się do końca marca każdego roku według danych na dzień 31 grudnia roku poprzedniego.

§ 13. Niezbędne świadczenia rzeczowe i osobowe do realizacji planów ochrony dóbr kultury zapewniane są na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 6 września 1993 r. w sprawie świadczeń na rzecz obrony (Dz.U. Nr 85, poz. 397).

§ 14. W sytuacji, gdy planowe prace związane z ochroną dóbr kultury nie zostały w całości wykonane, kierownicy jednostek organizacyjnych zobowiązani są do podjęcia niezbędnych środków zmierzających do zabezpieczenia dóbr kultury w sposób doraźny, co powinno być przewidziane w planie ochrony dóbr kultury jako jeden z wariantów ochrony.

§ 15. W stosunku do ruchomych dóbr kultury znajdujących się poza macierzystymi jednostkami lub będącymi w depozycie, kierownicy jednostek organizacyjnych podejmują decyzję dotyczącą ich zabezpieczenia w zależności od sytuacji, mając na uwadze skuteczność przewidywanego przedsięwzięcia ochronnego.

§ 16. Ochronę dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego, znajdujących się poza granicami kraju, regulują odrębne przepisy.

§ 18. Traci moc zarządzenie Nr Pf 27 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 10 maja 1982 r. w sprawie zasad i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego.

§ 19. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

/-/ MINISTER KULTURY I SZTUKI

Załącznik Nr 1
do zarządzenia Nr 23
Ministra Kultury i Sztuki
z dnia 25 kwietnia 1995 r.

P L A N

ochrony ruchomych dóbr kultury na wypadek
zagrożenia bezpieczeństwa państwa
i konfliktu zbrojnego

.....
(nazwa jednostki organizacyjnej)

Przedsięwzięcia związane z ukryciem i zabezpieczeniem ruchomych dóbr kultury w obrębie nieruchomości jednostki organizacyjnej:

1. Dane ilościowe zasobów i podstawowej dokumentacji dóbr kultury oraz mikrofilmów, dysków komputerowych, według ich rodzajów z podaniem ilości sztuk oraz podaniem szacunkowego ciężaru i objętości, przewidzianych do ukrycia i zabezpieczenia w miejscu dotychczasowego eksponowania.

2. Miejsca i sposoby zabezpieczenia.

3. Uzupelnienie opakowań (zastępcze opakowanie).

4. Niezbędne prace adaptacyjne pomieszczeń zapewniające właściwe przechowywanie zbiorów.

5. Kalkulacje czasu niezbędnego do przygotowania prac zabezpieczenia.

6. Liczba osób niezbędna do przeprowadzenia prac zabezpieczenia.

7. Osoba odpowiedzialna za zabezpieczenie dóbr kultury na miejscu.

8. Inne czynności związane z wykonaniem tego przedsięwzięcia.

Przedsięwzięcia związane z rozśrodkowaniem lub ewakuacją dóbr kultury:

1. Dane ilościowe dóbr kultury podlegające rozśrodkowaniu lub ewakuacji:

Lp.	Wyszczególnienie	Ilość szt.	Szacunkowe dane			Uwagi
			Objętość w m ³	Ciężar w kg	Potrzeby opakowań	
1	2	3	4	5	6	7
1	Malarstwo	43	64,5	107,5	25	
2	Szkło					
3						
	Ogółem					

2. Potrzeby w zakresie opakowań - plan ich przygotowania i wykonania, koszty.
3. Potrzeby w zakresie środków transportowych, zabezpieczenia brakującego transportu, organizacja kolumn transportowych.
4. Liczba osób niezbędna do przeprowadzenia rozśrodkowania lub ewakuacji, zespoły robocze (formacje obrony cywilnej), ich organizacja.
5. Miejsce rozśrodkowania lub ewakuacji, zakres ewentualnych prac adaptacyjnych pomieszczeń przeznaczonych na ukrycia, koszty.
6. Kalkulacje czasu niezbędnego do przeprowadzenia rozśrodkowania lub ewakuacji, organizacja pracy.
7. Osoby odpowiedzialne za wykonanie poszczególnych czynności.

Uwaga:

1. W poszczególnych punktach odpowiednio do treści ich tytułów, należy podać przedsięwzięcia dokonane i przewidywane do wykonania.
2. Plan ochrony ruchomych dóbr kultury jednostki organizacyjnej powinien posiadać następujące załączniki:
 - plan sytuacyjny jednostki organizacyjnej,
 - harmonogram realizacji planowanych przedsięwzięć z zakresu ochrony ruchomych dóbr kultury.

Załącznik Nr 2
do zarządzenia Nr 23
Ministra Kultury i Sztuki
z dnia 25 kwietnia 1995 r.

P L A N

**zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury na wypadek
zagrożenia bezpieczeństwa państwa
i konfliktu zbrojnego**

.....
(nazwa jednostki organizacyjnej)

Część I

1. Zakres otrzymanego zadania:

Lp.	Nazwa obiektu - miejscowość	Elementy podlegające zabezpieczeniu	Proponowany sposób zabezpieczenia	Koszty	Uwagi
1	2	3	4	5	6

2. Ogólna charakterystyka i położenie obiektów:

- charakterystyka obiektu (wolnostojący lub w zwartej zabudowie, wykonany z materiałów trwałych lub nietrwałych, ilość kondygnacji, zagospodarowany, niezagospodarowany, stopień zagrożenia pożarowego itp.);
- położenie (miejscowość, inne ważne obiekty rozmieszczone w tym rejonie, możliwe zagrożenie itp.).

3. Wnioski.

Część II

1. Techniczny projekt zabezpieczenia obiektu (tylko dla najcenniejszych obiektów, rozległych, o bogatej architekturze, posiadające liczne elementy wystroju zewnętrznego i wewnętrznego):

- szkic sytuacyjny obiektu z krótkim opisem;
- podstawowe rzuty obiektu (piwnice, parter, piętra) z oznaczeniem miejsc i elementów podlegających zabezpieczeniu;
- podstawowe przekroje obiektu z oznaczeniem elementów (miejsc) podlegających zabezpieczeniu;

- karty projektowe z wyrysowaniem i opisem sposobów zabezpieczenia dla poszczególnych elementów obiektu ujętych w planie ochrony (obliczenie robocizny i potrzeb materiałowych);

- sposoby przechowania i zabezpieczenia zdemontowanych elementów;
- zestawienie potrzeb materiałowych dla zabezpieczenia obiektu;
- zestawienie robocizny dla zabezpieczenia obiektu;
- zestawienie transportu i sprzętu dla realizacji prac zabezpieczenia obiektu.

2. Dla pozostałych obiektów - niezbędne dane ustala się na podstawie kart projektowych, z wyrysowaniem i opisem sposobów zabezpieczenia dla poszczególnych zabytkowych elementów obiektu, z obliczeniem dla nich nakładu robocizny oraz materiałów, a także podaniem sposobów przechowania i zabezpieczenia zdemontowanych elementów.

Przy opracowaniu "Kart projektowych" wykorzystujemy opracowanie wzorcowe "Techniczny projekt zabezpieczenia obiektu - praca studialna" część I i II - przesłana Wojewódzkim Konserwatorom Zabytków i Wojewódzkim IOC w 1981 r.

Część III

Organizacja robót zabezpieczających na obiekcie:

1. Prowadzenie robót zabezpieczających i ich organizacja:

- porządek realizacyjny i przebieg robót;
- organizacja zespołów roboczych, wykorzystanie, warunki socjalno-bytowe;
- organizacja wykorzystania transportu i sprzętu;
- zabezpieczenie materiałowe;
- powierzchnie magazynowe i pomieszczenie socjalno-administracyjne;
- zapotrzebowanie energetyczne;
- wytyczne BHP na okres robót zabezpieczających na obiekcie;
- szkic zagospodarowania rejonu robót na obiekcie;
- organizacja powiadamiania i alarmowania oraz ukrycia zabezpieczające.

2. Harmonogram przebiegu robót zabezpieczających na obiekcie.

3. Zestawienie sił i środków dla realizacji prac zabezpieczających na obiekcie.

Załącznik Nr 3
do zarządzenia Nr 23
Ministra Kultury i Sztuki
z dnia 25 kwietnia 1995 r.

INSTRUKCJA

**w sprawie organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia
bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego**

ORGANIZACJA OCHRONY DÓBR KULTURY

I. Wykazy ruchomych dóbr kultury podlegających rozśrodkowaniu lub ewakuacji

§ 1.1. Jednostki organizacyjne podczas prac przygotowawczych sporządzają wykazy ruchomych dóbr kultury, które podlegają ochronie poprzez rozśrodkowanie lub ewakuację.

2. Wykazy sporządza się na podstawie rejestru zabytków, ksiąg inwentarza muzealiów, inwentarzy materiałów archiwalnych i bibliotecznych, katalogu zabytków i innych materiałów ewidencyjnych wg rodzajów muzealiów lub zespołów archiwalnych i bibliotecznych w trzech egzemplarzach. Wzór wykazu przedstawia załącznik nr 1 do instrukcji.

3. Pierwszy egzemplarz wykazu, o którym mowa w ust. 1 i 2 stanowi załącznik do planu ochrony dóbr kultury jednostki organizacyjnej, drugi egzemplarz przysyła się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków, natomiast trzeci przysyła się do urzędu gminy.

II. Wykaz nieruchomości dóbr kultury podlegających zabezpieczeniu

§ 2.1. Pracami zabezpieczającymi obejmuje się obiekty najcenniejsze wytypowane z obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a w szczególności:

1) zabytki architektury, budownictwa i ich zespoły o najwyższej wartości artystycznej, historycznej, czy naukowej w skali światowej, wpisane na Listę Dziedzictwa Światowego na podstawie Konwencji z dnia 16.11.1972 r. w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego;

2) zabytki architektury, budownictwa i ich zespoły reprezentowane w skali krajowej przez swe walory artystyczne, historyczne czy naukowe dla danego okresu, rodzaju lub grupy artystyczno-historycznej, a także prekursorskie pod względem stylistycznym, typologicznym, technicznym, jak również zabytki o mniejszych wartościach, ale unikalnych w skali kraju;

3) zabytki architektury, budownictwa i ich zespoły o niewielkich lub minimalnych wartościach naukowych lub artystycznych, ale o dużych wartościach historycznych z racji związku z osobami, czy wydarzeniami o pierwszorzędnym, ogólnonarodowym czy ogólnopaństwowym znaczeniu.

2. Wyboru obiektów z równoczesnym określeniem sposobów i zakresu wykonania prac zabezpieczających dokonują Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków na wniosek i przy udziale przedstawicieli właścicieli lub użytkowników obiektów.

3. Dla obiektu zakwalifikowanego do ujęcia w "Wykazie nieruchomości dóbr kultury podlegających zabezpieczeniu", w czasie jego przeglądu sporządza się "Spis proponowanych prac zabezpieczających obiektu" - w trzech egzemplarzach. Egzemplarz Nr 1 pozostaje w jednostce organizacyjnej, egz. Nr 2 przesyła się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków, egz. Nr 3 przesyła się do urzędu gminy.

4. Wzór "Spisu proponowanych prac zabezpieczających obiektu" przedstawia załącznik Nr 2 do instrukcji.

5. Zbiorczy "Wykaz nieruchomości dóbr kultury podlegających zabezpieczeniu na terenie województwa" sporządza Wojewódzki Konserwator Zabytków.

6. Wzór "Wykazu nieruchomości dóbr kultury podlegających zabezpieczeniu na terenie województwa" przedstawia załącznik Nr 3 do instrukcji.

III. Organizacja zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury

§ 3.1. Nieruchome dobra kultury, ujęte w "Wykazie nieruchomości dóbr kultury podlegających zabezpieczeniu" objęte są następującymi pracami zabezpieczającymi:

1) prace I kolejności, obejmują one:

- najcenniejsze obiekty w danym województwie,
- najcenniejsze elementy wystroju zewnętrznego i wewnętrznego w priorytetowych obiektach,
- elementy wystroju zewnętrznego i wewnętrznego obiektów planowane do demontażu i ukrycia;

2) prace II kolejności, obejmują one:

- pozostałe prace zabezpieczające realizowane w zabytkowych obiektach ujętych w "Wykazie nieruchomości dóbr kultury podlegających zabezpieczeniu".

2. Przedsięwzięcia w zakresie zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury realizuje się metodą:

- pełnego opracowania ewidencyjno-dokumentacyjnego obiektu;
- prac techniczno-inżynierskich.

3. Prace przygotowawcze w zakresie zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury, ujętych w wykazie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w jednostkach organizacyjnych wykonuje się w czasie pokoju metodą pełnego opracowania ewidencyjno-dokumentacyjnego. Obejmuje ona takie przedsięwzięcia, jak:

- uzupełnienie dokumentacji inżyniersko-budowlanej i konserwatorskiej obiektów zabytkowych;
- przeprowadzenie inwentaryzacji obiektów zabytkowych z ustaleniem najcenniejszych elementów proponowanych do ujęcia w planie zabezpieczenia dóbr kultury;

- sporządzenie wykazów nieruchomości dóbr kultury z ustaleniem obiektów podlegających ochronie i sposobów ich zabezpieczenia;

- opracowanie technicznych projektów zabezpieczenia zabytkowych obiektów lub kart projektowych z wyrysowaniem i opisem sposobów zabezpieczenia dla poszczególnych zabytkowych elementów;

- opracowanie planów ochrony dóbr kultury;

- opracowanie dokumentacji mikrofilmowej, fotogrametrycznej, fotograficznej i dysków komputerowych dotyczących najcenniejszych obiektów zabytkowych.

4. Organizatorami prac ewidencyjno-dokumentacyjnych są: Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków, a wykonawcami użytkownicy i właściciele obiektów.

5. Prace wykonawcze dotyczące zabezpieczenia zabytkowych obiektów wykonuje się metodą realizacji prac techniczno-inżynierskich, która obejmuje takie przedsięwzięcia jak:

- oznakowanie obiektów specjalnym znakiem rozpoznawczym "Konwencji Haskiej";

- wykonanie prac inżynierskich-budowlanych (wzmocnienie elementów, ich obudowa itp.);

- wykonanie prac inżynierskich-konserwatorskich (demontaż i ukrycie elementów itp.);

- zabezpieczenie przeciwpożarowe obiektu zabytkowego.

6. Organizatorami wykonania prac techniczno-inżynierskich są - Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków oraz użytkownicy i właściciele obiektów, a wykonawcami - użytkownicy i właściciele obiektów, wspierani siłami formacji obrony cywilnej.

§ 4.1. Nieruchome dobra kultury, podlegają specjalnemu oznakowaniu. Znak ten może być wymalowany na samym obiekcie lub w inny odpowiedni sposób. Znak ten powinien być dobrze widoczny z dnia tak z powietrza jak i z ziemi.

2. Znakowanie obiektów zabytkowych dokonują jednostki organizacyjne.

3. Wzór znaku, o którym mowa w ust. 1 określa załącznik Nr 4 do instrukcji.

§ 5. Odpowiedzialnymi za prowadzenie prac związanych z zabezpieczeniem nieruchomości dóbr kultury są kierownicy jednostek organizacyjnych.

IV. Siły i środki do prac zabezpieczających nieruchomości dobra kultury

§ 6.1. Do realizacji prac zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury kierownicy jednostek organizacyjnych wyznaczają z pracowników zespoły robocze lub organizują formacje obrony cywilnej. Na kierownika zespołu wyznacza się doświadczonego pracownika.

2. Za przygotowanie zespołów roboczych lub formacji obrony cywilnej do realizacji prac zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury odpowiedzialny jest kierownik jednostki organizacyjnej.

3. Jednostki organizacyjne realizujące zadania ujęte w planach zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego korzystają ze środków rzeczowych i osobowych w oparciu o przepisy rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie świadczeń na rzecz obrony.

V. Organizacja ochrony ruchomych dóbr kultury na miejscu

§ 7.1. Ruchome dobra kultury, w obrębie jednostki organizacyjnej przechowujemy przez złożenie ich w odpowiednio przystosowanych piwnicach, pomieszczeniach parterowych lub poprzez zakopanie w ziemi w odpowiednich opakowaniach.

2. Obiekty przewidziane na miejsce ukrycia i przechowywanie powinny posiadać odpowiednie warunki zapewniające właściwe przechowywanie i ochronę przed kradzieżą i zniszczeniem.

3. Prace adaptacyjne w pomieszczeniach przewidzianych na miejsca przechowywania i ukrycia ruchomych dóbr kultury powinny być prowadzone w ograniczonym zakresie już w czasie pokoju w ramach kapitalnych remontów i modernizacji oraz podczas bezpośredniego zagrożenia państwa, na podstawie wcześniej opracowanej uproszczonej dokumentacji prac adaptacyjnych.

§ 8.1. Do sprawnego przeprowadzenia prac ukrycia i zabezpieczenia ruchomych dóbr kultury, kierownicy jednostek organizacyjnych wyznaczają z podległego personelu zespoły robocze.

2. Kierownicy jednostek organizacyjnych określają w sposób szczegółowy zakres czynności dla poszczególnych zespołów.

3. W jednostkach organizacyjnych o mało liczebnych załogach powołuje się formacje obrony cywilnej jako pododdziały zabezpieczenia dóbr kultury. Kierownik jednostki organizacyjnej jest odpowiedzialny za organizacyjne i specjalistyczne przygotowanie pododdziału do prowadzenia prac zabezpieczenia ruchomych dóbr kultury.

§ 9.1. Opakowaniami używanymi do zabezpieczenia ruchomych dóbr kultury mogą być skrzynie, worki brezentowe lub azbestowe rury cementowo-azbestowe i inne rodzaje opakowań.

2. Wzory potrzebnych opakowań dla poszczególnych rodzajów dóbr kultury, ich ilość, rozmiary i typy określają kierownicy jednostek organizacyjnych.

3. Wykonanie brakującej ilości opakowań, jednostki organizacyjne podejmują w okresie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa we własnym zakresie.

VI. Organizacja rozśrodkowania lub ewakuacji ruchomych dóbr kultury

§ 10.1. Rozśrodkowaniu lub ewakuacji podlegają ruchome dobra kultury, które określi kierownik jednostki organizacyjnej.

2. Szczegółowej ochronie podlegają miejsca rozśrodkowania lub ewakuacji ruchomych dóbr kultury, których znajomość powinna być ograniczona do personelu jednostki organizacyjnej.

§ 11.1. Miejsce rozśrodkowania lub ewakuacji ustala się w ramach prowadzonych prac przygotowawczych. Należy typować przynajmniej dwa miejsca rozśrodkowania lub ewakuacji ruchomych dóbr kultury (główne i zapasowe). Powinny one znajdować się z dala od głównych szlaków komunikacyjnych i ważnych ośrodków przemysłowych oraz od wszelkich obiektów wojskowych.

2. Wszelkie obiekty przewidziane na miejsca rozśrodkowania lub ewakuacji powinny posiadać odpowiednie warunki zapewniające właściwe przechowywanie i ochronę przed kradzieżą i zniszczeniem.

3. Wszystkie jednostki organizacyjne niezależnie od podporządkowania, miejsca rozśrodkowania lub ewakuacji uzgadniają z właściwym Inspektorem Ochrony Cywilnej.

§ 12.1. Potrzeby w zakresie transportu określa się na podstawie ilości dóbr kultury przewidzianych do rozśrodkowania lub ewakuacji, ich ciężaru i objętości, ładowności środków transportowych oraz odległości do miejsca rozśrodkowania lub ewakuacji.

2. Środki transportowe w czasie rozśrodkowania lub ewakuacji dóbr kultury powinny być wykorzystane w sposób zorganizowany i najbardziej efektywny. Należy też przewidzieć organizację prac załadowczych i wyładowczych oraz wyznaczenie i przygotowanie podjazdów.

§ 13. Rozśrodkowanie lub ewakuację ruchomych dóbr kultury przeprowadza się według zasad ustalonych w planie ochrony dóbr kultury w innych sytuacjach, stosownie do decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 14.1. Dobra kultury umieszcza się w opakowaniach wraz z ich spisem, sporządzonym w dwóch egzemplarzach. Drugi egzemplarz spisu dołącza się do wykazu ruchomych dóbr kultury podlegających rozśrodkowaniu lub ewakuacji.

2. Na opakowaniach umieszcza się napis o treści: "Dobra kultury - własność (podać nazwę jednostki organizacyjnej)" oraz numer opakowania.

3. Wzory napisów określa załącznik Nr 5 do instrukcji.

§ 15. Prace załadowcze i wyładowcze należy prowadzić w sposób zorganizowany, szybko i sprawnie, przestrzegając przepisów BHP i obowiązujących norm załadowczych.

§ 16.1. Formowanie kolumn i ich przejazd powinny się odbywać zgodnie z ogólnie obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

2. Na kierownika kolumny wyznacza się pracownika jednostki organizacyjnej, któremu wręcza się następujące dokumenty: imienne upoważnienie, wykaz ruchomych dóbr kultury podlegających rozśrodkowaniu lub ewakuacji oraz dokumenty przewozowe.

3. Kierownikiem kolumny powinna być w zasadzie osoba, która pozostaje w miejscu rozśrodkowania lub ewakuacji i ma zlecone sprawowanie ochrony nad rozśrodkowanymi lub ewakuowanymi dobrami kultury.

4. W przypadku rozśrodkowania lub ewakuacji dóbr kultury do muzeów terenowych lub innych obiektów, gdzie może być im zapewniona ochrona i konserwatorskie zabezpieczenie przez miejscowy personel, można zrezygnować z wyznaczenia osoby do sprawowania ochrony, o której mowa w ust. 3, po uprzednim protokolarnym przekazaniu dóbr kultury.

5. Przez sprawowanie ochrony, o której mowa w ust. 3 i 4, należy rozumieć również zorganizowanie samej ochrony na miejscu przechowywania dóbr kultury, jak też nawiązanie współpracy w tym zakresie z terenowymi władzami, a szczególnie z organami policji.

6. Do kolumny transportowej przydziela się niezbędną ilość pracowników dla przeprowadzenia wyładowania dóbr kultury w miejscu rozśrodkowania lub ewakuacji. Pracownicy ci w czasie transportowania stanowią ochronę tych dóbr.

§ 17.1. Pracownicy związani z ochroną dóbr na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub konfliktu zbrojnego powinni być wyposażeni w karty tożsamości dla personelu przydzielonego do ochrony dóbr kultury. Wzór karty stanowi załącznik Nr 6 do instrukcji.

.....
Nazwa jednostki organizacyjnej

W Y K A Z
ruchomych dóbr kultury podlegających rozśrodkowaniu lub ewakuacji

Lp.	Wyszczególnienie	Ilość sztuk	Nr kolejny księgi inwentarza dóbr kultury	Nr opakowania (skrzyni) w których się znajduje	Uwagi
1	2	3	4	5	6
	Malarstwo				
	Rzeźba				
	Szkło i porcelana				
	Wyroby złotnicze i jubilerskie				
	Metale				
	Tkaniny				
	Mebłe				
	Numizmatyka				
	Grafika				
	itd.				

Uwaga: Wykazy sporządza się oddzielnie dla poszczególnych rodzajów dóbr kultury

S P I S

proponowanych prac zabezpieczających obiektu

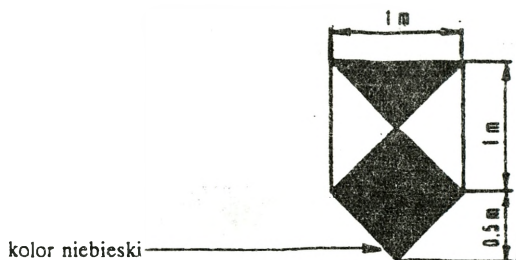
(nazwa obiektu)

Lp.	Elementy obiekту podlegające zabezpieczeniu	Propo- nowany sposób zabez- pieczenia	Orientacyjnie ustalono x/				Uwagi
			siły	środki	czas wykonania zadania	koszty	
1	2	3	4	5	6	7	8

x/ Dokładne określenie potrzeb w zakresie sił, środków, kosztów i czasu wykonania zadania ustalone zostanie w "Technicznym projekcie zabezpieczenia zabytkowych obiektów" lub w "Karcie projektowej".

154

A. Wzór znaku rozpoznawczego "Konwencji Haskiej", w układzie pojedynczym służy do oznakowania dóbr kultury korzystających z ochrony ogólnej.

1. Znak rozpoznawczy "Konwencji Haskiej" o naturalnej wielkości z czytelną informacją, że obiekt (nazwa obiektu, nr obiektu itp.) jest zaliczony do obiektów korzystających z ochrony ogólnej, umieszcza się przy wejściu na nieruchomości, na której znajduje się obiekt zabytkowy.

Dolna krawędź znaku powinna znajdować się 2 metry powyżej poziomu ziemi.

2. Pełną widoczność znaku za dnia zapewnia się poprzez odpowiednie jego rozmieszczenie na:

1/ dachach obiektu:

a) pojedynczego obiektu:

- dachu płaskim - jeden komplet znaku,
- dachu o wysokiej kalenicy - po jednym zestawie znaku po jednej i drugiej stronie kalenicy,

b) kilku obiektach na nieruchomości:

- o dachach płaskich - po jednym zestawie znaku na każdym obiekcie,
- o dachach o wysokiej kalenicy - po jednym zestawie znaku, na przemian z jednej i z drugiej strony kalenicy,

2/ zewnętrznych ścianach obiektu:

a) pojedynczego obiektu - na ścianie frontowej i tylnej,

b) kilku obiektach na nieruchomości - na zewnętrznych ścianach poszczególnych budynków wytyczających zarys posesji,

3/ placach nieruchomości na których rozmieszczonych jest kilka obiektów zabytkowych:

- jeden zestaw znaku o podwójnych wymiarach.

3. Zestawy znaków można wykonać na:

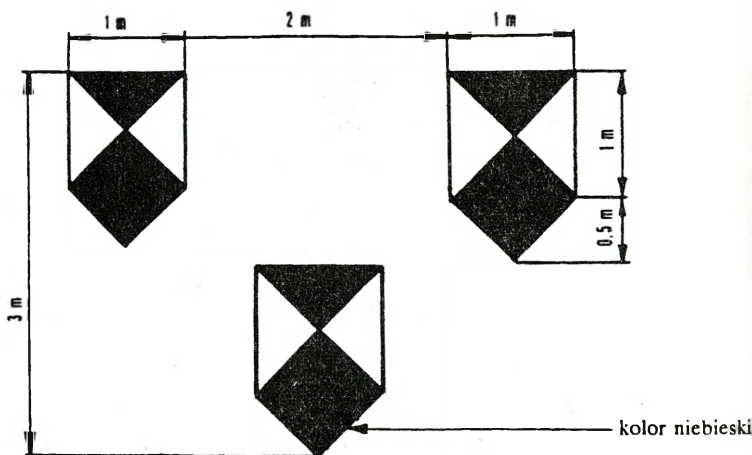
1/ dachu obiektu poprzez:

- malowaniu farbą olejną bezpośrednio na dachu obiektu,
- rozciągnięcie płótna z namalowanym zestawem znaku,
- przymocowanie tektury (dykty, deski) z namalowanym zestawem znaku,

2/ ścianach obiektu zawieszenie plansz tekturowych (z desek) z namalowanym zestawem znaku,

3/ na placu nieruchomości - rozciągnięcie płótna z namalowanym zestawem znaku lub wysypanie kolorowego kruszywa (materiałów trwałych).

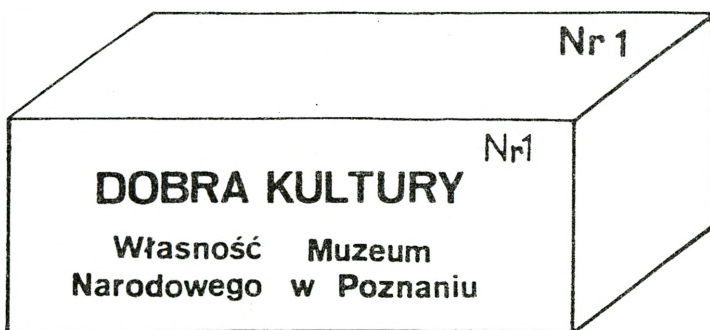
B. Dla oznakowania dóbr kultury korzystających z ochrony specjalnej ustalono znak rozpoznawczy Konwencji Haskiej w układzie potrójnym

1. Znakiem rozpoznawczym "Konwencji Haskiej" w układzie potrójnym, podlegającym oznakowaniu nieruchome dobra kultury szczególnie cenne, wpisane do "Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną".

2. Zasady rozmieszczania znaku rozpoznawczego "Konwencji Haskiej" w układzie potrójnym, na obiektach zabytkowych objętych ochroną specjalną są takie same jak dla obiektów zabytkowych objętych ochroną ogólną.

Wzory napisów

Załącznik Nr 6 do instrukcji

Karta tożsamości dla personelu przydzielonego do ochrony dóbr kultury

(Strona frontowa)

(odwrocie)

kolor niebieski

(Fotografia posiadacza)

Podpis lub odciski palców
lub jedno i drugie(Pieczęć sucha władzy
wystawiającej kartę)

Nazwisko

Imiona

Data urodzenia

Tytuł lub stopień

Stanowisko

jest posiadaczem niniejszej karty tożsamości na podstawie
Konwencji Haskiej z dn. 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr
kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Data wystawienia

Numer karty

Wzrost

Oczy

Włosy

Inne elementy identyfikacji

.....

SPOTKANIE EKSPERTÓW W SPRAWIE ZASTOSOWANIA I SKUTECZNOŚCI KONWENCJI O OCHRONIE DÓBR KULTURY W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO

(Haga, 14 maja 1954 roku)

Haga, 5 - 7 lipca 1993 roku

SPRAWOZDANIE KOŃCOWE

1. W dniach od 5 do 7 lipca 1993 roku odbyło się w Hadze na zaproszenie Rządu Holenderskiego spotkanie ekspertów prawnych i kulturalnych mające na celu przeanalizowanie zastosowania i skuteczności Konwencji o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego (Haga, 14 maja 1954 roku).

Spotkanie zostało zorganizowane przez Ministerstwo Pomocy Społecznej Zdrowia i Kultury oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z Sekretariatem UNESCO. W spotkaniu, któremu przewodniczył pan Adrian Bios, doradca prawny Ministerstwa Spraw Zagranicznych uczestniczyli eksperci z dziewiętnastu krajów, przedstawiciele UNESCO i dwu organizacji pozarządowych oraz dwu ekspertów występujących we własnym imieniu. Pełna lista uczestników zamieszczona jest w Aneksie do niniejszego Sprawozdania.

2. Minister Spraw Zagranicznych Holandii dr Peter H. Koijmans otwierając spotkanie podkreślił wagę przywiązywaną przez Rząd Holandii do rozwoju międzynarodowych praw humanitarnych, w tym prawa o ochronie dziedzictwa kulturalnego. Wszelstronny przegląd Konwencji z roku 1954 będącej częścią "Prawa haskiego", może stanowić istotny wkład w realizację jednego z głównych zadań oenietowskiej Dekady Prawa Międzynarodowego. Kończąc dr Peter H. Koijmans wyraził przekonanie, że spotkanie ekspertów przyczyni się do ochrony naszego wspólnego dziedzictwa kulturowego, utrata którego daleko wykracza poza same zniszczenia zabudowań, przedmiotów i miejsc. Sprawozdanie ze spotkania zostało przedstawione pani Minister Kultury. Hedy d'Ancona, która wyraziła swoją satysfakcję z faktu, iż spotkanie ekspertów przyniosło owoce w postaci niezbędnych wskazań dla następnego etapu w procesie przeglądu Konwencji z roku 1954 w ramach UNESCO. Pani Minister następnie podkreśliła, że jedno z zagadnień dyskutowanych

podczas spotkania, a mianowicie kształcenie i szkolenie oddziałów wojskowych biorących udział w działaniach oenzetowskich sił pokojowych, zostanie podjęte przez Rząd Holandii w najbliższej przyszłości.

3. Uczestnicy przyjęli Program obrad Spotkania (Aneks II). Przedstawicielka UNESCO przedstawiła okoliczności, które doprowadziły do zwołania tego spotkania i wyjaśniła, iż sprawozdanie zawierające zestaw zaleceń dla Sekretariatu zostało przygotowane przez prof. Patricka Boylana. Wyraziła ona życzenie, żeby rezultaty spotkania stanowiły istotny wkład w dyskusję na ten sam temat podczas 142 posiedzenia Rady Wykonawczej oraz podczas 27 Konferencji Ogólnej UNESCO. Na zakończenie spotkania przedstawicielka UNESCO podkreśliła, że przedmiot Protokołu Dodatkowego do Konwencji z roku 1954 i jego związku z Konwencją z roku 1970 wymagają dalszej dyskusji.

4. Spotkanie ekspertów rozpoczęło się dyskusją ogólną na temat zastosowania i skuteczności Konwencji z roku 1954 w oparciu o Materiały do dyskusji przygotowane przez Holandię, które koncentrowały się w ogólnych kategoriach na możliwych sposobach i środkach wzmocnienia Konwencji z roku 1954.

5. Podczas dyskusji plenarnej spotkanie ekspertów przyznało, że przedmiot i cel Konwencji nadal są ważne i realistyczne oraz że jej fundamentalne zasady mogą być uważane za część międzynarodowego prawa zwyczajowego. Zauważono, że potwierdzenie tych zasad mogłoby być celowe. Jednocześnie zwrócono uwagę, na oczywiste słabe strony w postanowieniach Konwencji oraz braki we wprowadzaniu jej w życie.

Ogólnie zgodzono się, że powszechna akceptacja Konwencji z roku 1954 jest warunkiem niezbędnym dla skutecznej ochrony dóbr kultury w okresach konfliktów zbrojnych. Niedawne przypadki konfliktów zbrojnych ukazały doniosłość ochrony dóbr kultury. Zaobserwowano, że zniszczenie dóbr kultury czasami okazywało się być celem konfliktu zbrojnego. Należy dołożyć starań zarówno na szczeblu państwowym jak też regionalnym i międzynarodowym w celu zwiększenia liczby Państw - Stron Konwencji i popierania wprowadzania Konwencji w życie oraz bardziej skutecznego stosowania jej przez Układające się Strony. Istniejące organizacje regionalne mogą odgrywać ważną rolę w zachęcaniu do nowych ratyfikacji, przyczyniając się w ten sposób do bardziej zrównoważonej i równomiernej reprezentacji krajów z różnych regionów geograficznych wśród uczestników Konwencji. Ponadto wskazano, że informacja na temat funkcjonowania Konwencji powinna zostać skierowana do osób odpowiedzialnych za jej stosowanie, zarówno wojskowych, jak i cywilów. W związku z tym rozmaici eksperci podkreślali potrzebę właściwego wzmocnienia stosowanych środków, w tym sankcji w ramach systemów prawnych poszczególnych państw.

Jednym z warunków skuteczności systemów ochronnego Konwencji jest przyjęcie środków zapobiegających zawartych w Konwencji. Podczas Spotkania ekspertów zauważo-

no jednak, iż nie zapewniono takich zasadniczych środków, jak przygotowanie i udostępnienie precyzyjnej dokumentacji chronionych dóbr kultury: trzeba temu zaradzić.

6. Następnie Spotkanie ekspertów zajęło się dyskusją na temat kwestii materialno-prawnych według sugestii zawartych w Materiałach do dyskusji. Kwestie te są podejmowane w poniższych podpunktach.

6.1. Zakres Konwencji

Jakkolwiek uznano za wielce pożądane rozwinięcie międzynarodowego narzędzia prawnego mogącego chronić także dziedzictwo naturalne, zgodzono się co do tego, że zakres Konwencji z roku 1954, ze względu na jej bardzo szczególny charakter, nie powinien być rozciągany na ochronę dziedzictwa naturalnego. System ochrony ustalony dla dóbr kultury w Konwencji z roku 1954 nie odpowiada wymogom systemu ochrony właściwej dla dziedzictwa naturalnego. Uczestnicy przyznali, że ochrona dziedzictwa naturalnego była już podejmowana na innych forach.

Podkreślono wagę ochrony dóbr kultury dla ludzkości. Wyznaczenie dóbr kultury do ochrony w ramach Konwencji wskazywało również na zainteresowanie ludzkości ich ochroną.

Postawiono kwestię, czy słowo "okupacja" w Konwencji z roku 1954 pozwala na stosowanie odnośnych postanowień Konwencji do działań podjętych w ramach działań utrzymywania pokoju.

Dopóki oenztowskie siły pokojowe działają za zgodą państwa gospodarza takie operacje nie są uznawane za okupację w rozumieniu konwencji.

6.2. (Specjalny) System ochrony

Używana w Konwencji definicja dóbr kultury była pierwszym zagadnieniem poddanym dyskusji. Definicja przedstawiona w Artykule 1 Konwencji wydaje się nadal w znacznym stopniu możliwa do zaakceptowania przez uczestników, bowiem jak uznano jest ona wystarczająco szeroka, by mogła obejmować całość dziedzictwa kulturalnego potrzebującego ochrony.

Następnie eksperci omawiali system ochrony przewidziany w Konwencji z roku 1954 i rozróżnienie pomiędzy dwoma poziomami ochrony: ochrona ogólna i ochrona specjalna. Podnoszono i argumenty za i przeciw ważności czy użyteczności takiego rozróżnienia. Podkreślono tym niemniej, że o ile system ochrony miałby być modyfikowany, poziom ochrony powinien za wszelką cenę być nie niższy niż poziom ochrony już zawarty w istniejących postanowieniach Konwencji z roku 1954 i w innych instrumentach prawnych takich jak Konwencja o Dziedzictwie Światowym z roku 1972 albo Protokoły z roku 1977 do Konwencji Genewskich z roku 1949.

Wyrażono pewne wątpliwości, co do użyteczności specjalnego systemu ochrony. Procedura wpisywania dóbr kultury do Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kultury pod

Specjalną Ochroną została uznana za zbyt skomplikowaną. Jeżeli ten system miałby być utrzymany, powinien zostać uproszczony, a mianowicie należy dokonać przeglądu jego warunków i uczynić je bardziej obiektywnymi. W związku z tym można się odwołać do doświadczeń rejestrowania obiektów na Liście Dziedzictwa Światowego w ramach Konwencji z roku 1972. Niektórzy uczestnicy zauważyli jednak, że to obiekty kultury jako takie powinny być używane jako odniesienie.

Zasugerowano, iż należy zapewnić dla poprawienia wymogów wpisywania do Międzynarodowego Rejestru, pewne rozwiązania instytucjonalne w ramach Konwencji z roku 1954, podobne do rozwiązań w ramach Konwencji z roku 1971, ułatwiając w ten sposób zastosowanie specjalnego systemu ochrony.

6.3. Wprowadzanie w życie

Panowało powszechne odczucie, że wprowadzanie w życie Konwencji powinno być wzmocnione oraz że system sankcji zasługuje na dalszą uwagę. Podkreślono, że ataki na dobra kultury zostały już zdefiniowane jako zbrodnie wojenne w Protokole I z roku 1977 do Konwencji Genewskich z roku 1949 i w ramach Konwencji z roku 1954. Państwa - Strony były zobowiązane do nakładania sankcji na poziomie państwowym na łamiących Konwencję. Sugerowano, że takie ataki powinny być ponadto opisane jako zbrodnie wojenne w samej Konwencji Haskiej, na przykład przez sformułowanie dodatkowego instrumentu, takiego jak Protokół do Konwencji.

Uznano, że dwa aspekty tej kwestii sankcji powinny być wzięte pod uwagę, z jednej strony odpowiedzialność Państwa za pogwałcenie Konwencji Haskiej, a z drugiej strony indywidualna odpowiedzialność kryminalna, a w tym wypadku osoby odpowiedzialne powinny być ścigane albo przez trybunał międzynarodowy albo przez trybunały państwowe.

6.4. Zniszczenie dóbr kulturalnych w okresach konfliktów zbrojnych nie mających charakteru międzynarodowego

Wyrażono życzenie, iż w sytuacji idealnej ochrona, jaką otacza się dziedzictwo kulturalne w konfliktach wewnętrznych nie powinna się różnić od ochrony, jaką otacza się je podczas konfliktów międzynarodowych. Kwestia ta jednak, co podkreślało kilku uczestników, powiązana jest z zagadnieniem poszanowania suwerenności państwowej. W związku z tym wspomniano możliwą rolę Rady Bezpieczeństwa w zapewnianiu ochrony dóbr kultury podczas konfliktu wewnętrznego stwarzającego zagrożenie dla bezpieczeństwa i pokoju międzynarodowego. Niektóre delegacje wyraziły jednak wątpliwość, co do możliwej roli Narodów Zjednoczonych w ochronie dziedzictwa kulturalnego, szczególnie podkreślając potrzebę zgody państwa gospodarza i przywołując zasadę konieczności militarnej.

W każdym przypadku przygotowanie w okresie pokoju na poziomie państwowym odpowiednich list chronionych dóbr kultury mogłoby z pewnością poprawić ich ochronę w razie konfliktu zbrojnego.

6.5. Kwestie instytucjonalne

Spotkanie ekspertów przeprowadziło szeroką wymianę poglądów na temat tego, czy jest potrzebny organ instytucjonalny w ramach Konwencji z roku 1954. Sformułowano wniosek, że organ wzorowany na Komitecie Dziedzictwa Światowego mógłby przyczynić się do bardziej skutecznego wcielania w życie Konwencji z roku 1954. W związku z tym spotkanie przyjęło do wiadomości rekomendacje profesora Boylana (Dodatek X niniejszego Sprawozdania) dotyczące stosowności zakładania Komitetu i sformułowało rozmaite zadania i funkcje, takie jak monitorowanie, nadzór, edukacja i doradztwo, które mogłyby być podjęte przez taki organ. Wymaga to jednak dalszego opracowania.

Niektóre delegacje wskazywały, że mechanizm instytucjonalny mógłby spełniać ważne funkcje w zakresie oceny podań o (nowe) wpisy do Międzynarodowego Rejestru Ochrony Specjalnej i mógłby sformułować obiektywne i neutralne kryteria dla takich wpisów. Sformułowano również wniosek, iż sprawozdawczość w ramach Konwencji z roku 1954 mogłaby ulec poprawie dzięki rozwojowi takiego mechanizmu instytucjonalnego. Wyrażono odczucie podczas Spotkania, że ustanowienie takiego organu mogłoby ponadto poprawić świadomość Państw i jednostek, co do przedmiotu i celu Konwencji z roku 1954, podczas gdy rotacyjne członkostwo w tej instytucji mogłoby zwiększyć zaangażowanie Układających się Stron Konwencji.

Niektórzy uczestnicy wskazywali, przyznając jednocześnie stosowność i konieczność ustanowienia pewnego rodzaju mechanizmu instytucjonalnego, potrzebę wsparcia administracyjnego i sekretarskiego. Dyskutowano o rozmaitych możliwościach obsługi mechanizmu instytucjonalnego i ich finansowych konsekwencjach. Wedle ogólnego odczucia Sekretariat UNESCO z powodu swego doświadczenia i ekspertyzy mógłby spełniać w tym względzie ważną rolę. Niektóre delegacje podniosły poważne kwestie związane z bardziej proceduralnymi aspektami utworzenia takiego organu. Kwestie te nie były dyskutowane szczegółowo, jakkolwiek wielu ekspertów wskazywało, że w tym względzie praktyką Komitetu Dziedzictwa Światowego i Konwencji z roku 1970 o środkach przeciw nielegalnemu handlowi dobrami kultury mogłoby stanowić wskazówkę, jak podejść do tego zagadnienia. Podczas spotkania dyskutowano również w ramach tego punktu obrad o roli instytucji pozarządowych. Zgodzono się, iż należy maksymalnie wykorzystać ich doświadczenie tak na poziomie praktycznym, jak i edukacyjnym. Niektórzy eksperci zwrócili uwagę na pewne operacyjne funkcje, jakie mogłyby być wykonane przez przedstawicieli instytucji pozarządowych w związku z organem, jaki ma być ustanowiony i/lub UNESCO. Spotkanie przedyskutowało w kategoriach dość

ogólnych ustanowienie i możliwe relacje pomiędzy działaniami i siłami pokojowymi Organizacji Narodów Zjednoczonych, a wprowadzaniem w życie Konwencji z roku 1954 i kwestię, czy UNESCO mogłoby odgrywać rolę w ramach działań utrzymywania pokoju przez Organizację Narodów Zjednoczonych, tak aby uczestniczyć w zwiększeniu ochrony dziedzictwa kulturowego w okresach konfliktów zbrojnych. Zauważono, że taki udział mógłby mieć miejsce tylko w ramach mandatu udzielonego przez Radę Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych dla działań pokojowych w zgodzie z prawem międzynarodowym i Kartą Narodów Zjednoczonych. Potrzeba posiadania stałych obserwatorów, na przykład przedstawicieli organizacji pozarządowych, ICCROM lub UNESCO, współpraca z siłami pokojowymi Organizacji Narodów Zjednoczonych w tej dziedzinie była ogólnie akceptowana. Spotkanie uzgodniło, że sposoby i możliwe systemy współpracy pomiędzy zaangażowanymi agencjami i instytucjami wymagają dalszej dyskusji.

6.6. Komisarze - Generalni / Siły Ochrony

Zgodzono się podczas Spotkania, iż ani mechanizm Komisarzy Generalnych ani Sił Ochrony nie funkcjonował dobrze, ale były wahania, co do ewentualnego zniesienia ustalonego systemu i usunięcia postanowień Konwencji z roku 1954 i jej Regulacji na przyszłym etapie procesu przeglądu. Zaobserwowano, że jest to po części rezultat pewnego zaniedbania Konwencji z roku 1954, ale Państwa członkowskie były też w nawyższym stopniu powściągliwe w przyznawaniu się do zaangażowania w konflikty zbrojne.

Spotkanie dyskutowało rozmaite sposoby poprawy w tym względzie Konwencji z roku 1954. Niektóre delegacje odniosły się do możliwej roli ICRC (Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża), który mógłby działać jako neutralny pośrednik w przypadku konfliktu, ale inni dyskutanci twierdzili, że mogłoby to doprowadzić do konfliktu interesów tej organizacji, podczas gdy zasadniczy cel Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża to, jak się wydaje skupienie się na ochronie życia ludzkiego. Zaobserwowano, że Komisja Ustaleń stworzona w oparciu o Artykuł 90 I Protokołu Dodatkowego mogłaby także odgrywać rolę, jakkolwiek wskazywano, że liczba Państw, które zaakceptowały kompetencje Komisji Ustaleń nie pokrywa się z liczbą ratyfikacji I Protokołu Dodatkowego.

Spotkanie podkreśliło wagę rozwijania elastycznego i uproszczonego systemu, jaki mógłby włączać przedstawicieli UNESCO i organizacji pozarządowych w wykonywanie pewnych operacyjnych i prewencyjnych działań. Pod tym względem wspomniano o możliwości stworzenia organizacji w rodzaju "Błękitna Tarcza", która mogłaby działać w nagłych przypadkach lub w sytuacjach, kiedy zaangażowanie się UNESCO stwarzałoby kłopoty. Niektóre delegacje odnosiły się do możliwości dodania do Konwencji z roku

1954 postanowienia zgodnego z Artykułami 9 i 10 Konwencji Genewskich I - III i Artykułami 10 i 11 Konwencji Genewskiej IV.

Niektóre delegacje wskazywały, że przyszły mechanizm instytucjonalny mógłby odgrywać rolę w zapewnieniu UNESCO i/lub organizacjom pozarządowym i stronom konfliktu odpowiedniej dokumentacji i informacji na temat dziedzictwa kulturowego.

6.7. Propagowanie wiedzy i rozumienia

Potrzeba propagowania informacji na temat Konwencji Haskiej była dyskutowana szczegółowo zarówno w aspekcie ogólnym jak i w odniesieniu do innych zagadnień materialno-prawnych.

Niektórzy eksperci podkreślali, że UNESCO powinno być zachęcane do odgrywania ważnej roli w tym względzie. Organizacje pozarządowe i ICCROM także były wymieniane zarówno jako źródła informacji i jako propagatorzy. Uczestnicy zauważyli, że o ile idzie o rozpowszechnianie rozmaite grupy publiczności powinny być zaangażowane. Przede wszystkim szerokie kręgi społeczeństwa powinny zostać wyedukowane co do swego własnego dziedzictwa kulturowego jak i dziedzictwa innych narodów. Świadomość społeczna, jak zauważono, jak nawet bardziej doniosła w dzisiejszym świecie, gdy konflikty zbrojne wciągają znaczną część ludności cywilnej. Wzrastającą świadomość wśród personelu sił zbrojnych, między innymi poprzez rozwój ćwiczeń uznano za inny aspekt zagadnienia rozpowszechniania informacji. Wskazywano na użyteczność wymiany informacji na temat okolic takich ćwiczeń.

Podkreślono, że praktyczne środki, włączając w to wzory szkolenia powinny zostać rozwinięte w stosunku do ochrony dziedzictwa kulturowego w obliczu zarówno klęsk naturalnych, jak i społecznych, a także konfliktów zbrojnych.

Przedstawiano argumenty, że Państwa - Strony Konwencji powinny być bardziej świadome swoich zobowiązań w odniesieniu do szkolenia i edukacji zwłaszcza w okresie pokojowych przygotowań. Wspomniano również o pożytku z wymiany informacji na temat wprowadzania w życie innych międzynarodowych instrumentów w tym samym zakresie. W związku z tym przypomniano o potrzebie włączenia ochrony dóbr kulturalnych w zakres szkoleń wszelkiego rodzaju.

Na zakończenie spotkania wyrażono nadzieję, iż Sprawozdanie będzie ułatwiało dalsze dyskusje i proces podejmowania decyzji w UNESCO co do roli i ważności Konwencji Haskiej o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego.

Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych Centre of Art Collection Protection

Warszawa, dnia 15.05.1992 r.

PROPOZYCJE

wdrożenia Konwencji Haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego do praktyki działania Sił Zbrojnych RP.

1. Poparcie inicjatywy reaktywowania powołanego Zarządzeniem Nr 238 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23.10.1957 r. Polskiego Komitetu Doradczego do Spraw Ochrony Dóbr Kultury w razie konfliktu zbrojnego. (Konwencja Haska, art. 7, pkt 2. Rezolucja II). Komitet został rozwiązany Zarządzeniem Nr 34 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14.08.1980 r.

2. Utworzenie w składzie Sił Zbrojnych RP stanowiska lub komórki organizacyjnej do spraw nadzorowania realizacji Konwencji Haskiej z 1954 r. w Wojsku Polskim oraz współpracy z odpowiednimi władzami i służbami cywilnymi. (Konwencja Haska, art. 7, pkt 2).

3. Wprowadzenie do wszystkich programów kształcenia kadry zawodowej Wojska Polskiego w przedmiocie prawa międzynarodowego lub przepisach prawa wojskowego problematyki przestrzegania Konwencji Haskiej podczas działań zbrojnych. (Konwencja Haska, art. 25).

4. Wprowadzenie do regulaminów, przepisów lub instrukcji wojskowych postanowień wynikających z Konwencji Haskiej. (Konwencja Haska, art. 7, pkt 1).

5. Wprowadzenie do programów wychowania składu osobowego Sił Zbrojnych RP tematyki kształtowania szacunku do dóbr kultury wszystkich narodów i ich ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego, wynikającej z postanowień Konwencji Haskiej. (Konwencja Haska, art. 7, pkt 1).

6. Naniesienie na mapy topograficzne oznakowań miejscowości i zespołów nieruchomości dóbr kultury o szczególnej wartości dla kultury narodowej oraz schronów na ruchome dobra kultury.

7. Wystąpienie z inicjatywą nowelizacji regulaminów dyscyplinarnych i kodeksów karnych w celu ustanowienia podstawy prawnej do ścigania osób naruszających postanowienia Konwencji Haskiej. (Konwencja Haska, art. 28).

8. Rozpowszechnienie tekstu Konwencji Haskiej z 1954 r. dla celów dydaktycznych oraz przygotowanie odpowiednich opracowań i materiałów. Wydanie materiałów źródłowych i pomocniczych do wykładów oraz seminariów na szkolenie składów osobowych w Siłach Zbrojnych RP. (Konwencja Haska, art. 25).

9. Opracowanie "Vademecum ochrony dóbr kultury" stanowiący podstawowy materiał o dobrach szczególnie ważnych dla polskiego dziedzictwa kulturalnego wraz z opisem historycznym, kartograficznym oraz prawami tych dóbr w przypadku konfliktu zbrojnego wynikającymi z Konwencji Haskiej.

10. Zorganizowanie międzynarodowego sympozjum z udziałem przedstawicieli państw ościennych w celu wymiany doświadczeń na temat wdrażania Konwencji Haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego w procesie szkolenia okresu pokojowego.

Specjalista spraw obronnych

/-/ kmr w st. spocz. dr Władysław BIAŁEJ

